

Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Δημόσια Διοίκηση

Διπλωματική Εργασία

**ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ
ΜΕΤΡΑ, ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ
Η ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ**

της

Αλεξάνδρας Β. Δημητριάδου

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση Μεταπτυχιακού
Διπλώματος στη Δημόσια Διοίκηση

Επιβλέπων καθηγητής: Γεώργιος Δρογαλάς

Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2023

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ

*Αφιερώνεται στα κορίτσια μου, Βασιλική και Ισιδώρα
και στον σύζυγό μου Γιώργο, τον βράχο που έχω πάντα δίπλα μου...*

... για όλες τις ώρες που δεν ήμουν εκεί ...

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας και του προγράμματος μεταπτυχιακών μου στη Δημόσια Διοίκηση του Πανεπιστημίου Μακεδονίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή μου του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, κ. Γεώργιο Δρογαλά, για τις πολύτιμες συμβουλές του και την στήριξή του σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους συναδέλφους μου στην ΑΑΔΕ για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και ιδιαίτερα αυτούς που με ενθάρρυναν και με συμβούλευαν για να ολοκληρωθεί το έργο μου αυτό, καθώς επίσης και την οικογένειά μου για την υπομονή τους καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος σπουδών μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ	ii
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	iii
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	iv
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ	v
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	vi
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	vii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ABSTRACT	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
1.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	3
1.2. Αναγκαιότητα , σκοπός και συνεισφορά της μελέτης	5
1.3. Διάρθρωση μελέτης	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	7
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	7
2.1. Φορολογία – Φόροι – Φοροδιαφυγή.....	7
2.2. Διάκριση της φοροδιαφυγής από τη φοροαποφυγή.....	10
2.3. Εργαλεία αντιμετώπισης φοροδιαφυγής.....	11
2.3.1. Φορολογικός έλεγχος και φορολογικοί ελεγκτές	13
2.3.1.α. Φορολογικός έλεγχος – Διακρίσεις.....	13
2.3.1.β. Οι φορολογικοί ελεγκτές.....	16
2.3.2. Νομοθετικές παρεμβάσεις	17
2.3.2.α. Θεσμοθέτηση υποχρεωτικής χρήσης καρτών	18
2.3.2.β. Φορολογικοί συντελεστές – Καθιέρωση συστήματος εσόδων – εξόδων	19
2.3.2.γ. Εφαρμογή Ηλεκτρονικού Περιουσιολογίου.....	20
2.3.2.δ. Υιοθέτηση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων	21
2.3.3. Πληροφοριακά συστήματα και νέες τεχνολογίες	22
2.3.3.α. Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση.....	23
2.3.3.β. Το σύστημα φορολογικού ελέγχου ELENXIS.....	23
2.3.3.γ. Η εφαρμογή myData (online διασύνδεση των ηλεκτρονικών βιβλίων– τιμολογίων)	24
2.3.3.δ. Η εφαρμογή του συστήματος ανάλυσης κινδύνου (risk analysis)	26

2.3.3.ε. Σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών με άλλες χώρες	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	28
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ	28
3.1. Η φοροδιαφυγή σε νούμερα.....	28
3.2 Μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.....	29
Φορολογικός έλεγχος και φορολογικοί ελεγκτές	29
Νομοθετικές παρεμβάσεις	34
Πληροφοριακά συστήματα	41
Φορολογική ηθική	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	46
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	46
4.1 Στόχος έρευνας – Ερευνητικά ερωτήματα.....	46
4.2 Δείγμα έρευνας – ερωτηματολόγιο.....	47
4.3 Ερευνητική μεθοδολογία	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	49
ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	49
5.1. Αποτελέσματα περιγραφικής στατιστικής.....	49
5.2 Αποτελέσματα Ανάλυσης Συσχετίσεων	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	85
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	85
6.1 Συμπεράσματα – σχολιασμός ευρημάτων	85
6.2 Περιορισμοί – προτάσεις	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	92
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	100
Ερωτηματολόγιο	100

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Διαφορές φοροδιαφυγής - φοροαποφυγής.....	11
Εικόνα 2: Αποτελέσματα ΑΑΔΕ 2021	14
Εικόνα 3: Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα	18
Εικόνα 4: myDATA – Ηλεκτρονικά Βιβλία ΑΑΔΕ.....	25
Εικόνα 5: Μέτρα Πολιτικής για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Μέσων Πληρωμών	39
Εικόνα 6: Αξία συναλλαγών με κάρτα, ως % της ιδιωτικής κατανάλωσης.....	40
Εικόνα 7: Ποιες λύσεις υπάρχουν για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής;	44

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Φύλο	50
Πίνακας 2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Ηλικία.....	50
Πίνακας 3. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Επίπεδο εκπαίδευσης	51
Πίνακας 4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Εμπειρία στον έλεγχο.....	52
Πίνακας 5. Ύψος φοροδιαφυγής	54
Πίνακας 6. Ύψος φοροαποφυγής.....	55
Πίνακας 7. Αποτελεσματικότητα υφιστάμενων μέτρων	56
Πίνακας 8. Ανάγκη για νέα μέτρα.....	57
Πίνακας 9. Συμμετοχή σε προληπτικούς ελέγχους	58
Πίνακας 10. Αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων	59
Πίνακας 11. Χρήση έμμεσων τεχνικών ελέγχου	60
Πίνακας 12. Αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών.....	61
Πίνακας 13. Κατάρτιση φορολογικών ελεγκτών	62
Πίνακας 14. Αριθμός φορολογικών ελεγκτών	63
Πίνακας 15. Εμπειρία φορολογικών ελεγκτών	64
Πίνακας 16. Υποχρεωτική χρήση καρτών.....	65
Πίνακας 17. Μείωση φορολογικών συντελεστών	66
Πίνακας 18. Σύστημα εξόδων – εσόδων	67
Πίνακας 19. Ενιαίος φορολογικός συντελεστής.....	68
Πίνακας 20. Ηλεκτρονικό περιουσιολόγιο.....	69
Πίνακας 21. Σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία	70
Πίνακας 22. Elenxis.....	71
Πίνακας 23. Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση.....	72
Πίνακας 24. myData	73
Πίνακας 25. Risk analysis	74
Πίνακας 26. Ανταλλαγή πληροφοριών	75
Πίνακας 27. Φορολογική ηθική και υψηλοί φορολογικοί συντελεστές.....	76
Πίνακας 28. Φορολογική ηθική και χαμηλές πιθανότητες ελέγχου	77
Πίνακας 29. Φορολογική ηθική και άδικο φορολογικό σύστημα	78
Πίνακας 30. Μέση τιμή – Μέτρα, τεχνικές και εργαλεία αντιμετώπισης φοροδιαφυγής... ..	79
Πίνακας 31. Μέσος όρος – ομαδοποιημένες μεταβλητές	79
Πίνακας 32. Συσχέτιση ομαδοποιημένων μεταβλητών.....	81
Πίνακας 33. Συσχέτιση εμπειρία στον έλεγχο * αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών	81

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Φύλο	50
Διάγραμμα 2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Ηλικία	51
Διάγραμμα 3. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Επίπεδο εκπαίδευσης.....	52
Διάγραμμα 4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Εμπειρία στον έλεγχο	53
Διάγραμμα 5. Ύψος φοροδιαφυγής.....	54
Διάγραμμα 6. Ύψος φοροαποφυγής.....	55
Διάγραμμα 7. Αποτελεσματικότητα υφιστάμενων μέτρων.....	56
Διάγραμμα 8. Ανάγκη για νέα μέτρα	57
Διάγραμμα 9. Συμμετοχή σε προληπτικούς ελέγχους.....	58
Διάγραμμα 10. Αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων	59
Διάγραμμα 11. Χρήση έμμεσων τεχνικών ελέγχου	60
Διάγραμμα 12. Αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών ελέγχου	61
Διάγραμμα 13. Κατάρτιση φορολογικών ελεγκτών	62
Διάγραμμα 14. Αριθμός φορολογικών ελεγκτών	63
Διάγραμμα 15. Εμπειρία φορολογικών ελεγκτών	64
Διάγραμμα 16. Υποχρεωτική χρήση καρτών	65
Διάγραμμα 17. Μείωση φορολογικών συντελεστών	66
Διάγραμμα 18. Σύστημα εσόδων – εξόδων.....	67
Διάγραμμα 19. Ενιαίος φορολογικός συντελεστής	68
Διάγραμμα 20. Ηλεκτρονικό περιουσιολόγιο	69
Διάγραμμα 21. Σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία.....	70
Διάγραμμα 22. Elenxis	71
Διάγραμμα 23. Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση	72
Διάγραμμα 24. myData.....	73
Διάγραμμα 25. Risk analysis	74
Διάγραμμα 26. Ανταλλαγή πληροφοριών	75
Διάγραμμα 27. Φορολογική ηθική και υψηλοί φορολογικοί συντελεστές	76
Διάγραμμα 28. Φορολογική ηθική και χαμηλές πιθανότητες ελέγχου	77
Διάγραμμα 29. Φορολογική ηθική και άδικο φορολογικό σύστημα.....	78

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, με απώτερο σκοπό πάντα την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης αποτελεί πρωταρχική και θεμελιώδη αποστολή της φορολογικής διοίκησης. Στην παρούσα εργασία διερευνάται, με βάση τις αντιλήψεις και τις απόψεις των ίδιων των φορολογικών ελεγκτών, η αποτελεσματικότητα των θεσμοθετημένων διαδικασιών φορολογικού ελέγχου, με έμφαση στους προληπτικούς ελέγχους και στην εφαρμογή έμμεσων τεχνικών και η επάρκεια της επιμόρφωσης, της εμπειρίας και του αριθμού των φορολογικών ελεγκτών. Ταυτόχρονα όμως, πέρα από τον παραδοσιακό φορολογικό έλεγχο, η πρωτοτυπία της συνίσταται στο ότι διερευνάται η αποτελεσματικότητα νέων μέτρων, εργαλείων και τεχνικών αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής που έχουν να κάνουν με την υιοθέτηση σύγχρονων – για τη χώρα μας – νομοθετικών παρεμβάσεων και την αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών και των νέων πληροφοριακών συστημάτων, καθώς επίσης και ο βαθμός συσχέτισης της φορολογικής ηθικής με παράγοντες καθαρά φορολογικούς.

Από τα στατιστικά ευρήματα και τα συμπεράσματα που προέκυψαν καταδείχθηκε η ανάγκη να απεμπλακεί η φορολογική διοίκηση της χώρας μας από την μονομερή προσήλωση σε παραδοσιακά εργαλεία και φορολογικές διαδικασίες και να εκμεταλλευτεί τα άλματα της τεχνολογίας πληροφοριών, υιοθετώντας νέες νομοθετικές παρεμβάσεις και διεθνείς βέλτιστες πρακτικές, με έμφαση στην ανταλλαγή πληροφοριών, στην ηλεκτρονική διασύνδεση και την εξάπλωση των ηλεκτρονικών πληρωμών. Η φορολογική διοίκηση θα πρέπει να λάβει υπόψη της τα παραπάνω αποτελέσματα προκειμένου να αναμορφώσει προς το βέλτιστο το ισχύον φορολογικό σύστημα, είτε με την προτεραιοποίηση συγκεκριμένων τεχνικών φορολογικού ελέγχου, είτε με την υιοθέτηση και ενσωμάτωση στο ελληνικό φορολογικό σύστημα συγκεκριμένων νομοθετικών παρεμβάσεων και σύγχρονων τεχνολογιών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: αντιμετώπιση φοροδιαφυγής, φορολογικός έλεγχος, νομοθετικές παρεμβάσεις, τεχνολογία πληροφοριών, πληροφοριακά συστήματα

ABSTRACT

Addressing tax evasion, under the ultimate aim of enhancing tax compliance, is a primary and fundamental task of tax administration. This paper investigates, based on the perceptions and opinions of the tax auditors themselves, the effectiveness of the institutionalized tax control procedures, with emphasis on preventive controls and the application of indirect techniques, and the adequacy of training, experience and number of tax auditors. At the same time, beyond traditional tax control, its originality lies in the fact that it investigates the effectiveness of new measures, tools and techniques to address tax evasion, which have to do with the adoption of modern – to our country – legislative interventions and the use of modern technologies and new information systems, as well as the degree of correlation between tax ethics and purely fiscal factors.

The statistical findings and the conclusions that emerged demonstrated the need for the tax administration of our country to disengage from the unilateral commitment to traditional tools and tax procedures and exploit the leaps in information technology, by adopting new legislative interventions and international best practices, with emphasis on information exchange, electronic interconnection and the spread of electronic payments. The tax administration should take the above results into consideration in order to optimally reform the current tax system, either by prioritising specific tax control techniques, or by adopting and incorporating specific legislative interventions and modern technologies into the Greek tax system.

KEY WORDS: tackling tax evasion, tax control, legislative interventions, information technology, information systems

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η μεγιστοποίηση των εσόδων είναι κοινός στόχος τόσο της φορολογικής διοίκησης όσο και των φορολογούμενων. Δυστυχώς όμως στην ελληνική πραγματικότητα – και όχι μόνο – πρόκειται για δύο δυνάμεις αντίρροπες, που προσπαθούν η μία να εξαλείψει την άλλη. Η αύξηση (μη μείωση) των εσόδων των φορολογούμενων θεωρείται άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη της φοροδιαφυγής, ενώ από την άλλη η αύξηση των εσόδων της φορολογικής διοίκησης ενισχύεται σε μεγάλο βαθμό από την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.

Η κρίση χρέους της τελευταίας δεκαετίας στη χώρα μας και η γενικότερη οικονομική κρίση ενίσχυσε ακόμα περισσότερο την πρόθεση και κυρίως την ανάγκη αποφυγής εκπλήρωσης των φορολογικών υποχρεώσεων από μέρους των φορολογούμενων, γεγονός που έθεσε την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής ως κορυφαία κυβερνητική προτεραιότητα.

Σύμφωνα με τους Blumenthal et al. (1998, σελ. 1) «*Η φοροδιαφυγή είναι ένα ποσοτικά σημαντικό φαινόμενο που επηρεάζει την ισότητα, την αποτελεσματικότητα και την απλότητα ενός φορολογικού συστήματος. Επειδή οι περισσότεροι φορολογούμενοι δεν θα πληρώσουν οικειοθελώς φόρους ελλείψει μηχανισμού επιβολής, το ενδεχόμενο φοροδιαφυγής πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά το σχεδιασμό της φορολογικής δομής*».

Το κυριότερο εργαλείο στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής από την πλευρά της διοίκησης υπήρξε ανέκαθεν ο φορολογικός έλεγχος, καθώς μέσα από αυτόν σε πρώτο βαθμό καθιερώνεται και σε δεύτερο βαθμό διατηρείται η συμμόρφωση των φορολογούμενων, (Kasper and Alm, 2022), είτε αυτός γίνεται με τη μορφή του προληπτικού ή τακτικού, είτε με πλήρη έλεγχο των βιβλίων και στοιχείων των επιτηδευματιών και τη χρήση έμμεσων τεχνικών ελέγχου, με την φορολογική διοίκηση να προσπαθεί τα τελευταία χρόνια να ενισχύσει με διάφορους τρόπους τους φορολογικούς της ελεγκτές.

Βέβαια στις περισσότερες περιπτώσεις αυτό που συνίσταται είναι να συνδυάζονται οι φορολογικοί έλεγχοι, ως αποτρεπτικό φορολογικό μέτρο, με άλλα πειστικά φορολογικά μέτρα, όπως για παράδειγμα η φορολογική εκπαίδευση και η φορολογική δικαιοσύνη, με κοινό στόχο την επιβολή φορολογικής συμμόρφωσης

(Adebowale et al., 2022). Πράγματι, πέρα από τον κλασικό φορολογικό έλεγχο υπάρχουν και άλλες νομοθετικές παρεμβάσεις και διεθνείς πρακτικές φορολογικών διαδικασιών που έχουν εφαρμοστεί αποτελεσματικά σε αναπτυγμένες αλλά και ταχύτατα αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο νομπελίστας Sir James Mirrlees μαζί με μία ομάδα κορυφαίων εμπειρογνομόνων κατέγραψαν μία επισκόπηση για το τι είναι αυτό που καθιστά ένα φορολογικό σύστημα καλό σε μια ανοικτή οικονομία του 21^{ου} αιώνα, καταλήγοντας πως επειδή η οικονομία μίας χώρας στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στο φορολογικό σύστημα, η κυβέρνηση θα πρέπει να είναι πρόθυμη να προτάξει μακροπρόθεσμες στρατηγικές απέναντι σε βραχυπρόθεσμες τακτικές, όποιο και αν είναι το κόστος από την επιλογή αυτή (Mirrlees et al., 2010). Ο ΟΟΣΑ από την μεριά του προχώρησε το 2002 στη δημιουργία του Φόρουμ Φορολογικής Διοίκησης (FTA), στους κόλπους του οποίου συγκεντρώνονται Επίτροποι από περισσότερες από 50 φορολογικές διοικήσεις από όλο τον κόσμο και μέσα από τη συζήτηση γύρω από τις παγκόσμιες φορολογικές τάσεις και την ανταλλαγή γνώσεων, στοχεύουν στην ανάπτυξη καινούριων προσεγγίσεων που αποσκοπούν στην δικαιοσύνη, την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των φορολογικών διοικήσεων (OECD, 2023a).

Ο Slemrod (2007) σημειώνει ότι η πραγματικότητα της φοροδιαφυγής είναι αυτή που πρέπει να οδηγεί τον σχεδιασμό της ορθής φορολογικής πολιτικής, λαμβανομένου πάντα υπόψη του κόστους που προκύπτει από τον περιορισμό της φοροδιαφυγής. Και αυτό γιατί μόνο αν οι κυβερνήσεις κατανοήσουν την πραγματικότητα της φοροδιαφυγής μπορούν να προωθήσουν μία ορθή φορολογική πρακτική και κυρίως να πετύχουν την αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτικής αυτής (Artavanis et al., 2016).

Επομένως, με βάση την πραγματικότητα της φοροδιαφυγής που υπάρχει στη χώρα μας πρέπει αυτές οι «βέλτιστες πρακτικές» να διερευνηθούν και να αφομοιωθούν από τις κυβερνήσεις μας προκειμένου – με το μικρότερο δυνατό κόστος – να απλοποιηθεί το εξαιρετικά πολύπλοκο φορολογικό σύστημα που αποδεδειγμένα (βάσει του ύψους της φοροδιαφυγής) έχει αρνητική επίδραση στη φορολογική συνείδηση των πολιτών και αυξάνει την τάση στην φοροδιαφυγή.

Τέλος, τα τελευταία χρόνια όλο και μεγαλύτερο βάρος εναποτίθεται στα σύγχρονα πληροφοριακά συστήματα, τα οποία έχουν ξεκινήσει να αποτελούν σημαντικά εργαλεία στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, καθώς με τη ραγδαία ανάπτυξη των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), η χρήση του

Διαδικτύου και η ενσωμάτωση των σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων στη φορολογική διοίκηση αλλάζουν μέρα με τη μέρα την οργάνωση και τη λειτουργία της, καθιστώντας πλέον ευκολότερη και αποτελεσματικότερη την αντιμετώπιση των προβλημάτων της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής (Tenidou et al., 2015).

Στην παρούσα εργασία γίνεται μία προσπάθεια να ερευνηθεί μέσω της άποψης των φορολογικών ελεγκτών ο βαθμός που συντελεί ο φορολογικός έλεγχος στη φορολογική συμμόρφωση των πολιτών (η φορολογική συμμόρφωση έχει να κάνει εκ του αποτελέσματος με την πάταξη της φοροδιαφυγής) σε σχέση με άλλα μέτρα και εργαλεία που θα μπορούσαν και αυτά να συνεισφέρουν στον πρωταρχικό αυτό στόχο της φορολογικής διοίκησης. Τέτοια μέτρα και εργαλεία είναι η υιοθέτηση σύγχρονων νομοθετικών παρεμβάσεων και η χρήση νέων τεχνολογιών και πληροφοριακών συστημάτων. Ενώ τέλος γίνεται μία προσπάθεια να εξευρεθεί ο βαθμός συσχέτισης της φορολογικής ηθικής με παράγοντες που έχουν να κάνουν το φορολογικό σύστημα.

1.2. Αναγκαιότητα , σκοπός και συνεισφορά της μελέτης

Η βιβλιογραφία που υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο για τη φοροδιαφυγή και τους διάφορους επί μέρους τρόπους αντιμετώπισής της είναι επαρκέστατη και εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, γιατί όπως προαναφέρθηκε η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, με απώτερο σκοπό πάντα την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης αποτελεί πρωταρχική και θεμελιώδη αποστολή κάθε φορολογικής διοίκησης. Για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι απαραίτητος ο συγκερασμός όλων των εργαλείων που διαθέτει η φορολογική διοίκηση. Στην παρούσα μελέτη γίνεται μία προσπάθεια να ερευνηθούν για πρώτη φορά ταυτόχρονα τα σημαντικότερα από τα εργαλεία, είτε πρόκειται για υφιστάμενα, είτε πρόκειται για προτεινόμενα και να αποκαλυφθεί ποια από αυτά θα έπρεπε – πάντα κατά τη γνώμη των φορολογικών ελεγκτών – να έχουν επαυξημένο ρόλο στον αγώνα κατά της φοροδιαφυγής. Πέρα από αυτό η πρωτοτυπία της παρούσας μελέτης έγκειται στον πληθυσμό της έρευνας, ο οποίος αποτελείται από φορολογικούς ελεγκτές ολόκληρης της επικράτειας, και έτσι αντιμετωπίζονται γνωστά μειονεκτήματα των άμεσων ερευνών, αφενός γιατί το δείγμα είναι αρκετά μεγάλο σε σχέση με τον πληθυσμό και αφετέρου επειδή αυξάνεται η πιθανότητα να δοθούν ειλικρινείς απαντήσεις δεδομένου ότι ερωτώνται αποκλειστικά φορολογικοί ελεγκτές.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να αναδειχθεί η άποψη των φορολογικών ελεγκτών σχετικά με το βαθμό συνεισφοράς του φορολογικού ελέγχου,

των νομοθετικών παρεμβάσεων και των σύγχρονων τεχνολογιών στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής καθώς και το βαθμό συσχέτισης της φορολογικής ηθικής με καθαρά φορολογικούς παράγοντες.

Τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας μπορούν και πρέπει να ληφθούν υπόψη από τη φορολογική διοίκηση προκειμένου να αναμορφώσει προς το βέλτιστο το ισχύον φορολογικό σύστημα, είτε αυτό αφορά στην προτεραιοποίηση συγκεκριμένων τεχνικών φορολογικού ελέγχου, είτε στην υιοθέτηση και ενσωμάτωση στο ελληνικό φορολογικό σύστημα συγκεκριμένων νομοθετικών παρεμβάσεων και σύγχρονων τεχνολογιών. Γιατί η γνώμη των φορολογικών ελεγκτών, που είναι αυτοί που μάχονται στην πρώτη γραμμή στον αγώνα κατά της φοροδιαφυγής και έχουν πιο άμεση και καθαρή εικόνα για το πρόβλημα, είναι αυτή που πρέπει να συνεκτιμηθεί για τη διαμόρφωση ενός σαφούς οράματος για το ιδανικό φορολογικό σύστημα που θα έπρεπε να εφαρμοστεί στη χώρα μας κατά τα παραπάνω αναφερόμενα (Mirrlees et al., 2010).

1.3. Διάρθρωση μελέτης

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε έξι κεφάλαια, Στο πρώτο και εισαγωγικό κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποιες εισαγωγικές παρατηρήσεις, καθώς και η αναγκαιότητα, ο σκοπός και η συνεισφορά της μελέτης και τέλος η δομή της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της θεωρητικής προσέγγισης, γίνεται αναφορά σε ορισμούς και στις έννοιες των βασικών θεμάτων που πραγματεύεται η εργασία και στήριξαν το δομηθέν ερωτηματολόγιο.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθεται η βιβλιογραφική επισκόπηση μελετών και ερευνών με έμφαση στα συμπεράσματα αυτών, πάνω στα οποία βασίστηκε κατά κύριο λόγο η ανάπτυξη και δημιουργία του ερωτηματολογίου της παρούσας έρευνας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθεται αναλυτικά η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήθηκε στην παρούσα εργασία και ειδικότερα ο στόχος αυτής και τα ερευνητικά ερωτήματα που προέκυψαν από τη θεωρητική προσέγγιση και βιβλιογραφική επισκόπηση μελετών, όπως επίσης το δείγμα της έρευνας, περιγραφή του ερωτηματολογίου και η ερευνητική μεθοδολογία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο πραγματοποιείται ανάλυση των αποτελεσμάτων, με παράθεση των αποτελεσμάτων περιγραφικής στατιστικής και ανάλυσης συσχετίσεων.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα της έρευνας, οι περιορισμοί αυτής και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1. Φορολογία – Φόροι – Φοροδιαφυγή

Σύμφωνα με τον Τάτσο (2012) «Οι φόροι ορίζονται ως οι αναγκαστικές χρηματικές παροχές των πολιτών προς το κράτος, οι οποίες δεν συνοδεύονται από ειδική αντιπαροχή του κράτους προς τους πολίτες.» Στο Ευρετήριο Οικονομικών Όρων (Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, 2023) αναφέρεται ότι ο «φόρος είναι το μέρος του εισοδήματος των ιδιωτών που μεταβιβάζεται στο δημόσιο τομέα μέσω της φορολογίας, ώστε ο δημόσιος τομέας να μαζέψει τους οικονομικούς πόρους που χρειάζεται για καλύψει τις δαπάνες για τις δραστηριότητες του» και διευκρινίζεται η διάκριση των φόρων σε έμμεσους (επιβολή στην εγχώρια κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών και στις εισαγωγές) και σε άμεσους (επιβολή στο εισόδημα και στην περιουσία). Βασικό κριτήριο διάκρισης είναι το ότι οι άμεσοι φόροι δεν μετακυλίνονται, σε αντίθεση με τους έμμεσους φόρους που μετακυλίνονται, πλην όμως αυτό που θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη όταν γίνεται εκτίμηση των επιπτώσεων των φόρων είναι ότι στις μέρες μας το σύνολο των φόρων συνήθως μετακυλιέται στις τιμές (Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, 2023).

Η φορολογία όμως συνδυαζόταν ανέκαθεν με τη φοροδιαφυγή. Όταν το 1799 ο τότε Πρωθυπουργός William Pitt εισήγαγε τον φόρο εισοδήματος στη Βρετανία, για να αποτραπεί κάθε φοροδιαφυγή και απάτη, το πρόβλημα της φοροδιαφυγής βρισκόταν στο επίκεντρο, και μάλιστα παρά τα απίστευτα χαμηλά επίπεδα των φορολογικών συντελεστών, υπήρξαν από την αρχή παράπονα για τη φοροδιαφυγή. Επομένως, η φοροδιαφυγή αυτή καθεαυτή δεν είναι ένα σύγχρονο πρόβλημα, αλλά η τεράστια κλίμακα του δημόσιου τομέα στις περισσότερες οικονομίες το καθιστούσε ανέκαθεν πολύ πιο πιεστικό (Webley et al., 1991).

Σε κάθε περίπτωση γίνεται κατανοητό ότι το φαινόμενο της φοροδιαφυγής δεν αποτελεί αποκλειστικό στοιχείο της ελληνικής πραγματικότητας, αλλά αντίθετα πρόκειται για ένα παγκόσμιο φαινόμενο, με διαφορετική μορφή, μέγεθος και ένταση, αναλόγως των ιδιαίτερων συνθηκών και των χαρακτηριστικών της κάθε επί μέρους οικονομίας και αγοράς. Για το λόγο αυτό τα τελευταία χρόνια, οι αναζητήσεις και οι συζητήσεις γύρω από την πάταξη της φοροδιαφυγής δεν περιορίζεται στα σύνορα κάθε χώρας αλλά έχει αποκτήσει πλέον παγκόσμια διάσταση, όπως προκύπτει και από

τις διασυνοριακές δράσεις που έχουν αναπτυχθεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΟΟΣΑ. Τέτοια παραδείγματα σε επίπεδο ΟΟΣΑ είναι το Σχέδιο δράσης σχετικά με τη «Διάβρωση Φορολογικής Δράσης και τη Μεταφορά Κερδών (BEPS)» και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης το Σχέδιο Δράσης σχετικά με τη φοροαποφυγή (Anti-Tax Avoidance Package – ATA), ενώ υπάρχει και το Κοινό Πρότυπο Αναφοράς (Common Reporting Standard CRS) που σχετίζεται με την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών στο φορολογικό τομέα, το οποίο έχει προσφάτως υιοθετηθεί με νόμους (N. 4378/2016 και N. 4428/2016) και στη χώρα μας (διαΝΕΟσις and Ernst & Young, 2016).

Σύμφωνα με τους Kleven et al. (2011) οι έρευνες και η οικονομική βιβλιογραφία σχετικά με τη φοροδιαφυγή ακολουθεί όλα τα χρόνια το θεμελιώδες έργο των Allingham και Sandmo (1972), οι οποίοι εξετάζουν την απόφαση ενός φορολογούμενου για το ύψος των εισοδημάτων που θα δηλώσει οικειοθελώς, σε συνάρτηση με την πιθανότητα ελέγχου και την ποινή που θα επιβληθεί από την απόκρυψη εισοδημάτων, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι όσο πιο χαμηλή είναι η πιθανότητα ελέγχου και η επιβαλλόμενη ποινή, τόσο μεγαλύτερη η φοροδιαφυγή και η μη συμμόρφωση.

Σύμφωνα με το γλωσσάρι των φορολογικών όρων του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD, 2023b), η φοροδιαφυγή (tax evasion) *«είναι ένας όρος που είναι δύσκολο να οριστεί αλλά χρησιμοποιείται γενικά για να αναφερθεί σε παράνομες ρυθμίσεις, όπου η φορολογική υποχρέωση αποκρύπτεται ή αγνοείται, δηλαδή ο φορολογούμενος πληρώνει λιγότερους φόρους από αυτούς που υποχρεούται νομικά να πληρώσει, αποκρύπτοντας εισοδήματα ή πληροφορίες από τις φορολογικές αρχές»*.

Το Ευρετήριο Οικονομικών Όρων (2023) αναφέρει ότι η φοροδιαφυγή είναι οποιαδήποτε παράνομη πράξη ή παράλειψη του φορολογουμένου πολίτη, με την οποία επιχειρεί να μειώσει τη φορολογική του επιβάρυνση ή να αποφύγει να καταβάλει το φόρο που του έχει βεβαιωθεί, καθώς με τη φοροδιαφυγή καταστρατηγούνται οι διατάξεις των φορολογικών νόμων, με κλασικό παράδειγμα την περίπτωση που ο φορολογούμενος δεν υποβάλει φορολογική δήλωση ή υποβάλλει ανακριβείς δηλώσεις ή εικονικά φορολογικά παραστατικά.

Σύμφωνα με τον Τάτσο (2012, σελ. 85), οι αντιδράσεις των φορολογούμενων απέναντι στην φορολογία και την εξ αυτής μείωση του εισοδήματός τους εμφανίζονται υπό δύο μορφές, την ενεργητική και την παθητική: Οι παθητικές

αντιδράσεις αποτυπώνουν το πώς επιδρά η φορολογία στην οικονομική συμπεριφορά των φορολογούμενων (όπως για παράδειγμα το πόσο εργάζονται, πόσο αποταμιεύουν, πόσο επενδύουν, πόσο αναλαμβάνουν επιχειρηματικούς κινδύνους κλπ), ενώ οι ενεργητικές αντιδράσεις αποτυπώνονται με τη μορφή αυτής της ίδιας της φοροδιαφυγής όπως και της φοροαποφυγής και της μετακύλισης. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τον ίδιο «ως φοροδιαφυγή (tax evasion) νοείται κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογουμένων, που έχει σαν σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή καταβολής του φόρου» (2012, σελ. 86), ενώ σύμφωνα με τη Βασαρδάνη (2011) φοροδιαφυγή (tax evasion) ορίζεται ως «η παράνομη ενέργεια της ηθελημένης απόκρυψης φορολογητέου εισοδήματος και άλλων φορολογικών αντικειμένων κατά τη δήλωση και τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, καθώς και η μη απόδοση του οφειλόμενου φόρου στις αρμόδιες κρατικές αρχές (π.χ. του φόρου προστιθέμενης αξίας και λοιπών παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών)», ένας ορισμός που περιορίζει την φοροδιαφυγή στην ηθελημένη απόκρυψη της φορολογητέας ύλης.

Για να υπάρξει μία συνολική θεώρηση του φαινομένου, που θα περιλαμβάνει κάθε απόκρυψη φορολογητέας ύλης, είτε από παραδρομή, είτε από άγνοια νόμου είτε τέλος από λάθος ερμηνεία του, στην παρούσα μελέτη θα γίνεται αναφορά και στον όρο «μη συμμόρφωση». Πράγματι, αξίζει να αναφερθεί ότι αρκετοί ερευνητές χρησιμοποιούν συχνά τον όρο μη συμμόρφωση (noncompliance) για να χαρακτηρίσουν την εκούσια ή ακούσια αποτυχία των φορολογουμένων να πληρώσουν σωστά τους φόρους τους, ο οποίος όρος είναι πιο ουδέτερος από τη φοροδιαφυγή (tax evasion) και δεν προϋποθέτει κατ' ανάγκη ότι υπάρχει πρόθεση εξαπάτησης των αρχών από τον φορολογούμενο (Webley et al., 1991, Drogalas et al., 2018).

Αυτό που είναι σημαντικό και πρέπει να τονιστεί, πέρα από κάθε ορισμό της φοροδιαφυγής, είναι ότι η φοροδιαφυγή έχει κεντρικό ρόλο στα δημόσια οικονομικά ζητήματα. Πράγματι, η φοροδιαφυγή είναι σημαντική για πολλούς λόγους. Ο πιο προφανής είναι ότι μειώνει τις φορολογικές εισπράξεις, επηρεάζοντας έτσι τους φόρους που αντιμετωπίζουν οι συνεπείς φορολογούμενοι και τις δημόσιες υπηρεσίες που λαμβάνουν οι πολίτες, ενώ ταυτόχρονα οδηγεί σε δαπάνες για τον εντοπισμό, τη μέτρηση και την επιβολή κυρώσεων για την αντιμετώπισή της (Alm, 2012).

Την σημασία της μάλιστα είχε εκθέσει από πολύ νωρίς και ο Μανεσιώτης (1989) αναφέροντας πως η φοροδιαφυγή είναι «η πιο μαζική και η περισσότερο ανεκτιμή εκδήλωση παραβίασης των νόμων και η πιο έκδηλη απόδειξη της κακής λειτουργίας και

των τεράστιων αδυναμιών και ελλείψεων της δημόσιας διοίκησης», επισημαίνοντας μάλιστα πως είναι δυνατόν να περιοριστεί, με λήψη σειράς μέτρων και συνδυασμένη προσπάθεια, συνέπεια και συνέχεια.

2.2. Διάκριση της φοροδιαφυγής από τη φοροαποφυγή

Το Ευρετήριο Οικονομικών Όρων (2023) αναφέρει ότι φοροαποφυγή είναι η, με νόμιμες ενέργειες, προσπάθεια των φορολογουμένων, εκμεταλλεόμενοι κενά του νόμου, να μειώσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις ή να αποφύγουν την καταβολή των οφειλόμενων φόρων. Όταν όμως δεν χρησιμοποιούνται νόμιμοι τρόποι, γίνεται αναφορά για φοροδιαφυγή.

Σύμφωνα με το γλωσσάρι των φορολογικών όρων του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD, 2023), η φοροαποφυγή (tax avoidance) είναι ένας όρος που είναι δύσκολο να οριστεί αλλά που χρησιμοποιείται γενικά για να περιγράψει τη διευθέτηση των υποθέσεων ενός φορολογούμενου που αποσκοπεί στη μείωση της φορολογικής του υποχρέωσης και που αν και η διευθέτηση αυτή μπορεί να είναι νόμιμη, συνήθως έρχεται σε αντίθεση με την πρόθεση του νόμου που υποτίθεται ότι ακολουθεί.

Σύμφωνα με την έρευνα της διαNEOσις (2016) πολύ συχνά οι δύο έννοιες συγχέονται, αν και διαφέρουν μεταξύ τους τόσο εννοιολογικά όσο και πρακτικά, και συγκεκριμένα η φοροδιαφυγή αποτελεί ευθεία παράβαση της φορολογικής νομοθεσίας και ως εκ τούτου συνιστά παράνομη πράξη ενώ η φοροαποφυγή εκμεταλλεύεται κενά που υπάρχουν στους νόμους και με την υιοθέτηση τεχνητών διευθετήσεων ουσιαστικά παραβιάζει το πνεύμα του νόμου και όχι απαραίτητα το γράμμα του νόμου. Στόχος της φοροαποφυγής είναι η αποφυγή της φορολογικής επιβάρυνσης του φορολογούμενου που σίγουρα θα επερχόταν αν δεν εκμεταλλευόταν αυτά το νομικά κενά. Στην ελληνική νομοθεσία η πολυγραφημένη 1142/2016, όπου γίνεται αναφορά στην έννοια της φοροδιαφυγής και στα εγκλήματα που σχετίζονται με αυτήν (άρθρα 66 – 71 Ν. 4174/2013) και η γενική διάταξη κατά της φοροαποφυγής, που είναι το άρθρο 38 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας (Ν. 4174/2013), βοηθούν στην διάκριση των δύο εννοιών. Σύμφωνα με την τελευταία διάταξη κάθε τεχνητή διευθέτηση ή σειρά διευθετήσεων, που έχει σκοπό την αποφυγή της φορολόγησης και αποτέλεσμα την απόκτηση φορολογικού αποτελέσματος που ματαιώνει το αντικείμενο ή τον σκοπό των φορολογικών διατάξεων αποτελεί πρακτική φοροδιαφυγής και δεν λαμβάνεται υπόψη κατά τον προσδιορισμό του

φόρου. Σε κάθε περίπτωση όμως και τα δύο φαινόμενα ταυτίζονται ως προς το αποτέλεσμά τους που δεν είναι άλλο από την μη καταβολή φόρων και την στέρηση εσόδων από το Δημόσιο.

Η φοροαποφυγή περιλαμβάνει κάθε προσπάθεια με νόμιμα μέσα ώστε να αποφευχθεί ή να μειωθεί η φορολογική επιβάρυνση που θα προέκυπτε διαφορετικά, εκμεταλλευόμενη συγκεκριμένες προβλέψεις του νόμου ή την έλλειψη σχετικών προβλέψεων (Report of the Royal Commission on Taxation, 1966, 538, όπως αναφέρεται από τους Webley et al., 1991).

Σύμφωνα με τους Malik et al. (2018) ενώ παραδοσιακά πρωταρχικός στόχος των φορολογικών διοικήσεων ήταν η πάταξη της φοροδιαφυγής, τελευταία όλο και περισσότερο προσπαθούν ταυτόχρονα να μετριάσουν την επιθετική φοροαποφυγή, η οποία εκμεταλλευόμενη τα φορολογικά κενά μειώνει τις φορολογικές επιβαρύνσεις, και αυτό γιατί τελευταία διαπιστώνουν ότι αν και οι δραστηριότητες αυτές είναι σύμφωνες με το γράμμα του νόμου δεν είναι σύμφωνες με τον πνεύμα του νόμου και για το λόγο αυτό υπάρχουν τόσες συζητήσεις για την υιοθέτηση πολιτικών καταπολέμησης των στρατηγικών φοροαποφυγής (OECD, 2023a).

Διαγραμματικά οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής διαφαίνονται στον παρακάτω πίνακα (ITC, 2010):

Φοροδιαφυγή	Φοροαποφυγή
Σκόπιμη διαστρέβλωση των φορολογικών πληροφοριών	Εκμετάλλευση του νομικού πλαισίου με τρόπο που αντιβαίνει στο σκοπό της φορολογικής νομοθεσίας
Ενδεικτικά παραδείγματα: <ul style="list-style-type: none">• Μη δήλωση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων σε υπεράκτιους χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς• Απάτη Φ.Π.Α. με εικονικά τιμολόγια και πλαστές συναλλαγές• Χρηματισμός υπαλλήλων φορολογικών αρχών• Κατάχρηση φορολογικών κινήτρων ή ελαφρύνσεων μέσω ψευδών αξιώσεων	Ενδεικτικά παραδείγματα: <ul style="list-style-type: none">• Μεταφορά κερδών• Αύξηση ενδοεταιρικού χρέους• Τοποθεσία κεντρικών υπηρεσιών• Διαπραγμάτευση φορολογικών κινήτρων

Εικόνα 1: Διαφορές φοροδιαφυγής - φοροαποφυγής

Πηγή: <https://www.taxcompact.net/sites/default/files/resources/2010-12-ITC-Addressing-Tax-Evasion-and-Avoidance.pdf>

2.3. Εργαλεία αντιμετώπισης φοροδιαφυγής

Σύμφωνα με τη Βασαρδάνη (2011), η οποία στο άρθρο της παρουσιάζει το πρόβλημα της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα και τις σημαντικότερες διαστάσεις του, δεδομένου ότι η φοροδιαφυγή είναι πολυδιάστατη και τα αίτιά της είναι βαθύτερα,

απαιτείται μία συλλογική, συστηματική και πολύπλευρη προσπάθεια για να αντιμετωπιστεί, η οποία προσπάθεια θα πρέπει να στηριχτεί σε πολιτικές που προωθούν την απλούστευση της νομοθεσίας, την αναβάθμιση του ελεγκτικού και φοροεισπρακτικού μηχανισμού και την αλλαγή της φορολογικής νοοτροπίας. Η ίδια μάλιστα καταλήγει πως η πάταξη της φοροδιαφυγής απαιτεί μεγαλύτερη αποφασιστικότητα, ριζικές τομές σε πολλαπλά επίπεδα και συστηματική και συνεκτική προσπάθεια σε όλα τα στάδια της φορολογικής διαδικασίας, από το σχεδιασμό της φορολογικής πολιτικής και τον έλεγχο των φορολογικών υποκειμένων έως την εκτέλεση των ποινικών κυρώσεων και τη διαμόρφωση υγιούς φορολογικής συνείδησης.

Η έρευνα της διαNEOσις που εκπονήθηκε τον Ιούνιο του 2016 σε συνεργασία με την Ernst & Young, σχετικά με τη φοροδιαφυγή, καταλήγει σε μία σειρά από λύσεις για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, κάποιες από τις οποίες αναλύουμε στη συνέχεια.

Το 2021 αποτέλεσε για την ΑΑΔΕ μια μεταβατική χρονιά στην μετά-Covid εποχή, στην οποία συνεχίστηκε με εντατικούς ρυθμούς η ψηφιοποίηση υπηρεσιών προς τους συναλλασσόμενους πολίτες και επιχειρήσεις, με μέγιστη αξιοποίηση των ευκαιριών εφαρμογής νέων τεχνολογιών που αναπτύχθηκαν και υιοθετήθηκαν σταδιακά τα προηγούμενα χρόνια. Προς την κατεύθυνση αυτή, κομβικής σημασίας εντός του 2021, ήταν η έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ελλάδας, στο οποίο περιλαμβάνονται μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν στον εκσυγχρονισμό της φορολογικής και τελωνειακής Διοίκησης, με πλήρη ψηφιοποίηση των διαδικασιών και υιοθέτηση νέων και σύγχρονων εργαλείων στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και του λαθρεμπορίου (ΑΑΔΕ, 2021).

Μάλιστα στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της ΑΑΔΕ για το έτος 2022 προτεραιότητες αποτελούν μεταξύ άλλων (ΑΑΔΕ, 2022):

- *Η ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης των πολιτών.*
- *Η διεύρυνση της φορολογικής βάσης με τον περιορισμό της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.*
- *Η αποτελεσματικότερη στόχευση ελέγχων μέσω εξειδικευμένης ανάλυσης κινδύνου φορολογουμένων και εφαρμογής έμμεσων τεχνικών ελέγχων.*
- *Η ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών και η επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό, μέσω ορθολογικής/βέλτιστης κατανομής και διαρκούς εκπαίδευσης.*
- *Η ενίσχυση των ηλεκτρονικών συναλλαγών και η αξιοποίηση των δεδομένων των ηλεκτρονικών βιβλίων.*

- Ένα νέο μοντέλο λειτουργίας των ΔΟΥ, μέσω διαρκούς αναβάθμισης και αξιοποίησης της **σύγχρονης τεχνολογίας** για τη ταχύτερη και αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση πολιτών και επιχειρήσεων.
- Η ολοκλήρωση της **ψηφιοποίησης των διαδικασιών**, ιδίως του φορολογικού μητρώου, αλλά και η αναβάθμιση των υποδομών των φορολογικών υπηρεσιών, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η αναγκαιότητα φυσικής παρουσίας του πολίτη για τη διεκπεραίωση των συναλλαγών του.
- Η **ψηφιακή διασύνδεση** των υπηρεσιών της ΑΑΔΕ με άλλες υπηρεσίες του ευρύτερου δημοσίου τομέα.
- Η υιοθέτηση **διεθνών βέλτιστων πρακτικών** φορολογικής συμμόρφωσης και εισπραξιμότητας.
- Η ενίσχυση της **διεθνούς διοικητικής συνεργασίας** στο πεδίο της ανταλλαγής πληροφοριών μέσω διεθνών συμβάσεων.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω προτεραιότητες της ΑΑΔΕ και αναφορικά με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής στην παρούσα μελέτη επικεντρωνόμαστε σε τρία βασικά εργαλεία, που είναι ο φορολογικός έλεγχος, οι νομοθετικές παρεμβάσεις και τα σύγχρονα πληροφοριακά συστήματα:

2.3.1. Φορολογικός έλεγχος και φορολογικοί ελεγκτές

2.3.1.α. Φορολογικός έλεγχος – Διακρίσεις

Όπως προαναφέρθηκε, το κυριότερο εργαλείο στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής από την πλευρά της διοίκησης υπήρξε ανέκαθεν ο φορολογικός έλεγχος (Slemrod, 2019, Kasper and Alm, 2022) και μάλιστα σύμφωνα με τους Blumental et al. (1998) αποτελεί ένα από τα πιο επιτυχημένα μέτρα.

Στη χώρα μας η διενέργεια φορολογικών ελέγχων και η ενίσχυση των μέσων και μηχανισμών ελέγχου, εντάσσονται στις κατασταλτικές δράσεις της φορολογικής διοίκησης για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και στο πλαίσιο αυτό, το 2021 όλες οι ελεγκτικές Υπηρεσίες της ΑΑΔΕ συνέχισαν το ελεγκτικό έργο τους, υπό τους περιορισμούς και τις ιδιαίτερες συνθήκες που συνεχίστηκαν και το 2021, λόγω της πανδημίας Covid-19.

Αποτελέσματα 2021:

Εικόνα 2: Αποτελέσματα ΑΑΔΕ 2021 (Πηγή: Έκθεση απολογισμού 2021, ΑΑΔΕ)

Στη χώρα μας το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη διενέργεια των φορολογικών ελέγχων αναπτύσσεται στα άρθρα 23 επ. του ΚΦΔ (Ν. 4987/2022).

Σύμφωνα με το άρθρο 23 η Φορολογική Διοίκηση έχει την εξουσία να επαληθεύει, να ελέγχει και να διασταυρώνει την εκπλήρωση των φορολογικών υποχρεώσεων εκ μέρους του φορολογούμενου, την ακρίβεια των φορολογικών δηλώσεων που υποβάλλονται σε αυτήν και να επιβεβαιώνει τον υπολογισμό και την καταβολή του οφειλόμενου φόρου, διενεργώντας έλεγχο σε έγγραφα, λογιστικά αρχεία (βιβλία και στοιχεία) και στοιχεία γνωστοποιήσεων και παρόμοιες πληροφορίες, θέτοντας ερωτήσεις στον φορολογούμενο και σε τρίτα πρόσωπα, ερευνώντας εγκαταστάσεις και μέσα μεταφοράς που χρησιμοποιούνται για τη διενέργεια επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, σύμφωνα με τις διαδικασίες και χρησιμοποιώντας μεθόδους που προβλέπονται στον Κώδικα. Ο παραπάνω έλεγχος που διενεργείται από τη Φορολογική Διοίκηση είναι δυνατόν να έχει τη μορφή φορολογικού ελέγχου από τα **γραφεία της Φορολογικής Διοίκησης** ή **επιτόπιου φορολογικού ελέγχου**.

Η Φορολογική Διοίκηση μπορεί να διενεργεί φορολογικό έλεγχο από τα **γραφεία** της με βάση τις δηλώσεις και τα λοιπά έγγραφα που υποβάλλει ο φορολογούμενος, τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, καθώς και τα έγγραφα και τις πληροφορίες που έχει στην κατοχή της ή με βάση τα λογιστικά αρχεία που προσκομίζονται από τον φορολογούμενο, κατόπιν σχετικής έγγραφης πρόσκλησης της Φορολογικής Διοίκησης, σύμφωνα με το άρθρο 14 του ΚΦΔ.

Ο **επιτόπιος φορολογικός έλεγχος** διενεργείται στις εγκαταστάσεις του φορολογούμενου, κατά το επίσημο ωράριο εργασίας της Φορολογικής Διοίκησης, και

μπορεί να παρατείνεται μέχρι την ολοκλήρωσή του. Η Φορολογική Διοίκηση δύναται να διενεργεί επιτόπιο φορολογικό έλεγχο και εκτός του επίσημου ωραρίου εργασίας, εφόσον απαιτείται από το είδος των δραστηριοτήτων του φορολογούμενου. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να γίνεται ειδική μνεία στην εντολή φορολογικού ελέγχου. Η είσοδος στην κατοικία του φορολογούμενου επιτρέπεται μόνο με εντολή του αρμόδιου Εισαγγελέα και ο έλεγχος πραγματοποιείται μόνο με την παρουσία δικαστικού λειτουργού (άρθρο 25 παρ. 3 ΚΦΔ).

Για την ΑΑΔΕ, η διενέργεια σε όλη την Επικράτεια μερικών επιτόπιων ελέγχων πρόληψης (προληπτικών) από τις ελεγκτικές υπηρεσίες της διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης και στην πρόληψη της φοροδιαφυγής, κυρίως λόγω του στοιχείου του αιφνιδιασμού και της ταχύτατης κατασταλτικής τους δράσης.

Στα πλαίσια του ελέγχου από το γραφείο, πέρα από τις άμεσες μεθόδους που στοχεύουν στην επαλήθευση εσόδων και εξόδων με άμεση διασταύρωση από τα βιβλία και στοιχεία των φορολογούμενων, χρησιμοποιούνται συχνά από τους φορολογικούς ελεγκτές οι **έμμεσες τεχνικές ελέγχου**, οι οποίες είναι διεθνώς αναγνωρισμένες μέθοδοι ελέγχου με στόχο τον προσδιορισμό της φορολογητέας ύλης. Συγκεκριμένα η φορολογική διοίκηση δύναται να προβαίνει σε εκτιμώμενο, διορθωτικό ή προληπτικό προσδιορισμό της φορολογητέας ύλης και με την εφαρμογή μιας ή περισσοτέρων από τις κατωτέρω τεχνικές ελέγχου: α) της αρχής των αναλογιών, β) της ανάλυσης ρευστότητας του φορολογούμενου, γ) της καθαρής θέσης του φορολογούμενου, δ) της σχέσης της τιμής πώλησης προς τον συνολικό όγκο κύκλου εργασιών και ε) του ύψους των τραπεζικών καταθέσεων και των δαπανών σε μετρητά. Με τις ως άνω τεχνικές μπορούν να προσδιορίζονται τα φορολογητέα εισοδήματα των φορολογουμένων, τα ακαθάριστα έσοδα, οι εκροές και τα φορολογητέα κέρδη των υπόχρεων βάσει των γενικά παραδεκτών αρχών και τεχνικών της ελεγκτικής (άρθρο 27 ΚΦΔ και ΠΟΛ 1171/2013, 1270/2013, 1050/2014, και 1259/2014).

Σε αντίθεση με τις άμεσες τεχνικές που βασίζονται στην επαλήθευση των εσόδων και των δαπανών από τα βιβλία και στοιχεία που τηρεί ο φορολογούμενος, οι έμμεσες τεχνικές προσδιορίζουν τη φορολογική υποχρέωση μέσω της ανάλυσης οικονομικών στοιχείων, χρησιμοποιώντας πληροφορίες από διαφορετικές πηγές, που υποδεικνύουν όχι τον πραγματικό αλλά έναν εύλογο προσδιορισμό της ορθής φορολογικής υποχρέωσης. Πρόκειται δηλαδή για διεθνώς αναγνωρισμένες τεχνικές

ελέγχου που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της φορολογικής υποχρέωσης με βάση το ποσό του αδήλωτου εισοδήματος και είναι ιδιαίτερα κατάλληλες όταν οι δηλώσεις και τα βιβλία και στοιχεία του φορολογούμενου δεν αντικατοπτρίζουν με ακρίβεια το συνολικό φορολογητέο εισόδημα και όταν τεκμηριώνεται εύλογα η πιθανότητα αδήλωτου εισοδήματος (Zoitsas et al., 2020).

2.3.1.β. Οι φορολογικοί ελεγκτές

Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής προϋποθέτει την κατάλληλη υποστήριξη του φοροεισπρακτικού και ελεγκτικού μηχανισμού, όπου σημαντικός παράγοντας είναι το επαρκές σε αριθμό αλλά και κατάλληλα εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό.

Αναφορικά με τον αριθμό των ελεγκτών σε έρευνα της διαNEOσις και του IOBE (2018) μία προτεινόμενη παρέμβαση για τη μείωση του διοικητικού κόστους και τους κόστους συμμόρφωσης θα ήταν η διοικητική αναδιοργάνωση των φορολογικών αρχών με ενίσχυση του αριθμού των εργαζομένων στον φορολογικό έλεγχο.

Μάλιστα στις προτεραιότητες της ΑΑΔΕ και για το 2022 συμπεριλαμβανόταν η ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών και η επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό, μέσω της ορθολογικής και βέλτιστης κατανομής του προσωπικού αλλά και της διαρκούς εκπαίδευσης του (ΑΑΔΕ, 2022).

Πράγματι, στον τομέα αυτό, ήδη με την με αριθμό Δ. ΟΡΓ. Α 1029327 ΕΞ 2022/05.04.2022 απόφαση του Διοικητή της ΑΑΔΕ αποφασίστηκε η σύσταση Ειδικής Αποκεντρωμένης υπηρεσίας «Κέντρο Βεβαίωσης και Είσπραξης (ΚΕ.Β.ΕΙΣ.) Θεσσαλονίκης» στη Γενική Διεύθυνση Φορολογικής Διοίκησης (Γ.Δ.Φ.Δ.) παράλληλα με την λειτουργία του «Κέντρου Βεβαίωσης και Είσπραξης (ΚΕ.Β.ΕΙΣ.) Αττικής» ενώ ανακαθορίστηκε η ημερομηνία έναρξης λειτουργίας και της δομής των Ελεγκτικών Κέντρων (ΕΛ. ΚΕ.) της Γ.Δ.Φ.Δ., ο ανακαθορισμός της δομής και των αρμοδιοτήτων Δ.Ο.Υ. και των επιχειρησιακών στόχων και των αρμοδιοτήτων των Φορολογικών Περιφερειών. Τα έξι συνολικά ΕΛ.ΚΕ. ξεκίνησαν τη λειτουργία τους στις 29.07.2022, στελεχωμένα με υπαλλήλους της ΑΑΔΕ, που στόχο έχουν τον εντοπισμό και την πάταξη της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής και εν γένει κάθε μορφής απάτης σε βάρος των φορολογικών αρχών.

Συγκεκριμένα, λοιπόν σήμερα ο φορολογικός έλεγχος διεξάγεται από τις κάτωθι υπηρεσίες – οργανικές μονάδες της ΑΑΔΕ :

- Την Υπηρεσία Ερευνών και Διασφάλισης Δημοσίων Εσόδων (Υ.Ε.Δ.Δ.Ε.)
- Το Κέντρο Ελέγχου Μεγάλων Επιχειρήσεων (Κ.Ε.ΜΕ.ΕΠ.)
- Το Κέντρο Ελέγχου Φορολογουμένων Μεγάλου Πλούτου (Κ.Ε.ΦΟ.ΜΕ.Π.)
- Τα Ελεγκτικά Κέντρα (ΕΛ.ΚΕ.)
- Οι Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες (Δ.Ο.Υ.)

Όσον αφορά την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού και φυσικά και των ελεγκτών η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων προωθεί τη διαρκή επιμόρφωση, εκπαίδευση και αξιολόγηση των στελεχών της, πρώτον με την κατάρτιση των νεοεισερχομένων υπαλλήλων, ώστε να αποκτήσουν καλύτερη γνώση του αντικειμένου, πάνω στο οποίο θα εργαστούν και δεύτερον, με την επικαιροποίηση των γνώσεων των υφιστάμενων στελεχών, με στόχο να είναι ενημερωμένοι για τις εξελίξεις στον τομέα των ελέγχων. Βασικός πυλώνας προς το στόχο αυτό είναι η Φορολογική Ακαδημία της ΑΑΔΕ η οποία συστάθηκε και λειτουργεί από τις 15.05.2017, (Δ. ΟΡΓ. Α. 1150450 ΕΞ 24.10.2016, ΦΕΚ 3411, τ. Β΄/24.10.2016). Μέσω των προγραμμάτων αυτής, οι νέοι υπάλληλοι της Αρχής εκπαιδεύονται στις βασικές αρχές λειτουργίας της φορολογικής διοίκησης. Έτσι, αποκτούν πλήρη εικόνα του αντικειμένου των θέσεων, όπου θα τοποθετηθούν στη συνέχεια, ενώ επιπλέον, παρέχεται μετεκπαίδευση σε υφιστάμενους υπαλλήλους.

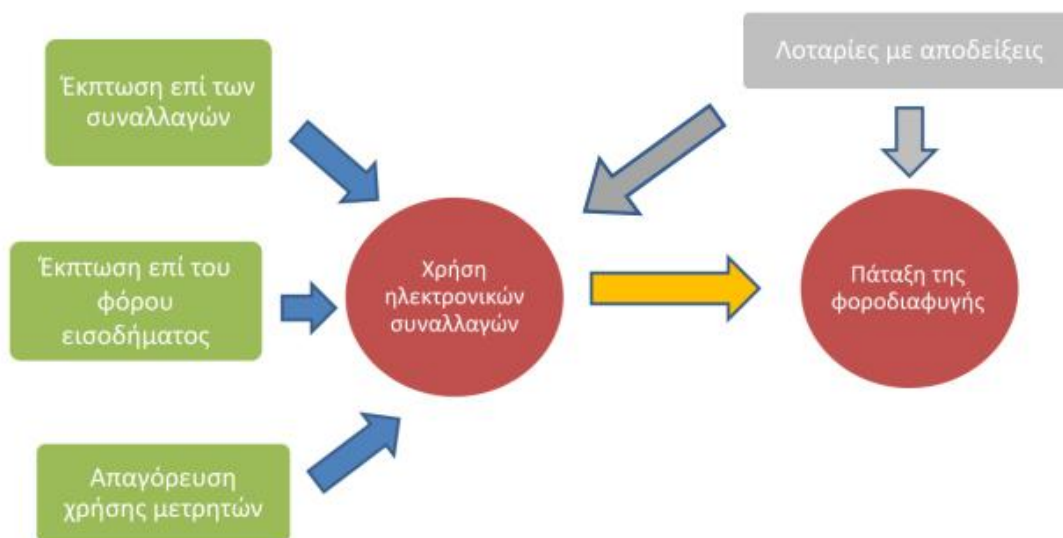
2.3.2. Νομοθετικές παρεμβάσεις

Πέραν των κλασικών αποτρεπτικών φορολογικών μέτρων, όπως οι φορολογικοί έλεγχοι, σε πολλές περιπτώσεις συνιστάται ο συνδυασμός τους με διαφορετικά φορολογικά μέτρα, όπως η φορολογική εκπαίδευση και η φορολογική δικαιοσύνη, προκειμένου να επιβληθεί η φορολογική συμμόρφωση (Adebowale et al., 2022).

Πράγματι, πέρα από τον κλασικό φορολογικό έλεγχο υπάρχουν και άλλες νομοθετικές παρεμβάσεις και διεθνείς «βέλτιστες πρακτικές» φορολογικών διαδικασιών, που θα πρέπει να διερευνηθούν και να αφομοιωθούν από τη χώρα μας προκειμένου να αποκτήσουμε ένα σαφές όραμα για το ιδανικό φορολογικό σύστημα με όποιο κόστος (Mirtlees et al., 2010). Κάποιες από αυτές τις πρακτικές – προτάσεις αναλύουμε αμέσως παρακάτω:

2.3.2.a. Θεσμοθέτηση υποχρεωτικής χρήσης καρτών

Ο Ν. 4446/2016 (άρθρα 65, 68 και 70) υπήρξε μία ουσιαστική παρέμβαση της φορολογικής διοίκησης προς το σκοπό πάταξης της φοροδιαφυγής, εισάγοντας καινοτομίες που αφορούν τις ηλεκτρονικές συναλλαγές, όπως ενδεικτικά η υποχρέωση αποδοχής μέσω πληρωμής με κάρτα, οι μειώσεις φόρου μέσω ηλεκτρονικών συναλλαγών και η διενέργεια μηνιαίων δημόσιων κληρώσεων (λοταρίες).

Εικόνα 3: Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα (IOBE, 2015).

Στο πλαίσιο των δράσεων για την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης των πολιτών και τη μείωση του διοικητικού κόστους για τις επιχειρήσεις η ΑΑΔΕ στοχεύει συνεχώς στην περαιτέρω προώθηση των ηλεκτρονικών πληρωμών μέσω της λειτουργίας των εφαρμογών των ηλεκτρονικών βιβλίων και της ηλεκτρονικής τιμολόγησης¹ και της παροχής κινήτρων για την πραγματοποίηση των πληρωμών με ηλεκτρονικά μέσα.

Η θεσμοθέτηση υποχρεωτικής χρήσης καρτών ή άλλων ηλεκτρονικών δικτύων σε συγκεκριμένες συναλλαγές είναι ένα προτεινόμενο μέτρο η αποτελεσματικότητα του οποίου διερευνάται στην παρούσα μελέτη.

¹ βλ. παρακάτω υπό στοιχείο 2.3.3. Πληροφοριακά συστήματα και τεχνολογίες

2.3.2.β. Φορολογικοί συντελεστές – Καθιέρωση συστήματος εσόδων – εξόδων

Σύμφωνα με την έρευνα της διαNEOσις (2016) βασική αιτία της φοροδιαφυγής αποτελεί – μεταξύ άλλων – το ύψος των φορολογικών συντελεστών: όσο υψηλότεροι είναι οι συντελεστές φορολόγησης, τόσο μεγαλύτερο είναι το όφελος του φορολογουμένου να αποφύγει την πληρωμή του φόρου. Ως προς το ύψος των φορολογικών συντελεστών, έχει εκτιμηθεί ότι η αύξηση του φορολογικού συντελεστή κατά 10% μπορεί να μειώσει τα δηλωτέα κέρδη κατά 8% (IMF, 2015), συνεπώς μπορεί να λειτουργήσει ως ενισχυτικός παράγοντας της φοροδιαφυγής. Σε κάθε περίπτωση οι υψηλοί συντελεστές αποτελούν αντικίνητρο για την ακρίβεια των φορολογικών δηλώσεων, καθώς τα οφέλη από την απόκρυψη των εισοδημάτων είναι εξαιρετικά υψηλά (IMF, 2013).

Από την άλλη σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το λεγόμενο έλλειμμα ΦΠΑ (European Commission, 2019), οι απώλειες που υπέστησαν τα κρατικά ταμεία λόγω της φοροδιαφυγής την περίοδο 2014-2017 ήταν μεγαλύτερες από την αύξηση των εσόδων από τον φόρο προστιθέμενης αξίας ως αποτέλεσμα των **διαδοχικών αυξήσεων των φόρων**). Την περίοδο αυτή τα έσοδα από τον ΦΠΑ αυξήθηκαν κατά περίπου 2 δισ. ευρώ (από 12,6 δισ. ευρώ σε 14,6 δισ. ευρώ ετησίως), αλλά το έλλειμμα ΦΠΑ εκτινάχθηκε κατά σχεδόν 3 δισ. Ευρώ (από 4,6 δισ. ευρώ σε 7,4 δισ. Ευρώ). Η έκθεση δείχνει ότι η περίοδος της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα αποτέλεσε θερμοκήπιο για τη φοροδιαφυγή, με τα τελευταία χρόνια της **υπερφορολόγησης** να επιδεινώνουν το πρόβλημα και να τοποθετούν την Ελλάδα δεύτερη από το τέλος μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και μόνο πάνω από τη Ρουμανία (Chrysolora, 2019).

Αναφορικά με τη διαδικασία φορολόγησης και κυρίως τους φορολογικούς συντελεστές έχουν υπάρξει πολλές και ενδιαφέρουσες προτάσεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα μίας πρότασης των τραπεζών ήδη από το 2016 που είχε να κάνει με την ενίσχυση των ηλεκτρονικών συναλλαγών μέσω της υιοθέτησης σειράς μέτρων. Εκτός λοιπόν από το γνωστό μέτρο της υποχρεωτικής χρήσης καρτών και άλλων ηλεκτρονικών δικτύων η πρόταση συμπεριλάμβανε την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος με την **καθιέρωση συστήματος εσόδων – εξόδων**. Δηλαδή τα νοικοκυριά ή οι επαγγελματίες θα φορολογούνται μόνο για το ποσό του εισοδήματος που δεν καταναλώθηκε και με τον τρόπο αυτό επαγγελματίες και

νοικοκυριά θα έχουν ισχυρό κίνητρο να ζητούν αποδείξεις για την παραμικρή δαπάνη προκειμένου να αυξήσουν τα έξοδά τους και να περιορίσουν τον τελικό φόρο (Παπαδογιάννης, 2016).

Μία άλλη πρόταση αναφορικά με τους φορολογικούς συντελεστές έχει να κάνει με την μετακίνηση από την προοδευτική φορολόγηση στην εφαρμογή **ενιαίου φορολογικού συντελεστή**, η οποία υποστηρίζεται ότι σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να μειώσει τη μη συμμόρφωση με τους φόρους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρουσιάζουν οι περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Σλοβακίας (η Βουλγαρία εφαρμόζει ενιαίο φορολογικό συντελεστή από το 2008 και η Σλοβακία το εφάρμοσε από το 2004 έως το 2013). Αλλά και στην Ιταλία θεσπίστηκε το 1998 επίπεδος συντελεστής φορολόγησης, όπως επίσης και στην Ρωσία το 2001².

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η μείωση των φορολογικών συντελεστών με μία ενδεχόμενη αύξηση του αριθμού των κλιμακίων φορολόγησης, η καθιέρωση συστήματος εσόδων – εξόδων και ενδεχομένως η θεσμοθέτηση ενιαίου φορολογικού συντελεστή αποτελούν ακόμα τρία προτεινόμενα μέτρα προς διερεύνηση από την παρούσα μελέτη.

2.3.2.γ. Εφαρμογή Ηλεκτρονικού Περιουσιολογίου

Για πρώτη φορά στο κείμενο του Μνημονίου ΙΙΙ, το οποίο ψηφίστηκε από τη Βουλή τον Αύγουστο του 2015 (Ν. 4336/2015) η φορολογική διοίκηση ανέλαβε την υποχρέωση να καταρτίσει συνολικό σχέδιο για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, το οποίο θα περιλάμβανε μεταξύ άλλων την καθιέρωση περιουσιολογίου. Η δράση αυτή συμπεριλήφθη στα Επιχειρησιακά σχέδια του 2015 και 2016 της τότε ΓΓΔΕ (ΓΓΔΕ, 2015, ΓΓΔΕ 2016), ως υλοποίηση πλήρους Ηλεκτρονικού Περιουσιολογίου, το οποίο θα αξιοποιούνταν για την πάταξη της φοροδιαφυγής, τον εντοπισμό περιπτώσεων αδικαιολόγητου πλουτισμού και τη διασφάλιση της είσπραξης οφειλών προς το Δημόσιο. Το έργο αφορούσε στην επέκταση του υφιστάμενου πληροφοριακού συστήματος Περιουσιολογίου Ακίνητης Περιουσίας σε άλλα αντικείμενα, όπως τα σκάφη αναψυχής, κάθε λογής οχήματα, χαρτοφυλάκια μετοχών, επενδυτικά προϊόντα, αντικείμενα μεγάλης αξίας, σημαντικές κινητές αξίες κ.α. Η λειτουργία του θα βασιζόταν πρωτίστως στην άντληση της πρωτογενούς πληροφορίας από τον παραγωγό της και δευτερευόντως στην υποβολή δήλωσης στοιχείων από τους φορολογούμενους.

² Βλ. παρακάτω Επισκόπηση Βιβλιογραφίας

Με το e-Περιουσιολόγιο ο ελεγκτικός μηχανισμός θα μπορεί να δει όλη την κινητή και ακίνητη περιουσία των φορολογουμένων και να παρακολουθεί κάθε μεταβολή, ενώ θα έχει τη δυνατότητα να διασταυρώνει άμεσα τα στοιχεία με αυτά άλλων υπηρεσιών και φορέων. Ουσιαστικά βασικός στόχος είναι να διασταυρώνονται τα δεδομένα του Περιουσιολογίου με αυτά άλλων πηγών προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν αδήλωτα περιουσιακά στοιχεία και έτσι να καταστεί δυνατή η κατάρτιση πλήρους εικόνας για την περιουσιακή κατάσταση κάθε φυσικού και νομικού προσώπου, συμπεριλαμβανομένων και όλων των πολιτικών προσώπων. Μάλιστα, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία, όσα περιουσιακά στοιχεία διαπιστωθεί ότι έχουν αποκρυβεί θα δεσμεύονται από τις φορολογικές αρχές. Επιπλέον, μέσω της πρόσβασης που θα έχουν στα δεδομένα του Περιουσιολογίου, οι φοροελεγκτικές υπηρεσίες θα μπορούν να πραγματοποιούν διασταυρώσεις ανάμεσα στο ύψος των δηλούμενων εισοδημάτων και στην αξία των κατεχόμενων περιουσιών για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την πραγματική οικονομική κατάσταση των φορολογουμένων.

Το φιλόδοξο αυτό έργο φαίνεται να εγκαταλείπεται (Παλαιτσάκης, 2020), καθώς απουσιάζει από το τελευταίο Επιχειρησιακό Σχέδιο της ΑΑΔΕ (ΑΑΔΕ, 2022), ενώ τελευταία επίσημη ανακοίνωση για την εκτέλεση του έργου περιλαμβανόταν στο Επιχειρησιακό Σχέδιο της ΑΑΔΕ για το 2020 (ΑΑΔΕ, 2020), παρόλα αυτά όμως είναι ενδιαφέρον να δούμε ποια είναι η γνώμη των φορολογικών ελεγκτών για την αποτελεσματικότητά του και αν θα έπρεπε να επιστρέψουμε εμείνουμε στην εφαρμογή του.

2.3.2.δ. Υιοθέτηση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων

Το Ίντερνετ των πραγμάτων (Internet of Things) είναι μία από τις κορυφαίες τεχνολογικές εξελίξεις της επόμενης δεκαετίας και αποτελεί το επόμενο μεγάλο βήμα στον χώρο της τεχνολογίας. Πρόκειται για μια πληροφοριακή έννοια η οποία περιγράφει το δίκτυο επικοινωνίας αντικειμένων τα οποία μπορούν να ανταλλάξουν δεδομένα βασιζόμενα σε ένα σύστημα υπολογιστών που αλληλεπιδρά με μηχανικά ή ψηφιακά μηχανήματα και έχει τη δυνατότητα μεταφοράς δεδομένων μέσω του διαδικτύου χωρίς τη βοήθεια αλληλεπιδράσεων με κάποιον χρήστη ή με περιορισμένη την αλληλεπίδραση αυτή (Βικιπαίδεια, 2022, ΦΣΔΕΤ, 2023).

Η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας καταλλήλως εκμεταλλευόμενη θα μπορούσε να συμβάλει τα μέγιστα στην πάταξη της φοροδιαφυγής, μέσω της

υιοθέτησης σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων που θα συλλέγουν και θα επεξεργάζονται μέσω υπολογιστών τις κατάλληλες πληροφορίες για τον φορολογικό έλεγχο, όπως επίσης και με την υιοθέτηση της εφαρμογής της τεχνικής εξόρυξης δεδομένων (data mining) στις διαδικασίες ελέγχου, με την οποία θα εντοπίζονται πιθανές υποθέσεις μη φορολογικής συμμόρφωσης.

Μένει να δούμε στη φάση αυτή ποια είναι η γνώμη των φορολογικών ελεγκτών για την θεσμοθετημένη υιοθέτηση αυτών των σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων και την πιθανή επίδρασή τους στην πάταξη της φοροδιαφυγής.

2.3.3. Πληροφοριακά συστήματα και νέες τεχνολογίες

Από την άλλη, στις μέρες μας, με τη ραγδαία ανάπτυξη των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), η χρήση του Διαδικτύου και η ενσωμάτωση των σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων αποτελεί επανάσταση για τον ιδιωτικό αλλά και τον δημόσιο τομέα. Δεδομένου μάλιστα ότι οι δημόσιοι οργανισμοί αλλά και οι κρατικοί μηχανισμοί ελέγχου έχουν αλλάξει την οργάνωση και τη λειτουργία τους, εκμεταλλευόμενοι την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, μπορούν να αντιμετωπιστούν πιο εύκολα και ταυτόχρονα πιο αποτελεσματικά το πρόβλημα της φοροδιαφυγής (Tenidou et al., 2015). Αρκεί βέβαια τα σχετικά πληροφοριακά συστήματα και οι δυνατότητες της σύγχρονης ηλεκτρονικής διακυβέρνησης να αφομοιωθούν από την φορολογική διοίκηση και κατ' επέκταση από τους φορολογούμενους. Με την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης οι σύγχρονες ελεγκτικές διαδικασίες της φορολογικής διοίκησης μπορούν να αξιοποιούν στο έπακρον τα ηλεκτρονικά καταχωρημένα πλέον δεδομένα, διενεργώντας ευκολότερα διασταυρώσεις στα πληροφοριακά στοιχεία και τις διαθέσιμες πηγές, προκειμένου να διαπιστωθεί μεγαλύτερος αριθμός παραβάσεων, ενώ ταυτόχρονα, αποτελεί εξαιρετικό βοήθημα για τους ίδιους τους φορολογούμενους, οι οποίοι ενημερώνονται άμεσα για τις φορολογικές τους υποχρεώσεις και δικαιώματα, μειώνεται το διοικητικό κόστος και διευκολύνεται ο πολίτης στις συναλλαγές του με τη φορολογική διοίκηση, αυξάνοντας σε δεύτερο χρόνο και την εισπραξιμότητα της φορολογικής διοίκησης (Ρούσκα, 2019).

Παρακάτω αναφέρουμε κάποια από τα πιο σημαντικά πληροφοριακά συστήματα και νέες τεχνολογίες που έχουν θεσμοθετηθεί και εφαρμόζονται από την ελληνική φορολογική διοίκηση, τα οποία στη συνέχεια αξιολογούνται από τους φορολογικούς ελεγκτές στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

2.3.3.α. Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση

Η ψηφιοποίηση και η δημιουργία ηλεκτρονικής φορολογικής διοίκησης όχι μόνο επιταχύνει τη διαδικασία υποβολής δηλώσεων και στοιχείων αλλά επιτρέπει στη φορολογική διοίκηση να συγκεντρώνει άμεσα τα δεδομένα και τα στοιχεία των φορολογουμένων και να τα χρησιμοποιεί γρήγορα και αποτελεσματικά έτσι ώστε να γίνονται εύκολα αντιληπτοί τυχόν κίνδυνοι μη συμμόρφωσης. Εκτός αυτού όμως ο εκσυγχρονισμός, από πλευράς δημιουργίας ηλεκτρονικής διοίκησης, μπορεί να ενισχύσει τη δυνατότητα των φορολογικών αρχών στον εντοπισμό της οικονομικής δραστηριότητας που αναπτύσσεται μέσω της παραοικονομίας και να συνεισφέρει στην αποτελεσματικότερη διενέργεια φορολογικών ελέγχων από τους φορολογικούς ελεγκτές, τόσο χρονικά όσο και ποιοτικά, καθώς θα μπορούν να επικεντρώνονται σε ειδικότερα θέματα ελέγχου, αφού θα έχουν στη διάθεσή τους εξ αρχής σημαντικές πληροφορίες για τον ελεγχόμενο (διαΝΕΟσις and Ernst & Young, 2016).

Κυρίαρχο παράδειγμα της ηλεκτρονικής φορολογικής διοίκησης αποτελεί το πληροφοριακό σύστημα TAXISnet που ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Δεκέμβριο του 2010 επιφέροντας σημαντική αναβάθμιση στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες της φορολογικής διοίκησης αλλά και στην εξέλιξη της ψηφιακής διακυβέρνησης εν γένει. Οι νέες υπηρεσίες, που αφορούσαν αρχικά την εθελοντική και σταδιακά την υποχρεωτική υποβολή δηλώσεων και την άμεση εκκαθάρισή τους, όχι μόνο αποσυμφόρησαν σε μεγάλο βαθμό τις Δ.Ο.Υ. και μείωσαν την ταλαιπωρία των φορολογουμένων από την επί σειρά ετών αυτοπρόσωπη παρουσία τους στις εφορίες, αλλά πλέον δόθηκε η δυνατότητα στους φορολογικούς ελεγκτές να κάνουν την επιστημονική εργασία που τους άρμοζε, δηλαδή τον φορολογικό έλεγχο, ενώ με την ύπαρξη κεντρικής βάσης όλων των φορολογικών δεδομένων διευκολύνθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι ίδιοι οι φορολογικοί έλεγχοι.

2.3.3.β. Το σύστημα φορολογικού ελέγχου ELENXIS

Σημαντικό ρόλο στο έργο της φορολογικής διοίκησης απέναντι στη φοροδιαφυγή φαίνεται να διαδραματίζει το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Ελεγκτικών Υπηρεσιών ELENXIS, το οποίο η ΓΠΠΣ έθεσε από τις 14.01.2011 σε πιλοτική παραγωγική λειτουργία, και το οποίο αφορά την ανάπτυξη συστήματος για τις Φορολογικές και Τελωνειακές Ελεγκτικές Υπηρεσίες, την Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων και την Οικονομική Επιθεώρηση και υποστηρίζει τον πλήρη κύκλο των ελεγκτικών διαδικασιών, δηλαδή τη στόχευση των ελέγχων (βλ. παρακάτω σύστημα

risk analysis), τη διαχείριση των ελέγχων και τη διενέργεια των ελέγχων, όπως τα παραπάνω αναφέρονται αναλυτικά στο Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης της φοροδιαφυγής 2011-2013 (taxheaven.gr, 2011) .

Μάλιστα στο Επιχειρησιακό Σχέδιο 2022 γίνεται λόγος για την ανάπτυξη ενός νέου Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος Φορολογίας της ΑΑΔΕ (Taxis - Taxisnet - Elenxis) το οποίο στη βάση σύγχρονων σχεδιαστικών αρχών και τεχνολογιών θα ενοποιεί τα περιβάλλοντα και τις βάσεις δεδομένων των υφιστάμενων συστημάτων, ανασχεδιάζοντας και εκσυγχρονίζοντας τις διαδικασίες τους, εφαρμόζοντας όμως επιπρόσθετα και μηχανισμούς που θα ενισχύσουν την διαλειτουργικότητα των πληροφοριακών συστημάτων της ΑΑΔΕ με τα συστήματα τραπεζικών πληροφοριών. Και όλα αυτά φυσικά με στόχο την επίτευξη του ψηφιακού μετασχηματισμού της ΑΑΔΕ και των σχετικών υπηρεσιών της, ο οποίος αναμένεται να ενισχύσει την ικανότητα της ΑΑΔΕ και να βελτιώσει την είσπραξη των φόρων και τη φορολογική συμμόρφωση (ΑΑΔΕ, 2022) .

2.3.3.γ. Η εφαρμογή myData (online διασύνδεση των ηλεκτρονικών βιβλίων– τιμολογίων)

Η υιοθέτηση ηλεκτρονικής τιμολόγησης συνιστά ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια της Φορολογικής Διοίκησης για την ουσιαστική πάταξη της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, καθώς μέσω αυτής μπορούν να εντοπιστούν οι αδήλωτες συναλλαγές, αλλά και τα πλαστά και εικονικά φορολογικά στοιχεία (διαΝΕΟσις and Ernst & Young, 2016). Στην Ελλάδα σύμφωνα τις διατάξεις του άρθρου 15Α του Ν. 4174/2013 (Α΄ 170) (ήδη Ν. 4789/2022) και κατ΄ εφαρμογή της Α. 1138/2020 (Β΄ 2470) οι οντότητες του άρθρου 1 του Ν. 4308/2014 (Α΄251), ανεξαρτήτως μεγέθους αυτών και τρόπου έκδοσης και τήρησης των λογιστικών τους αρχείων υποχρεούνται να διαβιβάζουν ψηφιακά στην πλατφόρμα ηλεκτρονικών βιβλίων της ΑΑΔΕ με την ονομασία myDATA (my Digital Accounting & Tax Application) συγκεκριμένα στοιχεία (Α. 1138/2020). Συγκεκριμένα στα Ηλεκτρονικά Βιβλία της ΑΑΔΕ: 1. Διαβιβάζεται και καταχωρείται η Σύνοψη των Παραστατικών εσόδων / εξόδων των Επιχειρήσεων 2. Γίνεται Χαρακτηρισμός των καταχωρούμενων συναλλαγών και 3. Διενεργούνται οι αναγκαίες Λογιστικές Εγγραφές Τακτοποίησης για τον προσδιορισμό του λογιστικού και του φορολογικού αποτελέσματος κάθε έτους.

Τα προαναφερθέντα δεδομένα διαβιβάζονται τόσο μέσω παρόχων υπηρεσιών ηλεκτρονικής τιμολόγησης και προγραμμάτων διαχείρισης επιχειρήσεων (εμπορικό

/λογιστικό, ERP), που χρησιμοποιούν οι οντότητες και διασυνδέονται με την ΑΑΔΕ αλλά και μέσω ειδικής φόρμας καταχώρησης της εφαρμογής των ηλεκτρονικών βιβλίων που είναι προσβάσιμη μέσω του διαδικτυακού τόπου της ΑΑΔΕ και των ίδιων των Φορολογικών Ηλεκτρονικών Μηχανισμών (Φ.Η.Μ.) για τις λιανικές συναλλαγές.

Εικόνα 4: myDATA – Ηλεκτρονικά Βιβλία ΑΑΔΕ, Πηγή: https://www.aade.gr/sites/default/files/2020-07/myDATA_1-8-2019_0.pdf

Όπως είναι κατανοητό τα Ηλεκτρονικά Βιβλία αποτελούν ένα πολύ σημαντικό βήμα ψηφιακού μετασχηματισμού της φορολογικής διοίκησης και της σχέσης της με τις επιχειρήσεις. Πρωταρχικός στόχος του εγχειρήματος αυτού είναι η εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων μέσω μίας πρωτοποριακής πλατφόρμας για την εκπλήρωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων, που θα οδηγήσει σε αυτοματοποίηση της συμπλήρωσης των φορολογικών δηλώσεων και θα τις απαλλάξει από υποχρεώσεις που έχουν σήμερα (πχ υποβολή Καταστάσεων Πελατών – Προμηθευτών, ΜΥΦ). Μαζί με τη μείωση του διοικητικού κόστους των επιχειρήσεων, τα Ηλεκτρονικά Βιβλία ενισχύουν τη διαφάνεια των συναλλαγών, προσφέροντας ένα ψηφιακό περιβάλλον συνεργασίας των επιχειρήσεων για την τιμολόγηση των αγαθών και υπηρεσιών. Επίσης, εδραιώνουν την αξιοπιστία στη σχέση της Φορολογικής Διοίκησης με τις επιχειρήσεις και λειτουργούν ως μηχανισμός οικειοθελούς συμμόρφωσης και πρόληψης της φοροδιαφυγής και του λαθρεμπορίου, αλλά και

διευκόλυνσης των συνεπών επιχειρήσεων στην επιστροφή των φόρων που δικαιούνται (ΑΑΔΕ, 2019).

2.3.3.δ. Η εφαρμογή του συστήματος ανάλυσης κινδύνου (risk analysis)

Όπως προαναφέρθηκε η καθολική λειτουργία του Elenxis και των υποσυστημάτων του είχε σκοπό να αντικαταστήσει τους τυχαίους ελέγχους των επιχειρήσεων και επιτηδευματιών με κεντρικά καθοδηγούμενους στοχευμένους ελέγχους που βασίζονται σε ανάλυση κινδύνου που διεξάγεται μέσω αυτού του ελεγκτικού πληροφοριακού συστήματος (taxheaven.gr, 2011).

Για πρώτη φορά με τον Ν. 3842/2010 (άρθρο 80) εισήχθη το σύστημα επιλογής των προς έλεγχο υποθέσεων με τη χρησιμοποίηση μεθόδων ανάλυσης κινδύνου, με βάση ποιοτικά χαρακτηριστικά, οικονομικά, χωροταξικά και χρονικά δεδομένα. Εν συνεχεία μετά την ψήφιση του ΚΦΔ (άρθρο 26) ορίστηκε ότι οι υποθέσεις που ελέγχονται κατά προτεραιότητα επιλέγονται με απόφαση του Διοικητή με βάση κριτήρια ανάλυσης κινδύνου, στοιχεία από εσωτερικές και εξωτερικές πηγές πληροφόρησης ή, εξαιρετικά, με βάση άλλα κριτήρια, τα οποία καθορίζονται από τον Διοικητή και δεν δημοσιοποιούνται, ενώ με απόφαση του Διοικητή, η οποία εκδίδεται έως το τέλος κάθε έτους και δύναται να τροποποιηθεί οποτεδήποτε, καθορίζεται ο αριθμός των μερικών ή και πλήρων ελέγχων που θα διενεργούνται μέσα στο επόμενο έτος κατά προτεραιότητα, με βάση τα παραπάνω κριτήρια, λαμβανομένων υπόψη του αριθμού των ελεγκτών κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης και του αριθμού των διενεργηθέντων ελέγχων κατά τους προηγούμενους δώδεκα (12) μήνες από τον μήνα έκδοσης της απόφασης. Τελευταία εκδόθηκε η με αριθμό Α 1071/2022 απόφαση του Διοικητή της ΑΑΔΕ περί καθορισμού του αριθμού φορολογικών ελέγχων που θα διενεργηθούν εντός του έτους 2022 κατά προτεραιότητα, με την οποία καθορίστηκαν οι υποθέσεις που θα ελεγχθούν κατά προτεραιότητα για το 2022, με βάση το παραπάνω αυτοματοποιημένο μοντέλο αντικειμενικής αξιολόγησης υποθέσεων κατόπιν εφαρμογής κριτηρίων ανάλυσης κινδύνων (Α. 1071/2022).

Προχωρώντας λοιπόν η φορολογική διοίκηση σε στοχευμένους ελέγχους έχει τη δυνατότητα να μειώσει το κόστος της φορολογικής συμμόρφωσης και να αυξήσει τόσο την αποτελεσματικότητά της όσο και την παραγωγικότητα των φορολογικών ελεγκτών.

2.3.3.ε. Σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών με άλλες χώρες

Τα τελευταία χρόνια, η συζήτηση για την πάταξη του φαινομένου της φοροδιαφυγής εκφεύγει των στενών κρατικών ορίων, αποκτώντας μια παγκόσμια-διακρατική διάσταση, η οποία αποτυπώνεται στις δράσεις που έχουν αναπτυχθεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΟΟΣΑ (βλ. Σχέδιο δράσης ΟΟΣΑ σχετικά με τη Διάβρωση Φορολογικής Δράσης και τη Μεταφορά Κερδών (BEPS), το Σχέδιο Δράσης της Ε.Ε. σχετικά με τη φοροαποφυγή (Anti-Tax Avoidance Package – ATA) και το Κοινό Πρότυπο Αναφοράς για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών στο φορολογικό τομέα, μέσω δράσης του ΟΟΣΑ και Οδηγίας 2014/107/ΕΕ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (CRS) (διαΝΕΟσις and Ernst & Young, 2016).

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης διερευνάται η αποτελεσματικότητα των δράσεων που έχουν αναπτυχθεί σε παγκόσμιο επίπεδο για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, μέσω της θέσπισης κανόνων για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών που αφορούν αλλοδαπούς τραπεζικούς λογαριασμούς φυσικών προσώπων μεταξύ χωρών. Συγκεκριμένα, το σύστημα αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών ξεκίνησε από τις ΗΠΑ το 2010, με την εφαρμογή του Νόμου περί Φορολογικής Συμμόρφωσης Λογαριασμών της Αλλοδαπής (FATCA), ο οποίος δίνει στις ΗΠΑ τη δυνατότητα, μέσω διακρατικών συμφωνιών, να λαμβάνουν πληροφορίες από αλλοδαπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, αναφορικά με τους λογαριασμούς που τηρούν σε αυτά Αμερικανοί πολίτες φορολογούμενοι (IRS, 2022).

Το 2011, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφασίζει τη συνεργασία των κρατών μελών για την ηλεκτρονική ανταλλαγή πληροφοριών αναφορικά με τους φόρους (Οδηγία 2011/16/ΕΕ), καθορίζοντας τους κανόνες και τις διαδικασίες που θα γίνεται αυτή ώστε να μη θίγεται η εφαρμογή των κανόνων αμοιβαίας συνδρομής επί ποινικών υποθέσεων στα κράτη μέλη και η τήρηση υποχρεώσεων σε σχέση με την ευρύτερη διοικητική συνεργασία βάσει άλλων νομικών πράξεων. Η οδηγία αυτή τροποποιείται δύο φορές, το 2014 με την Οδηγία 107 και το 2015 με την Οδηγία 2376. Η ενσωμάτωσή της στο εθνικό δίκαιο γίνεται με το Νόμο 4170/2013 και το Νόμο 4378/2016. Συμπερασματικά η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών αξιολογείται ως ένα από τα πιο ισχυρά εργαλεία της φορολογικής διοίκησης καθώς δημιουργεί σημαντική πληροφόρηση και δρα συμπληρωματικά με τα υπόλοιπα μέτρα. Η μη δήλωση εισοδημάτων που αποκτώνται σε άλλες χώρες από φορολογικούς κατοίκους της Ελλάδας και η ύπαρξη χρηματικών διαθεσίμων στο εξωτερικό που δε δικαιολογούνται ως προς την απόκτηση τους εκτιμάται ως επιλογή υψηλού κινδύνου

καθώς είναι μεγάλη η πιθανότητα εντοπισμού της αποκρυβείσας φορολογητέας ύλης και η επιβολή κυρώσεων. Είναι δεδομένο ότι το εργαλείο αυτό συνεισφέρει στην αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών αρχών με την εξοικονόμηση πόρων κατά την ελεγκτική διαδικασία και στη φορολογική συμμόρφωση αφού είναι ένα μέτρο που προάγει τη φορολογική διαφάνεια και δύναται να δημιουργήσει φορολογική κουλτούρα (Δούρου, 2018). Μένει να δούμε ποια είναι η γνώμη των φορολογικών ελεγκτών για αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Η βιβλιογραφία για τη φοροδιαφυγή και την αντιμετώπισή της υπήρξε ανά τα χρόνια εξαιρετικά πλούσια και ενδιαφέρουσα. Στη χώρα μας έχουν υπάρξει σημαντικές μελέτες και έρευνες, κυρίως τα τελευταία χρόνια, οι οποίες σε συνδυασμό με την πλούσια ξένη βιβλιογραφία θα βοηθήσει στην διερεύνηση του αντικειμένου της παρούσας μελέτης, το οποίο εστιάζει στους τρόπους αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.

3.1. Η φοροδιαφυγή σε νούμερα

Αναφορικά με το ύψος της φοροδιαφυγής στη χώρα μας δεν υπάρχουν μελέτες που να εκτιμούν συνολικά την έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα, πάρα μόνο εκτιμήσεις για τις επιμέρους συνιστώσες της, από την ελληνική και τη διεθνή βιβλιογραφία (διαNEOσις and Ernst & Young, 2016).

Αρχικά οι Mylonas et al. (2010) σε έρευνά τους εκτίμησαν πως το μη δηλωθέν εισόδημα ανέρχεται σε περίπου 50 δισεκατομμύρια ευρώ και δεδομένης αυτής της εκτίμησης, η συνολική δυνητική αύξηση στα έσοδα από φόρο εισοδήματος εκτιμάται σε περίπου 9,5 δισεκατομμύρια ευρώ (σε ετήσια βάση), από την οποία το 70%, δηλ. 6,2 δισεκατομμύρια αντανακλά η φοροδιαφυγή. Σύμφωνα με τους Leventi et al. (2013) το μέσο ποσοστό αποκρυβέντων εισοδημάτων για το 2009 ανήλθε σε 12,2%, το οποίο οδηγεί σε απώλειες στα έσοδα από φόρο εισοδήματος κατά 29,7%,

εκτιμώντας ότι τα δυνητικά έσοδα (πραγματικά και απωλεσθέντα) θα ήταν περίπου 15,4 δισεκατομμύρια ευρώ. Εν συνεχεία οι Artavanis et al. (2016) υπολόγισαν το αποκρυβέν εισόδημα το 2009 σε 28,2 δισεκατομμύρια ευρώ ενώ εφαρμόζοντας 40% συντελεστή φόρου επ' αυτού, υπολόγισαν ότι τα μη εισπραχθέντα έσοδα από το φόρο εισοδήματος εκτιμώνται σε 11,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Τέλος η μελέτη των Anastasiou et al. (2020) για το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα για την περίοδο 1980 – 2018 κατέδειξε σημαντική αύξηση της φοροδιαφυγής κατά την συγκεκριμένη περίοδο (275,94%), εκτιμώντας ότι το μεγαλύτερο μέρος της προερχόταν από την άμεση φορολογία.

Συγκριτικά με τα μεγέθη της φοροδιαφυγής σε παγκόσμιο επίπεδο η μελέτη των Buehn and Schneider (2012) για το ύψος της φοροδιαφυγής σε 38 χώρες του ΟΟΣΑ μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα για το χρονικό διάστημα από 1999 έως 2010, καταλήγει ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα βρίσκεται στο μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ (1,8%), ενώ παρατηρείται μία πτωτική τάση αναφορικά με το μέγεθος και την εξέλιξη της φοροδιαφυγής για το συγκεκριμένο διάστημα.

3.2 Μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής

Σύμφωνα με έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2009) για τη νομισματική πολιτική, η διαρθρωτική φύση του φαινομένου της φοροδιαφυγής απαιτεί για την αντιμετώπισή του συστηματική προσπάθεια, συνέπεια και συνέχεια, ευρύτερη κοινωνική συναίνεση και συνεργασία πολλών φορέων και κρατικών υπηρεσιών. Δεδομένου ότι η φοροδιαφυγή συντελείται με διάφορους τρόπους, ανάλογα με το είδος του φόρου, τον τρόπο οργάνωσης και άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας και το εργασιακό καθεστώς του φορολογούμενου, δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί με ένα μόνο μέτρο, αλλά αντίθετα, απαιτείται πλέγμα ρυθμίσεων και συνεργασία πολλών φορέων (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009).

Παρακάτω αναφέρονται οι βασικότερες έρευνες σχετικά με τα εργαλεία αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής που αναφέρθηκαν παραπάνω και είναι ενδιαφέρον στο τέλος να δούμε ποιες από αυτές τις προτάσεις βρίσκουν έδαφος στην σημερινή εποχή, σε σχέση με την γνώμη των φορολογικών ελεγκτών σήμερα.

Φορολογικός έλεγχος και φορολογικοί ελεγκτές

Σε μία πρωτοποριακή για τα ελληνικά δεδομένα μελέτη του ο Τάτσος (2001) παρέθεσε τους βασικότερους τρόπους φοροδιαφυγής αλλά και τους παράγοντες που

την επηρεάζουν (φορολογικό σύστημα, φορολογική επιβάρυνση, πιθανότητες ελέγχου και εντοπισμού των παραβάσεων, βάρος των ποινών κ.α.) καταλήγοντας μεταξύ άλλων στο συμπέρασμα ότι η **αύξηση της πιθανότητας εντοπισμού** των μη συμμορφούμενων φορολογούμενων μπορεί να οδηγήσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Αναφορικά δε με τους ελεγκτές ήδη από τότε προέκυψε η ανάγκη για **διαρκή εκπαίδευση και επιμόρφωση** του ελεγκτικού προσωπικού.

Οι Alm & MacKee (2006) εξετάζοντας την επίδραση της **πιθανότητας ελέγχου** και της **αποδοτικότητας του ελέγχου** στην φορολογική συμμόρφωση διαπιστώνουν ότι όσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα ελέγχου ενός φορολογούμενου τόσο υψηλότερο είναι το ποσοστό συμμόρφωσής του, ενώ αναφορικά με την αύξηση της αποδοτικότητας του ελέγχου καταλήγουν ότι από μόνη της δεν είναι αποτελεσματική, αλλά πρέπει να συνδυάζεται με υψηλότερη πιθανότητα ελέγχου για να είναι μεγαλύτερη η συνολική επίδρασή της στην φορολογική συμμόρφωση.

Σύμφωνα με τους Kleven et al. (2011) οι έρευνες και η οικονομική βιβλιογραφία σχετικά με τη φοροδιαφυγή ακολουθεί όλα τα χρόνια το θεμελιώδες έργο των Allingham και Sandmo (1972), οι οποίοι εξετάζουν την απόφαση ενός φορολογούμενου για το ύψος των εισοδημάτων που θα δηλώσει οικειοθελώς, σε συνάρτηση με την πιθανότητα ελέγχου και την ποινή που θα επιβληθεί από την απόκρυψη εισοδημάτων, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι **όσο πιο χαμηλή είναι η πιθανότητα ελέγχου και η επιβαλλόμενη ποινή, τόσο μεγαλύτερη η φοροδιαφυγή και η μη συμμόρφωση.**

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η Βασαρδάνη (2011) η οποία καταλήγει ότι σύμφωνα με την επικρατέστερη προσέγγιση στη βιβλιογραφία και άλλες εμπειρικές μελέτες, τον σημαντικότερο ρόλο στον προσδιορισμό της φορολογικής συμπεριφοράς ενός ατόμου διαδραματίζει η **πιθανότητα εντοπισμού** της φοροδιαφυγής και επιβολής ποινών, με άλλα λόγια, όσο μεγαλύτερη πιστεύει ο φορολογούμενος ότι είναι η πιθανότητα αποκάλυψης της φοροδιαφυγής και η πιθανότητα άμεσης και όχι καθυστερημένης επιβολής και εφαρμογής των συνακόλουθων κυρώσεων, τόσο περισσότερο φορολογικά συνεπής τείνει να είναι.

Σύμφωνα με τον Tagkalakis (2014) ο οποίος μελέτησε τον αντίκτυπο των φορολογικών μεταρρυθμίσεων της φορολογικής διοίκησης στη φορολογική συμμόρφωση στη χώρα μας, στα πλαίσια της προσπάθειας δημοσιονομικής εξυγίανσης και βελτίωσης της φορολογικής διοίκησης, σημαντικό εργαλείο αποτελεί η **εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων**, ενώ σημαντικά κριτήρια αποτελούν η

αξιολόγηση του εσωτερικού ελέγχου και η ακεραιότητα του ανθρώπινου δυναμικού (έλεγχοι στα περιουσιακά στοιχεία των ελεγκτών), όπως επίσης και η **επανεκπαίδευση του προσωπικού**. Μιλώντας με αριθμούς μια αύξηση κατά 1% του αριθμού των φορολογικών ελέγχων ανά ημέρα ελέγχου μειώνει τον αριθμό των φορολογικών παραβατών ανά ημέρα ελέγχου κατά περίπου 0,3-0,4%.

Σύμφωνα με τους Drogalas et al. (2015) στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του φορολογικού ελέγχου και των επιδόσεων των φορολογικών ελεγκτών, ουσιώδη ρόλο διαδραματίζει η γενική εκπαίδευση, η προϋπηρεσία σε παρόμοιες επαγγελματικές θέσεις ευθύνης καθώς και η επαγγελματική τους κατάρτιση, καθώς όσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο **εκπαίδευσης**, η **επαγγελματική πείρα** και η **κατάρτιση των ελεγκτών** τόσο περισσότερο ενισχύεται η ικανότητά τους να εντοπίζουν φορολογικές παραβάσεις. Από την άλλη πλευρά μάλιστα η πολυπλοκότητα και οι συνεχείς **αλλαγές στη φορολογική νομοθεσία**, δυσχεραίνει τη δουλειά των ελεγκτών καθιστώντας την υιοθέτηση μιας ελεγκτικής διαδικασίας με σαφές νομοθετικό περιεχόμενο σημαντικό εργαλείο στην αποτελεσματικότητα του ελέγχου.

Ομοίως και η μελέτη της E&Y (2016) αναφέρει ως μέτρα κατά της φοροδιαφυγής μεταξύ άλλων την εντατικοποίηση των ελεγκτικών διαδικασιών αλλά και τον εκσυγχρονισμό τους (πχ με τη χρήση συστήματος risk analysis) όπως επίσης και την εκπαίδευση και κατάρτιση των υπαλλήλων της φορολογικής διοίκησης.

Οι Drogalas et al. (2018) κατέληξαν ότι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να σταματήσουν να προσπαθούν να καλύψουν όλες τις πιθανές ιδιαιτερότητες κάθε οικονομικής δραστηριότητας και να επικεντρωθούν σε ένα απλό και λειτουργικό φορολογικό σύστημα και στην περίπτωση της Ελλάδας προτείνεται μεταξύ άλλων να αυξηθούν οι έλεγχοι, ιδίως σε επίπεδο **προληπτικού και προσωρινού ελέγχου**, με την ενεργοποίηση σημαντικού μέρους των ανθρώπινων πόρων στον τομέα αυτό, προκειμένου να δημιουργηθεί στους φορολογούμενους η εντύπωση, ότι υπάρχει αυξημένη δυνατότητα εντοπισμού παραβατικών συμπεριφορών, καθώς κάποιες φορές – όπως δείχνει η επιστήμη της ψυχολογίας – ο φόβος της τιμωρίας είναι πιο αποτρεπτικός από την ίδια την τιμωρία.

Στο ίδιο κλίμα κυμαίνεται και η έρευνα των Kasper and Alm (2022), οι οποίοι καταλήγουν ότι φορολογικοί έλεγχοι αποτελούν βασικό μέσο για την καθιέρωση και τη διατήρηση της συμμόρφωσης των φορολογούμενων, με την αύξηση του αριθμού αυτών να έχει άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στη συμπεριφορά των

φορολογούμενων. Η άμεση επίπτωση των φορολογικών ελέγχων στην συμμόρφωση έχει να κάνει με την αύξηση εσόδων μέσω της επιβολής φόρων, τόκων και προστίμων στους ελεγχόμενους, ενώ η αριθμητική αύξηση των ελέγχων, έχει έμμεση επίπτωση στη φορολογική συμπεριφορά μέσω της αποτροπής από μία μελλοντική μη συμμόρφωση αφενός των ήδη ελεγχόμενων (ειδική αποτροπή) και αφετέρου των μη ελεγχόμενων (γενική αποτροπή).

Αναφορικά με τους φορολογικούς ελεγκτές και τον φορολογικό έλεγχο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των Afeez et al. (2022) η οποία εξετάζοντας την επίδραση του φορολογικού ελέγχου στην είσπραξη εσόδων βάσει συγκεκριμένων μεταβλητών, μεταξύ των οποίων η ικανότητα των ελεγκτών, καταλήγει ότι η ικανότητα των ελεγκτών (η οποία μετράται από την ικανότητα των ελεγκτών, την εμπειρία των ελεγκτών, τη συχνότητα της εκπαίδευσής τους σε θέματα ελέγχου και η ποιότητα των εγχειριδίων ελέγχου) έχει θετική επίδραση στην απόδοση της είσπραξης εσόδων και στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 10%.

Η μελέτη των Olaoye et al. (2018) εξέτασε τον αντίκτυπο του φορολογικού ελέγχου στην φορολογική συμμόρφωση, αποκαλύπτοντας ότι τόσο ο επιτόπιος έλεγχος, όσο και ο φορολογικός έλεγχος γραφείου ασκούν σημαντική θετική επίδραση στη φορολογική παραγωγικότητα.

Στο σημείο αυτό, αναφορικά με τον έλεγχο γραφείου πρέπει να γίνει αναφορά σε έρευνες και μελέτες που αφορούν τις σημαντικότερες ίσως διεθνώς αναγνωρισμένες πρακτικές ελέγχου, που δεν είναι άλλες από τις **έμμεσες τεχνικές ελέγχου**.

Όπως ο Biber (2010) αναφέρει ένα πρόγραμμα φορολογικού ελέγχου θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα φάσμα μεθόδων και τεχνικών για τον προσδιορισμό και την επαλήθευση του εισοδήματος, προκειμένου να υπάρξει μία ισορροπημένη στρατηγική διαχείρισης της συμμόρφωσης, καθώς η ανίχνευση και η αποτροπή της μη συμμόρφωσης απαιτεί περισσότερα από μια απλή εξέταση των βιβλίων και στοιχείων του φορολογούμενου και απαιτεί ανάλυση των οικονομικών υποθέσεων του φορολογούμενου για να εκτιμηθούν σωστά οι φορολογικές υποχρεώσεις. Για να αποφευχθεί η δυνατότητα των φορολογούμενων να περιορίσουν την ευθύνη τους δημιουργώντας αρχεία που δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική οικονομική τους θέση, έχουν αναπτυχθεί έμμεσες μέθοδοι που βοηθούν τους ελεγκτές στον αντικειμενικό προσδιορισμό των φορολογικών υποχρεώσεων των φορολογούμενων, αλλά και στην εκτίμηση κινδύνου και στο έλεγχο ειλικρίνειας των ισχυρισμών τους.

Μάλιστα σύμφωνα με τον ίδιο (Biber, 2010) συχνά **δεν υιοθετούνται από τους φορολογικούς ελεγκτές** λόγω των περιορισμών στην ακρίβεια εφαρμογής τους, της έλλειψης νομοθετικής υποστήριξης και της δυσκολίας κατανόησής τους, αφού για να εξασφαλιστεί η **αποτελεσματικότητά τους πρέπει να εφαρμόζονται με ακρίβεια** και να μην είναι απλές εκτιμήσεις.

Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και ο Retting (2014) ο οποίος καταλήγει ότι ο ελεγκτής πρέπει πρώτα να ελέγξει πως υπάρχουν επαρκείς και λογικές ενδείξεις ότι η οντότητα είτε έχει αποκρύψει είτε δεν έχει παρουσιάσει πλήρως το φορολογητέο εισόδημα, και στη συνέχεια να προχωρήσει στον έλεγχο που απαιτείται, ζητώντας όλη την πληροφόρηση που του είναι αναγκαία για την έρευνά του, και μάλιστα και αυτός στηρίζει την αποτελεσματικότητα των ελέγχου του στις απαραίτητες γνώσεις και εκπαίδευση που πρέπει να έχει ο ελεγκτής σχετικά με την εφαρμογή των περίπλοκων αυτών μεθόδων, προκειμένου να μην υποπέσει σε σφάλματα και παρατυπίες.

Σύμφωνα με τους Zoitsa et al. (2020) σε έρευνα που έγινε με βάση ερωτηματολόγιο σε 102 ελεγκτές της χώρας μας ένα μέρος αυτών (8%) τις αγνοεί παντελώς και μάλιστα το 63% των ερωτηθέντων δεν έχουν καμία απολύτως κατάρτιση στο θέμα των έμμεσων τεχνικών, όταν καλούνται να τις εφαρμόσουν, ενώ μόλις 1 στους 3 τις έχουν χρησιμοποιήσει. Η μελέτη καταλήγει στο ότι ο έλεγχος με έμμεσες τεχνικές είναι **ιδιαίτερα χρονοβόρος** και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο όταν ο ελεγχόμενος έχει υποεκτιμήσει σημαντικά τη φορολογητέα ύλη και τα βιβλία και στοιχεία του δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική οικονομική του κατάσταση, γιατί τότε οδηγεί σε ένα μεγάλο ποσοστό (περίπου 74%) κρυμμένης φορολογητέας ύλης. Σε κάθε περίπτωση η έλλειψη κατάρτισης και καθοδήγησης των ελεγκτών εμποδίζει την ακρίβεια στην εφαρμογή των έμμεσων τεχνικών, γεγονός που επιβραδύνει την ευρεία χρήση των τεχνικών αυτών.

Σύμφωνα με άλλη έρευνα της Bucci (2020) στην οποία εξετάστηκε ο ρόλος δύο μεθόδων τεκμηριωμένης φορολόγησης (των έμμεσων τεχνικών ελέγχου και των τεκμαρτών φορολογικών μεθόδων) στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, στην προώθηση της φορολογικής συμμόρφωσης και στην αύξηση των εισπραττόμενων φορολογικών εσόδων, προκύπτει το συμπέρασμα, παρά την περιορισμένη πληροφόρηση που παρέχεται, πως αποτελεσματικότερη εκ των δυο μεθόδων είναι αυτή της έμμεσης εκτίμησης του μη φορολογηθέντος εισοδήματος των οντοτήτων. Σε κάθε περίπτωση όμως προέκυψε από την έρευνα ότι οι πληροφορίες που παρέχονται από τρίτους και αφορούν μόνο ένα στοιχείο του φορολογητέου εισοδήματος (όπως η

αξία των εισοδημάτων που αποκτούν οι φορολογούμενοι) φαίνεται να είναι αναποτελεσματικές και οι φορολογικές διοικήσεις παγκοσμίως θα πρέπει να αυξήσουν την ελεγκτική τους δραστηριότητα με τη χρήση διασταυρούμενων ελέγχων και όχι από μία μόνο πηγή.

Νομοθετικές παρεμβάσεις

Οι Enste και Schneider (2000) παρουσίασαν εκτιμήσεις για το μέγεθος της παραοικονομίας σε 76 χώρες και κατέληξαν ότι η **αυξανόμενη επιβάρυνση από τη φορολογία** και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης σε συνδυασμό με την αύξηση των κρατικών ρυθμιστικών δραστηριοτήτων αποτελούν τις κινητήριες δυνάμεις για την αύξηση της παραοικονομίας, ιδίως στις χώρες του ΟΟΣΑ. Επισημαίνουν μάλιστα ότι καθώς οι σκιώδεις ή υπόγειες οικονομικές δραστηριότητες αποτελούν γεγονός της ζωής σε όλο τον κόσμο, οι περισσότερες κοινωνίες προσπαθούν να ελέγξουν τις δραστηριότητες αυτές με διάφορα μέτρα, όπως η τιμωρία, η δίωξη ή η εκπαίδευση, παρά με **ριζικές μεταρρυθμίσεις του φορολογικού συστήματος** και του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης που παρέχουν μεγαλύτερη οικολογική δυναμική.

Αναφορικά με τις νομοθετικές παρεμβάσεις και ο Τάτσος στη μελέτη του (2001) τόνισε την ανάγκη για **απλοποίηση και εκσυγχρονισμό του φορολογικού συστήματος** και της φορολογικής διοίκησης ακόμα και με την κατάργηση ειδικών φορολογικών ρυθμίσεων (περαιώσεις, φοροαπαλλαγές κλπ). Στο ίδιο κύμα και η μελέτη των Mylonas et al. (2010) που καταλήγει ότι οι αρχές θα πρέπει να επικεντρωθούν στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης κυρίως με την μείωση της ανεξέλεγκτης φοροδιαφυγής και την εξάλειψη των μεγάλων απαλλαγών, καθώς **έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια αύξησης των ήδη υψηλών φορολογικών συντελεστών**. Μάλιστα στη μελέτη γίνεται λόγος για την περίπτωση της Ιταλίας, η οποία έχει παρόμοια εισοδηματική διάρθρωση με την Ελλάδα, όπου το 1998 θεσπίστηκε ένα είδος φόρου κύκλου εργασιών με ενιαίο συντελεστή, ο οποίος συγκέντρωσε σημαντικά έσοδα (παρά το χαμηλό ύψος του) οδηγώντας την Ιταλία στη 2^η υψηλότερη θέση μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης σχετικά με το ύψος του πραγματικού (σιωπηρού) φορολογικού συντελεστή.

Μία ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα μελέτη είναι αυτή του Katsios (2006) που αναφέρεται στους συντελεστές φορολογικής επιβάρυνσης. Ενώ λοιπόν και ο ίδιος αναφέρει ότι όλες σχεδόν οι μελέτες καταλήγουν ότι η αύξηση των φορολογικών επιβαρύνσεων είναι μία από τις κύριες αιτίες αύξησης της παραοικονομίας και της

φοροδιαφυγής, εκείνος αναφέρεται στην προοπτική έκπτωσης – **μείωσης των φορολογικών συντελεστών** ως «ελληνική χίμαιρα» και θεωρεί ότι δεν θα οδηγήσει σε μείωση της παραοικονομίας (και άρα και της φοροδιαφυγής), παρά μόνο ενδεχομένως σε σταθεροποίηση του μεγέθους της. Η επιχειρηματολογία του προς το συμπέρασμα αυτό στηρίζεται μεταξύ άλλων στο ότι οι φοροελαφρύνσεις που θεσπίστηκαν το 2004 από την ελληνική κυβέρνηση δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, και αυτό συνέβη κατά τη γνώμη του γιατί δεν συνοδεύτηκαν από απλοποίηση του φορολογικού συστήματος και περιορισμό της κρατικής παρέμβασης. Καταλήγει μάλιστα πως η Ελλάδα αποτελεί ένα κορυφαίο παράδειγμα χώρας στην οποία είναι το διεφθαρμένο σύστημα φορολογικής διοίκησης που ωθεί στην παρανομία τους πολίτες, παρόλο που δεν έχει υψηλούς φορολογικούς συντελεστές, σε σχέση με άλλες χώρες, και αυτό που πρέπει να επιτευχθεί μέσω των όποιων μεταρρυθμίσεων είναι η αποτελεσματικότητα του φορολογικού συστήματος.

Σύμφωνα με την Βασαρδάνη (2011) η αποτελεσματική αντιμετώπιση του πολύπλοκου φαινομένου της φοροδιαφυγής προϋποθέτει ευρεία δέσμη παράλληλων πολιτικών, οι οποίες θα μπορούσαν να οργανωθούν γύρω από τρεις βασικές θεματικές ενότητες: (α) **απλοποίηση της νομοθεσίας** και εξορθολογισμό του ρυθμιστικού πλαισίου, (β) αναδιάρθρωση και κινητοποίηση της φορολογικής διοίκησης και (γ) αλλαγή της φορολογικής νοοτροπίας και του συστήματος κινήτρων για φορολογική συνέπεια και συμμόρφωση.

Η μελέτη της διαΝΕΟσις και E&Y (2016), προχώρησε σε μία ενδελεχή εξέταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην ελληνική πραγματικότητα, στις αιτίες που συμβάλλουν στην εκδήλωση και έκταση του εν λόγω φαινομένου στην χώρα μας και στην διατύπωση προτάσεων για αντιμετώπισή της. Μεταξύ αυτών υπήρξαν προτάσεις σχετικά με το ύψος των φορολογικών συντελεστών ως αιτία της φοροδιαφυγής. Η μελέτη διατυπώνει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα **επιτυχούς μείωσης φορολογικών συντελεστών** ως προς τα δηλωτέα εισοδήματα και τους εισπρακτέους φόρους, που δεν ήταν άλλο από τη μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση το 2013 στη χώρα μας, μετά την αύξηση των σχετικών συντελεστών το 2011. Η μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση επέδρασε θετικά ως προς την αύξηση των συναλλαγών που δηλώνονται κατά 11,8%, υποδηλώνοντας ότι ο φορολογούμενος, σταθμίζοντας το όφελος από τη μη δήλωση φορολογητέων συναλλαγών που φορολογούνται με μειωμένο συντελεστή με το ρίσκο εντοπισμού και επιβολής κυρώσεων/προστίμων, επιλέγει να δηλώσει τις φορολογητέες συναλλαγές του. Επομένως, η μείωση του

συντελεστή ΦΠΑ στην εστίαση συνέβαλε στη μείωση της φοροδιαφυγής και στην αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης, με πολύ μικρό δημοσιονομικό κόστος. Άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι αυτό της Εσθονίας, της Λιθουανίας και της Λετονίας, οι οποίες μειώνοντας τους φορολογικούς συντελεστές σημείωσαν αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης. Η πιο επιτυχής και αξιοσημείωτη προσπάθεια σημειώθηκε από τη Ρωσία η οποία υιοθετώντας από το 2001 την παραπάνω πρακτική (**flat tax**) κατόρθωσε να αντιστρέψει τα οικονομικά της δεδομένα, αυξάνοντας σημαντικά τα έσοδα από φόρους εισοδήματος φυσικών προσώπων, ενώ παρατηρήθηκε ότι πέρα από την αύξηση των δημοσίων εσόδων, αξιοσημείωτη ήταν και η **επίδραση που είχε το μέτρο της μείωσης των συντελεστών στη φορολογική συμμόρφωση των πολιτών**, η οποία αυξήθηκε κατά 1/3. Σύμφωνα με τους Gorodnichenko et al. (2009) οι οποίοι μελέτησαν συγκεκριμένα την περίπτωση της θεσμοθέτησης ενιαίου συντελεστή (flat tax) στη Ρωσία, **η μείωση των φορολογικών συντελεστών ήταν κυρίαρχο στοιχείο μη απόκρυψης εισοδημάτων σε χώρες με υψηλά ποσοστά φορολογίας και υψηλή φοροδιαφυγή.**

Στα ίδια αποτελέσματα κατέληξε και η έρευνα του Artavanis (2015), ο οποίος πέρα από την **ισχυρή θετική συσχέτιση της φορολογικής συμμόρφωσης με τους συντελεστές φορολόγησης**, κατέδειξε ότι το συνολικό δημοσιονομικό κόστος από τη μείωση του συντελεστή ΦΠΑ καθίσταται ελάχιστο, ενώ σύμφωνα με τους Drogalas et al. (2018) η φοροδιαφυγή επηρεάζεται θετικά από την ανεπάρκεια της δημόσιας διοίκησης να **καθορίσει τον κατάλληλο φορολογικό συντελεστή**, να απλοποιήσει το φορολογικό σύστημα και να δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό σύστημα φορολογικής δικαιοσύνης.

Σε αντίθεση όμως με αυτό που συχνά υποστηρίζεται, ότι δηλαδή μια μεταρρύθμιση με ενιαίο φορολογικό συντελεστή μπορεί να μειώσει τη μη συμμόρφωση με τους φόρους, οι Albarea et al. (2022) τονίζουν ένας ενιαίος φορολογικός συντελεστής, ίσος για όλους τους φορολογούμενους, πάντα αφήνει κερδισμένους και χαμένους, και οι χαμένοι αντιδρούν περισσότερο στη μεταρρύθμιση. Οπότε ακόμα και υποτεθεί ότι ένα ενιαίος συντελεστής θα μεγιστοποιούσε τη φορολογική συμμόρφωση, ωστόσο η συνολική επίπτωση στην φοροδιαφυγή θα ήταν μικρή.

Ωστόσο, στην Ελλάδα η σύνδεση της φοροδιαφυγής με τους αυξημένους φορολογικούς συντελεστές δεν φαίνεται να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, κατά τη χάραξη της φορολογικής πολιτικής. Μένει να δούμε στην παρούσα μελέτη ποια είναι

η γνώμη των φορολογικών ελεγκτών για την αποτελεσματικότητα της ενδεχόμενης μείωσης των φορολογικών συντελεστών ή/και της θεσμοθέτησης ενιαίου φορολογικού συντελεστή (flat tax) και αν αυτές θα αντικατοπτρίζονταν πραγματικά στα έσοδα του κράτους.

Επιπρόσθετα σύμφωνα με την μελέτη της E&Y (2016) ως δεύτερη λύση στο πρόβλημα της φοροδιαφυγής αναφέρεται η **επέκταση των ηλεκτρονικών συναλλαγών και η χρήση του πλαστικού χρήματος**, που αποδεδειγμένα μειώνουν τα ποσοστά της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας, ενώ αυξάνουν τα δημόσια έσοδα. Στη χώρα μας η σύγκριση των δεδομένων για τις ηλεκτρονικές συναλλαγές με εκείνα που ισχύουν στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. δεν ήταν και συνεχίζει να μην είναι πολύ ενθαρρυντική, καθώς η χώρα μας εξακολουθεί να καταλαμβάνει πολύ χαμηλές θέσεις στις κατατάξεις με βάση τις περισσότερες κατηγορίες ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής. Εξαιρετικά ενθαρρυντικό όμως είναι ότι τελευταία ο αριθμός αυτός αυξάνεται, καθώς σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για το έτος 2021 (ECB, 2022) για τις συναλλαγές πληρωμών χωρίς τη χρήση μετρητών τα δύο τελευταία χρόνια ο αριθμός των ηλεκτρονικών συναλλαγών στην Ελλάδα παρουσίασε αύξηση κατά 58%, βελτιώνοντας την κατάταξη της χώρας μας σε σχέση με τις άλλες 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τρεις θέσεις και συγκεκριμένα στην 22η από την 25η που κατείχε το 2019 (CNN.gr, 2022).

Σε ημερίδα που διοργανώθηκε το 2017 από τον ΣΕΒ και την διαΝΟΕσις, με θέμα «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή – η χώρα χρειάζεται λύσεις» (2017) βασικό μήνυμα υπήρξε ότι η μείωση της υπερ-φορολογίας, η καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης και η αξιοποίηση των σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων, με έμφαση στην καθολική εφαρμογή των ηλεκτρονικών συναλλαγών, συνιστούν βασικούς πυλώνες για μια αποτελεσματική αντιμετώπιση της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, οι οποίες υπονομεύουν τις αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας. Συγκεκριμένα αναφορικά με την τεχνολογική ανεπάρκεια δόθηκε έμφαση όχι μόνο στην καθυστέρηση μηχανογράφησης της φορολογικής διοίκησης στη χώρα μας, αλλά και στην έλλειψη διασύνδεσης των υφιστάμενων πληροφοριακών συστημάτων και κυρίως στην αναβολή εφαρμογής της πλατφόρμας myData (ήδη από τότε αναμενόταν η λειτουργία της...), που θεωρήθηκε ότι στερεί στη χώρα μας ένα σημαντικό όπλο πάταξης της φοροδιαφυγής.

Αναφερόμενοι στις ηλεκτρονικές πληρωμές ως τρόπο αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής δεν μπορούμε παρά να μην αναφερθούμε σε δύο σημαντικές μελέτες

του IOBE. Στην πρώτη (IOBE, 2015) καταγράφονται τα κίνητρα για την αύξηση της χρήσης ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής που εφαρμόζονται τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, τα οποία στοχεύουν στην **αύξηση της διείσδυσης των ηλεκτρονικών πληρωμών** και την **πάταξη της φοροδιαφυγής** σε κάθε επίπεδο και έχουν να κάνουν με **εκπτώσεις επί των συναλλαγών** και επί του φόρου εισοδήματος και την **απαγόρευση χρήσης μετρητών** σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Ταυτόχρονα μάλιστα, σύμφωνα με τη μελέτη αυτή, η τεχνολογική πρόοδος και η απλοποίηση των απαραίτητων τεχνικών μέσων συμβάλλει στην περαιτέρω ενίσχυση της χρήσης των ηλεκτρονικών πληρωμών, ενώ αρκετά είναι τα κράτη που έχουν υιοθετήσει εναλλακτικά μέτρα για πάταξη του μεριδίου των μη καταγεγραμμένων συναλλαγών και κατ' επέκταση της φοροδιαφυγής, όπως **λοταρίες** με αποδείξεις.

Σύμφωνα με σχετικές μελέτες (Schneider, 2013, Rogoff, 2015), οι **ηλεκτρονικές συναλλαγές** θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην μείωση της παραοικονομίας, άρα και της φοροδιαφυγής, γιατί συνδέονται αποτελεσματικότερα με τη βελτίωση της φοροεισπρακτικής ικανότητας του κράτους και την εξοικονόμηση κόστους κατά μήκος της αλυσίδας αξίας των διαφόρων οικονομικών συναλλαγών, ενώ ταυτόχρονα έχουν θετική επίδραση στον περιορισμό της γραφειοκρατίας σε τράπεζες και δημόσιες υπηρεσίες, συμβάλλοντας στη βελτίωση της οικονομικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης της αγοράς.

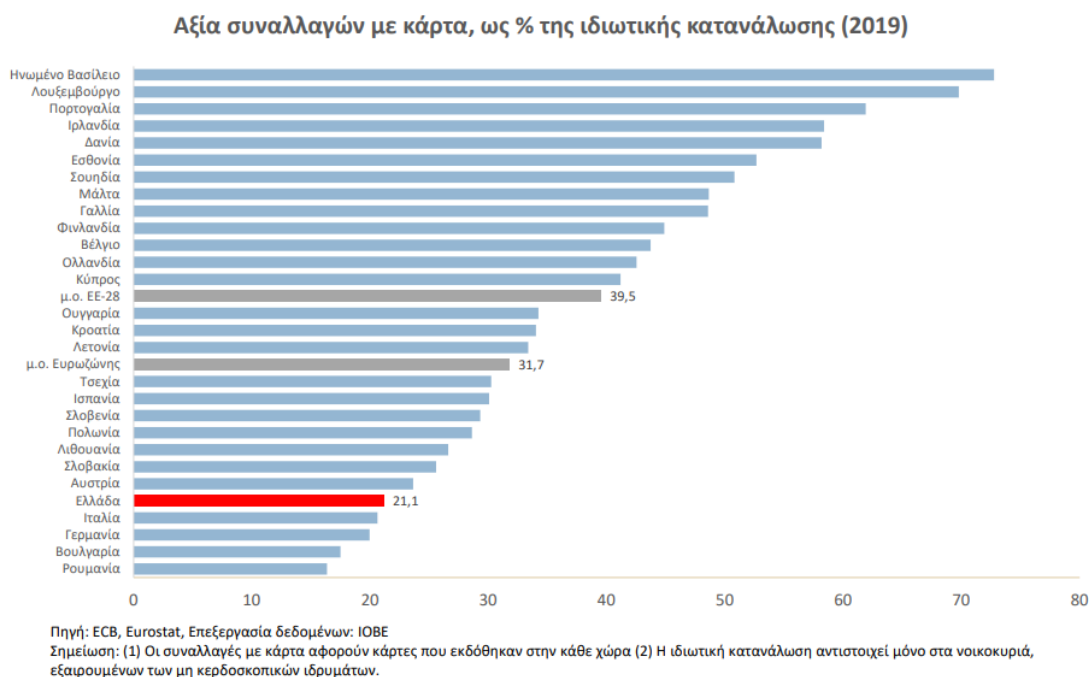
Βάσει νόμου σήμερα στην Ελλάδα απαγορεύεται η χρήση μετρητών για συναλλαγές με αξία άνω των €500 (άρθρο 23 του Ν. 4172/2013). Σύμφωνα με την μελέτη του IOBE η επίδραση αυτού του μέτρου στην φοροδιαφυγή είναι σχετικά περιορισμένη, καθώς οι περισσότερες συναλλαγές αφορούν μικρότερα ποσά, ενώ ταυτόχρονα, η παρακολούθηση της συμμόρφωσης με το μέτρο δεν δείχνει να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική. Αντίθετα υποστηρίζεται ότι ο έλεγχος συμμόρφωσης θα ήταν ευκολότερος αν θεσμοθετούνταν **μία δραστική μείωση του ορίου αποδοχής συναλλαγών με μετρητά**, αλλά μόνο σε κλάδους πολύ υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής, ή αν καταργούνταν κάθε φορολογική έκπτωση για επιχειρήσεις που παραβίαζαν μία φορά τον κανόνα ή αφαιρούνταν οι άδειες σε περίπτωση επαναλαμβανόμενων παραβιάσεων.

Μέτρα Πολιτικής	A: Χαμηλός Κίνδυνος Φοροδιαφυγής	B: Μέτριος Κίνδυνος Φοροδιαφυγής	Γ: Υψηλός Κίνδυνος Φοροδιαφυγής
Κίνητρα	Επιστροφή 1% της αξίας συναλλαγών	Επιστροφή 5% της αξίας συναλλαγών	<ul style="list-style-type: none"> Επιστροφή 10% της αξίας συναλλαγών Λοταρία μέσω των ΗΜΠ
Διοικητικά Μέτρα	Δυνατότητα χρήσης ΗΜΠ σε όλες τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (ταχυδρομεία, ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ κλπ.)	Υποχρεωτική διάθεση τερματικών POS	Υποχρεωτική χρήση ΗΜΠ για συναλλαγές με αξία πάνω από €30

Πηγή: IOBE (2015)

Εικόνα 5: Μέτρα Πολιτικής για τη Χρήση Ηλεκτρονικών Μέσων Πληρωμών (2015)

Σε δεύτερη πιο πρόσφατη μελέτη του IOBE (2021) αποτυπώνεται και πάλι η σημαντική συμβολή της **χρήσης καρτών στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων** από ΦΠΑ και τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Όπως προκύπτει από τη σχετική μελέτη, η μεγάλη **αύξηση της χρήσης καρτών** στις καθημερινές συναλλαγές συνέβαλε τουλάχιστον στο 17% της ετήσιας αύξησης των εσόδων από ΦΠΑ που καταγράφηκε το 2019. Σημειώνεται ότι η χρήση καρτών διευρύνθηκε θεαματικά μετά το 2015, λόγω της επιβολής κεφαλαιακών περιορισμών, ενώ διατήρησε ισχυρούς ρυθμούς και μετά το 2017, ως αποτέλεσμα και των μέτρων προώθησης των ηλεκτρονικών πληρωμών που πάρθηκαν με τον νόμο 4446/2016. Παρόλα αυτά, το επίπεδο χρήσης καρτών στην Ελλάδα παραμένει χαμηλότερο από τους μέσους όρους της ΕΕ, ενώ παρατηρείται ακόμα σημαντικά χαμηλότερη χρήση καρτών σε συγκεκριμένους κλάδους και περιοχές της χώρας. Σε αυτή τη βάση, σύμφωνα με τη μελέτη, είναι χρήσιμο να ληφθούν **περισσότερο στοχευμένα και θετικά μέτρα, ώστε να ενισχυθεί περαιτέρω η διείσδυση των ηλεκτρονικών πληρωμών**, προοπτική η οποία θα αποφέρει επιπλέον δημοσιονομικά οφέλη.

Εικόνα 6: Αξία συναλλαγών με κάρτα, ως % της ιδιωτικής κατανάλωσης (2019) Πηγή: IOBE (2021)

Με δεδομένο ότι το επίπεδο χρήσης καρτών στην Ελλάδα παραμένει χαμηλό σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ, υπάρχει περιθώριο για μεγαλύτερο δημοσιονομικό όφελος από συνέχιση της εξάπλωσης της χρήσης των ηλεκτρονικών πληρωμών και η μελέτη προτείνει τη λήψη περαιτέρω μέτρων πολιτικής που ενθαρρύνουν τη διεύθυνση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής σε κλάδους μέτριου και υψηλού ρίσκου φοροδιαφυγής και σε περιοχές με χαμηλή χρήση. Ενδεικτικά συμπληρωματικά μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η επιστροφή στον καταναλωτή ενός ποσοστού επί της αξίας αγοράς μέσω ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής σε στοχευμένες συναλλαγές με μέτριο ρίσκο φοροδιαφυγής, η στόχευση της λοταρίας αποκλειστικά σε συναλλαγές σε κλάδους με υψηλό ρίσκο φοροδιαφυγής και η εισαγωγή διακριτής λοταρίας ή επιστροφή φόρου για ελεύθερους επαγγελματίες που επιτυγχάνουν στόχους διεύθυνσης ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής για τις προσφερόμενες υπηρεσίες τους (IOBE 2021).

Σε κάθε περίπτωση και οι δύο μελέτες καταλήγουν ότι η **αυξημένη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμών** για τη διενέργεια των συναλλαγών μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό και αποτελεσματικό εργαλείο για την πάταξη της φοροδιαφυγής και στην Ελλάδα.

Σχετικά με τις ηλεκτρονικές συναλλαγές ενδιαφέρει μια ανάλυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας (Mylonas, 2016) η οποία καταλήγει ότι η ελληνική οικονομία αποδείχθηκε απροσδόκητα ανθεκτική, υπεραποδίδοντας σε

σύγκριση με τις δυσοίωνες προβλέψεις που ακολούθησαν την επιβολή των capital controls. Αυτή η ανθεκτικότητα της οικονομικής δραστηριότητας σύμφωνα με την ανάλυση σχετίζεται με την **αύξηση των πληρωμών χωρίς μετρητά**.

Σύμφωνα με τους Anastasiou et al. (2020), οι οποίοι προσπάθησαν στη μελέτη τους να προσδιορίσουν το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα στο διάστημα 1980 – 2018, το μεγαλύτερο μέρος της φοροδιαφυγής το συγκεκριμένο διάστημα προερχόταν από τους άμεσους φόρους, ενώ ταυτόχρονα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση της φοροδιαφυγής στους άμεσους φόρους, η οποία θα πρέπει να αποδοθεί μεταξύ άλλων στη θέσπιση νέων **νομοθετικών πρωτοβουλιών** για την φορολόγηση εισοδήματος, στη διενέργεια **στοχευμένων ελέγχων** με τη χρήση κατάλληλων κριτηρίων βάσει ανάλυσης κινδύνου και την υιοθέτηση **ηλεκτρονικών μέσων διασταύρωσης**. Οι παραπάνω εκτιμήσεις συνάδουν με την οικονομική θεωρία και τα αποτελέσματα προηγούμενων μελετών, επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι η **αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης**, ιδίως σε περιόδους μειωμένου εισοδήματος, αυξάνει το επίπεδο της φοροδιαφυγής. Για το λόγο αυτό προτείνουν οι φορολογικές αρχές να αναλάβουν πρωτοβουλίες με κύριους στόχους, πέρα από την καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης και την αντιμετώπιση του φορολογούμενου ως «πελάτη»: τη βελτίωση της φορολογικής πολιτικής, με **μείωση φορολογικών συντελεστών**, τη δημιουργία ενός σταθερού και απλουστευμένου φορολογικού συστήματος, την εκτεταμένη χρήση **ηλεκτρονικών μεθόδων πληρωμής** και την οργανωτική ανανέωση της φορολογικής διοίκησης με επενδύσεις σε **προσωπικό και νέες τεχνολογίες**.

Πληροφοριακά συστήματα

Επιβεβαιώνοντας το πόσο μπροστά βρισκόταν σε σχέση με την εποχή του ο Τάτσος (2001) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι προς το σκοπό αύξησης της φορολογικής συμμόρφωσης θα βοηθούσε ένα σύστημα στοχευμένων ελέγχων, με τη θεσμοθέτηση ενός συστήματος **επιλογής επιχειρήσεων για διενέργεια ελέγχου** με βάση το δηλωθέν εισόδημα. Επρόκειτο για έναν προάγγελο του σημερινού συστήματος risk analysis, οποίο θα συντελούσε στην αύξηση πιθανότητας εντοπισμού των παραβατικών φαινομένων.

Ακολούθησαν και άλλες μελέτες που κατέληξαν σε παρόμοια συμπεράσματα, όπως αυτή των Mylonas et al. (2010) οι οποίοι καταλήγουν ότι ένα από τα βασικά βήματα για την μείωση της φοροδιαφυγής θα ήταν η εφαρμογή της **διαχείρισης**

κινδύνου (risk management) για τους φορολογικούς ελέγχους, δηλαδή να διενεργούνται οι έλεγχοι σε φορολογούμενους με χαρακτηριστικά υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής, που έχουν δηλαδή δυνητικά υψηλό εισόδημα (πχ επαγγελματίες που δηλώνουν χαμηλό εισόδημα αλλά έχουν χαρακτηριστικά υψηλού εισοδήματος), προκειμένου να μεγιστοποιηθεί το «χτύπημα» ανά έλεγχο και όχι να ελεγχθεί ολόκληρος ο πληθυσμός, ενώ ταυτόχρονα προτείνουν να αυξηθεί ο έλεγχος των ίδιων των φορολογικών ελεγκτών με σκοπό να βελτιωθεί η φήμη τους και να διατηρήσουν ένα ηθικό πλεονέκτημα.

Σύμφωνα με την Βασαρδάνη (2011) μεταξύ των προτάσεων κατά τις φοροδιαφυγής σχετικές με τα πληροφοριακά συστήματα είναι η ενσωμάτωση στον έλεγχο της δυνατότητας **διασταύρωσης και η διαχρονικής παρακολούθησης των φορολογικών δεδομένων μέσα από ένα κεντρικό και ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα**, όχι μόνο μεταξύ των κόλπων της φορολογικής διοίκησης αλλά και με τη διασύνδεση με άλλες αρχές και υπηρεσίες, αλλά και η πρόταση για πλήρη αυτοματοποίηση βασικών φορολογικών λειτουργιών, τομείς στους οποίους γίνονται στις μέρες σημαντικά βήματα και θα ήταν ενδιαφέρον να συσχετιστούν με τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Tagkalakis (2014) ο οποίος καταλήγει ότι φορολογική συμμόρφωση επιτυγχάνεται με μεγαλύτερη έμφαση σε **τεχνικές ελέγχου** βάσει κινδύνου που στοχεύουν σε άτομα και επιχειρήσεις που είναι πιο επιρρεπείς στη φοροδιαφυγή.

Στην μελέτη των Drogalas et al (2015) υπογραμμίζεται η βοήθεια που παρέχουν τα αποτελεσματικά **πληροφοριακά συστήματα** στους φορολογικούς ελεγκτές στον αγώνα κατά της φοροδιαφυγής και η σημασία που έχει ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός εύκολου στη χρήση συστήματος πληροφοριών.

Σύμφωνα με τη μελέτη της E&Y (2016) ένα άλλο μέτρο είναι η **υιοθέτηση ηλεκτρονικής τιμολόγησης**, που συνιστά ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια της Φορολογικής Διοίκησης για την ουσιαστική πάταξη της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, καθώς μέσω αυτής μπορούν να εντοπιστούν οι αδήλωτες συναλλαγές, αλλά και τα πλαστά και εικονικά φορολογικά στοιχεία. Προς τη σταδιακή εφαρμογή της ηλεκτρονικής τιμολόγησης έχουν προχωρήσει πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Δανία, Νορβηγία, Ιταλία κλπ), η γειτονική Τουρκία, καθώς και χώρες της Λατινικής Αμερικής (Βραζιλία, Μεξικό, Χιλή κλπ), οι τελευταίες μάλιστα κάνουν χρήση των ηλεκτρονικών συναλλαγών, στην προσπάθειά τους να καταπολεμήσουν την υψηλή

φοροδιαφυγή (Δουκίδης και Λεκάκος, 2015). Για τη χώρα μας το πιο σημαντικό όφελος από την ηλεκτρονική τιμολόγηση είναι η μείωση της φοροδιαφυγής μέσω της αυτοματοποίησης των φορολογικών ελέγχων με την υποχρεωτική αποστολή των ηλεκτρονικών τιμολογίων σε κρατικό φορέα, προσπάθεια που σήμερα εφαρμόζεται ήδη στη χώρα μας με την εφαρμογή myData, και μένει να δούμε ποια είναι η γνώμη των φορολογικών ελεγκτών επί της αποτελεσματικότητας και αυτού του εγχειρήματος και αν πιστεύουν ότι θα επαληθευθεί στην πράξη το προσδοκώμενο δημοσιονομικό όφελος.

Στα ίδια πλαίσια κινείται και η μελέτη των Anastasiou et al. (2020), προτείνοντας τη μείωση του κόστους συμμόρφωσης μέσα από την επέκταση του φάσματος των **ηλεκτρονικών φορολογικών υπηρεσιών**, τη ψηφιοποίηση της φορολογικής διοίκησης, την εισαγωγή της **ηλεκτρονικής τιμολόγησης** και της εκτεταμένης χρήσης **ηλεκτρονικών μεθόδων πληρωμής**.

Η έρευνα των Osaloni et al. (2022) η οποία μελέτησε την επίδραση της τεχνολογίας πληροφοριών και τις πρακτικές φοροδιαφυγής, κατέληξε ότι η τεχνολογία πληροφοριών έχει θετική και σημαντική επίδραση στην πρακτική της φοροδιαφυγής, δηλαδή η φοροδιαφυγή μειώνεται σε περίπτωση φορολογικής αυτοματοποίησης και για αυτό το λόγο συνιστάται στις φορολογικές διοικήσεις να βελτιώσουν ακόμα περισσότερο την τεχνολογία πληροφοριών για να επιτύχουν αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης και καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Σε μία συνολική θεώρηση του φαινομένου της φοροδιαφυγής και των πιθανών λύσεων προχώρησε στην ομιλία του ο Μήτσιος (8^ο Thessaloniki Tax Forum, 2016) αναφέροντας τις σημαντικότερες λύσεις που προτείνονται για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής:

1. Μείωση των συντελεστών φορολογίας και μη επιβολή έκτακτων / επιπρόσθετων φόρων στα ήδη φορολογηθέντα εισοδήματα

2. Εκτεταμένη χρήση πλαστικού χρήματος και επέκταση της ηλεκτρονικής τιμολόγησης

3. Αποτελεσματική και εντατική διενέργεια ελέγχων και αποτελεσματική περαίωση των φορολογικών υποθέσεων

Αύξηση των φορολογικών ελέγχων κατά 1%

..... μειώνει τον αριθμό των παραβατών κατά 0,3 έως 0,4%

4. Οργάνωση και τεχνολογικός εκσυγχρονισμός των φορολογικών αρχών

Στη Βραζιλία η εφαρμογή του ηλεκτρονικού συστήματος τήρησης βιβλίων το 2008 συνέβαλε στην 'αύξηση των ελέγχων κατά 19,13% και στην αύξηση των εσόδων κατά 12,46% ετησίως

5. Κατάρτιση και εκπαίδευση των υπαλλήλων της Φορολογικής Διοίκησης, αύξηση των αποδοχών τους

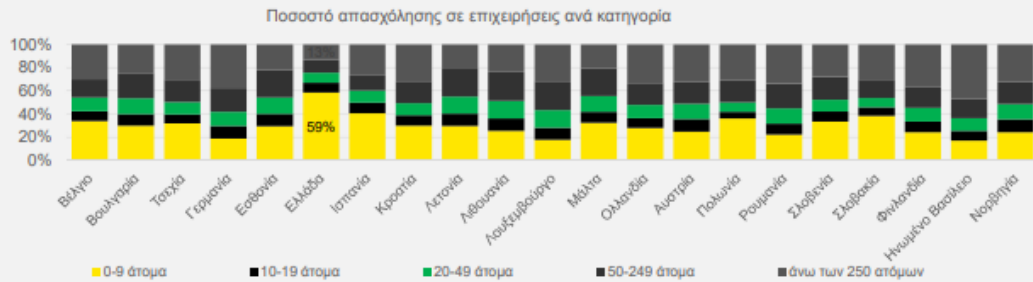

Σε έρευνα του ΟΟΣΑ, το 17% των ερωτηθέντων πιστεύει πως το βασικό πρόβλημα στην Ελληνική Φορολογική Διοίκηση είναι η λάθος αξιοποίηση των ικανοτήτων του εργατικού δυναμικού.

6. Καταπολέμηση φαινομένων διαφθοράς, εφαρμογή αντικινήτρων

7. Δημιουργία σταθερού και απλοποιημένου φορολογικού συστήματος

8. Διαρθρωτικές αλλαγές στη δομή των επιχειρήσεων και αλλαγή του αναπτυξιακού μοντέλου

9. Δημιουργία φορολογικής συνείδησης και καλλιέργεια φορολογικής παιδείας

Εικόνα 7: Ποιες λύσεις υπάρχουν για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής;

Πηγή: https://static.livemedia.gr/livemedia/documents/al19233_us63_20161107181843_10_mitsios.pdf

Φορολογική ηθική

Αναφορικά με την επίδραση της φορολογικής ηθικής στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, τα τελευταία χρόνια οι μελέτες είναι όλο και περισσότερες και καλύπτουν μεγάλο φάσμα περιπτώσεων.

Οι Alm & Tongler (2011) υποστηρίζουν ότι για να διαλευκανθεί το «παζλ» της φορολογικής συμμόρφωσης θα πρέπει να αναγνωριστεί ο συνήθως παραμελημένος ρόλος της ηθικής στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Κατά συνέπεια, η προσπάθεια φορολογικής συμμόρφωσης θα πρέπει να στηριχθεί σε μία στρατηγική που δεν θα βασίζεται μόνο στον **εντοπισμό και την τιμωρία**, το οποίο μπορεί κάλλιστα να είναι ένα λογικό σημείο εκκίνησης, αλλά το τελικό σημείο θα πρέπει να είναι μια πολύπλευρη διοικητική προσέγγιση που δίνει επίσης έμφαση σε άλλα πραγματικά κίνητρα, συμπεριλαμβανομένης της ηθικής, τα οποία κίνητρα εξηγούν το γιατί οι άνθρωποι πληρώνουν φόρους και όχι το αντίθετο. Τα άτομα δηλαδή επηρεάζονται από τις ηθικές διαστάσεις των αποφάσεών τους και δεν είναι πάντα προσανατολισμένα στο αποτέλεσμα, αντίθετα επηρεάζονται από την **δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος** και την εμπιστοσύνη προς τις φορολογικές διοικήσεις.

Σύμφωνα με τους Drogalas *et al.* (2018) οι περισσότεροι φορολογούμενοι δεν παραβιάζουν άμεσα την φορολογική νομοθεσία, αλλά καταφεύγουν στην μη καταβολή φόρων ελλείψει ρητής απαγορευτικής φορολογικής διάταξης, επομένως σύμφωνα με αυτούς η φορολογική ηθική αποτελεί έναν προσωπικό περιορισμό που θέτει ο καθένας στον εαυτό του όσον αφορά στην καταβολή των φόρων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι Έλληνες πολίτες δεν φοροδιαφεύγουν για να αποκομίσουν προσωπικά οφέλη, αλλά γιατί πιστεύουν ότι το **φορολογικό σύστημα είναι άδικο** και το κράτος ανίκανο να κατανείμει ορθά το δημόσιο χρήμα, για αυτό και η φορολογική ηθική τους είναι ισχυρότερη αν θεωρούν ότι υπάρχει δίκαιη κατανομή του πλούτου. Επιπλέον σύμφωνα με την έρευνα, οι ερωτηθέντες ήταν μοιρασμένοι αναφορικά με το αν η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη αν οι φορολογικοί συντελεστές είναι υψηλοί, αντίθετα η πλειοψηφία απάντησε ότι η φοροδιαφυγή είναι ανήθικη πράξη, ακόμα και αν οι **φορολογικοί συντελεστές δεν είναι υψηλοί**, δηλαδή οι χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές δεν αυξάνουν τη φορολογική ηθική τους, πράγμα που σημαίνει ότι η φορολογική ηθική επηρεάζεται θετικά από τη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του φορολογικού συστήματος. Τέλος, σύμφωνα με την ίδια έρευνα όσον αφορά τον φορολογικό έλεγχο, παρατηρήθηκε ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ φοροδιαφυγής και φορολογικού ελέγχου, δηλαδή η φορολογική ηθική δεν επηρεάζεται απαραίτητα από την **πιθανότητα του φορολογικού ελέγχου**, δεδομένου ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι η φοροδιαφυγή είναι ανήθικη παρά τη μικρή πιθανότητα να τους «πιάσουν».

Τα τρία αυτά ερωτήματα σχετικά με τη σύνδεση της φορολογικής ηθικής με τους υψηλούς φορολογικούς συντελεστές, την χαμηλή πιθανότητα του ελέγχου και το άδικο φορολογικό σύστημα, θα αποτελέσουν επίσης ερωτήματα της παρούσας μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Στόχος έρευνας – Ερευνητικά ερωτήματα

Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας που παρατέθηκε ανωτέρω, συνάγεται αβίαστα το συμπέρασμα ότι η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής είναι ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα που απασχολεί την παγκόσμια επιστημονική κοινότητα, τις κυβερνήσεις και την κοινή γνώμη, άπτεται δε και σχετίζεται με μία σειρά από παράγοντες, οικονομικούς, πολιτικούς, διοικητικούς, οργανωσιακούς και εσωτερικούς – ψυχολογικούς. Σε αυτήν την βιβλιογραφική ανασκόπηση στηρίχθηκε η σύνταξη του παρόντος ερωτηματολογίου (Ρόντος, 2011), βάσει του οποίου προέκυψαν οι απαντήσεις που μελετώνται στην παρούσα έρευνα. Επειδή λοιπόν η φοροδιαφυγή είναι ένα πολυδιάστατο και εξαιρετικά δυναμικό φαινόμενο, διόλου στατικό, για αυτό και η αντιμετώπισή της απλώνεται σε πλήθος τομέων, τους βασικότερους από τους οποίους προσπαθήσαμε στην παρούσα μελέτη να μελετήσουμε.

Από τα προηγούμενα κεφάλαια προέκυψε ότι υπάρχει πληθώρα μέτρων, εργαλείων και τεχνικών για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης, τα οποία καλείται να προτεραιοποιήσει η φορολογική διοίκηση. Όποια και αν είναι όμως η πολιτική που θα ακολουθήσει η φορολογική διοίκηση, δεδομένου ότι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της φορολογικής πολιτικής και των αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής είναι οι ίδιοι οι φορολογικοί ελεγκτές, στην παρούσα έρευνα γίνεται μία προσπάθεια διερευνηθεί, μέσα από την γνώμη αυτών η αποτελεσματικότητα των θεσμοθετημένων διαδικασιών φορολογικού ελέγχου, σύγχρονων νομοθετικών παρεμβάσεων και σύγχρονων τεχνολογιών και νέων πληροφοριακών συστημάτων.

Η μεθοδολογία κάθε έρευνας είναι εξαιρετικά σημαντική, γιατί μέσα από την επιλογή της κατάλληλης ερευνητικής μεθόδου μπορεί ο μελετητής να οδηγηθεί σε ένα φερέγγυο και αξιόπιστο αποτέλεσμα, χωρίς σφάλματα και τα συμπεράσματά του να αξιοποιηθούν περαιτέρω για έρευνα σε ευρύτερα πλαίσια. Και δεδομένου ότι αναφορικά με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η θεωρία είναι εξαιρετικά εδραιωμένη και οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί είναι πολυάριθμες και ποικίλες, η αξιοποίηση ενός ερωτηματολογίου που θα περιλαμβάνει τα βασικότερα μέτρα και προτάσεις κατά της φοροδιαφυγής αποτελεί καλύτερη λύση, σε σχέση με συνεντεύξεις με ερωτήσεις ανοικτού τύπου, προκειμένου να καταλήξουμε σε συμπεράσματα τα οποία θα μπορέσει να αξιοποιήσει η φορολογική διοίκηση για την προτεραιοποίηση των μέτρων που θα υιοθετήσει. Εξάλλου οι κλειστού τύπου ερωτήσεις διευκολύνουν και τους συμμετέχοντες, καθώς απαιτούνται μόλις λίγα λεπτά για να απαντηθούν, ταυτόχρονα δε είναι πολύ πιο εύκολη η επεξεργασία των δεδομένων και η εξαγωγή συμπερασμάτων από τον ερευνητή (Ρόντος, 2011).

Με βάση την ομαδοποίηση που έλαβε χώρα παραπάνω προέκυψαν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Πώς επιδρά ο **φορολογικός έλεγχος** (προληπτικός και έμμεσες τεχνικές) στην **αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής;**
2. Ποιος ο βαθμός κατάρτισης, ο αριθμός και η εμπειρία των ελεγκτών;
3. Πώς επιδρά η υιοθέτηση μίας σειράς από **νομοθετικές παρεμβάσεις** στην **αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής;**
4. Πώς επιδρούν τα **πληροφοριακά συστήματα και οι νέες τεχνολογίες** στην **αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής;**
5. Ποιοι παράγοντες καθιστούν **ηθική** τη φοροδιαφυγή;

4.2 Δείγμα έρευνας – ερωτηματολόγιο

Ως δείγμα της παρούσας έρευνας επιλέχθηκαν φορολογικοί ελεγκτές, υπάλληλοι των Φορολογικών Ελεγκτικών Υπηρεσιών της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ), που υπηρετούν σε Τμήματα Ελέγχου ή και σε άλλα Τμήματα αλλά συμμετέχουν σε προληπτικούς ελέγχους. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν ένα δομημένο ερωτηματολόγιο σε διαδικτυακή μορφή μέσα από την εφαρμογή google forms, ο δε σχεδιασμός του στηρίχθηκε στην παραπάνω βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών αλλά και σε συζητήσεις της συγγραφέως με

συναδέλφους της στην ΑΑΔΕ που έχουν εμπειρία στον έλεγχο. Χωρίστηκε σε επτά μέρη.

Τα πρώτα έξι μέρη περιλαμβάνουν ερωτήσεις της κλίμακας Likert (πενταβάθμια κλίμακα), με τον ερωτώμενο να εκφράσει το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας του, όπου κάθε βαθμός αντιστοιχεί στα εξής: 1 – Διαφωνώ απόλυτα/Καθόλου, 2 – Διαφωνώ/Λίγο, 3 – Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ/Ούτε λίγο ούτε πολύ, 4 – Συμφωνώ/Πολύ, 5 – Συμφωνώ Απόλυτα/Πάρα πολύ.

Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην φοροδιαφυγή, τη φοροαποφυγή και τα μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 1 έως 4), εξετάζοντας το βαθμό ύπαρξης φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, την αποτελεσματικότητα των υφιστάμενων μέτρων για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και την ανάγκη για νέα μέτρα. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στον φορολογικό έλεγχο σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 5 έως 8) και αφορά το πρώτο ερευνητικό ερώτημα: *«Πώς επιδρά ο φορολογικός έλεγχος (προληπτικός και έμμεσες τεχνικές) στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής»*. Το τρίτο μέρος αναφέρεται στους φορολογικούς ελεγκτές σε σχέση με την φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 9 έως 11) και αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα: *«Ποιος ο βαθμός κατάρτισης, ο αριθμός και η εμπειρία των ελεγκτών»*. Το τέταρτο μέρος αναφέρεται στις νομοθετικές παρεμβάσεις σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 12 έως 17) και αφορά το τρίτο ερευνητικό ερώτημα: *«Πώς επιδρά η υιοθέτηση μίας σειράς από νομοθετικές παρεμβάσεις στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής»*. Το πέμπτο μέρος αναφέρεται στα πληροφοριακά συστήματα και τις νέες τεχνολογίες σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 18 έως 22) και αφορά το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα: *«Πώς επιδρούν τα πληροφοριακά συστήματα και οι νέες τεχνολογίες στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής»*. Το έκτο μέρος αναφέρεται στην φορολογική ηθική σε σχέση με τη φοροδιαφυγή (ερωτήσεις 23 έως 25) και αφορά το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα: *«Ποιοι παράγοντες καθιστούν ηθική τη φοροδιαφυγή»*.

Το τελευταίο (7^ο μέρος) αποτελείται από ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής για δημογραφικά στοιχεία (Φύλλο, Ηλικία, Επίπεδο εκπαίδευσης και Εμπειρία στον έλεγχο).

Η προώθηση και διανομή της υπερσύνδεσης του ερωτηματολογίου έγινε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (email) και προσωπικών μηνυμάτων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ ταυτόχρονα αναρτήθηκε σε κλειστές ομάδες εφοριακών υπαλλήλων με την παράκληση να προωθηθεί σε συναδέλφους που απασχολούνται

στον έλεγχο. Η φόρμα έμεινε ανοιχτή για ενάμισι μήνα περίπου (03.11.2022 έως 20.12.2022) και απαντήθηκαν συνολικά 174 ερωτηματολόγια. Αυτόσυιο το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

4.3 Ερευνητική μεθοδολογία

Η προβολή των απαντήσεων της έρευνας έγινε αρχικά με την αποθήκευσή τους σε βιβλίο εργασίας του Microsoft Excel και στη συνέχεια μεταφέρθηκαν στο πρόγραμμα στατιστικής επεξεργασίας δεδομένων IBM SPSS Statistics 20, μέσω του οποίου έλαβε χώρα η επεξεργασία τους και η ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας έγινε με περιγραφική στατιστική, αποτυπώνοντας τα αποτελέσματα σε πίνακες συχνοτήτων και σχετικά γραφικά, ενώ στο τέλος ακολούθησε έλεγχος συσχετίσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται η ανάλυση των δεδομένων και η ερμηνεία των ευρημάτων της εμπειρικής έρευνας. Στην αρχή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής, με γραφήματα, πίνακες συχνοτήτων και ποσοστών και στη συνέχεια το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με κάποια αποτελέσματα ανάλυσης συσχετίσεων και τους σχετικούς πίνακες.

5.1. Αποτελέσματα περιγραφικής στατιστικής

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας μέσω περιγραφικής στατιστικής, ξεκινάει από τα δημογραφικά δεδομένα (7^ο μέρος) και στη συνέχεια ακολουθούν τα αποτελέσματα των ερωτήσεων των κυρίως μερών του ερωτηματολογίου, χωρισμένα σε ενότητες ανά μέρος (1^ο έως 6^ο μέρος).

Δημογραφικά δεδομένα

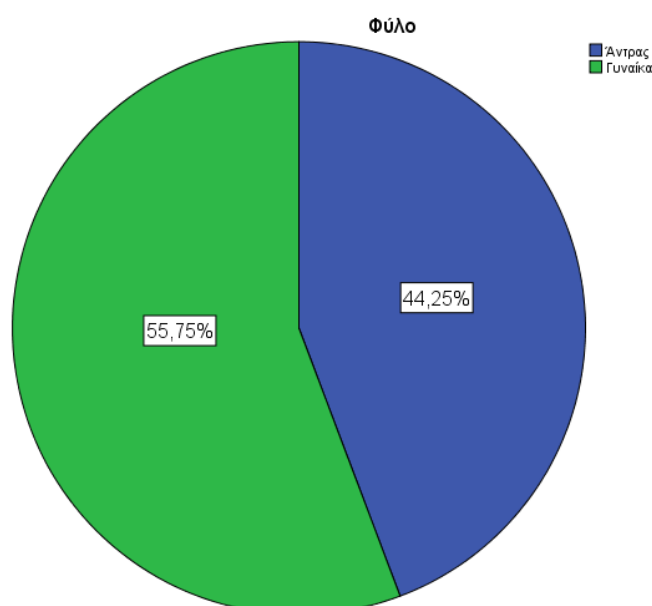
✓ Η πρώτη ερώτηση για τα δημογραφικά δεδομένα αφορούσε το φύλο των συμμετεχόντων και παρακάτω παρατίθεται ο σχετικός πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Άντρας	77	44,3	44,3	44,3
Γυναίκα	97	55,7	55,7	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Ποσοστό 44,3% των συμμετεχόντων ήταν άντρες (77 άτομα) και 55,7% ήταν γυναίκες (97 άτομα), όπως απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Φύλο

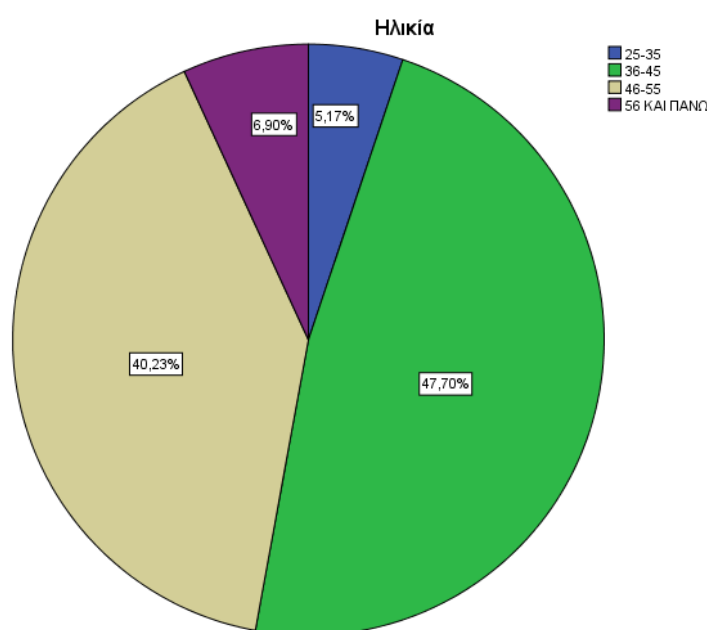
✓ Τα επόμενα στοιχεία που λάβαμε αφορούσαν την ηλικία των συμμετεχόντων και ο σχετικός πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών είναι ο εξής:

Πίνακας 2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Ηλικία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
25-35	9	5,2	5,2	5,2
36-45	83	47,7	47,7	52,9
46-55	70	40,2	40,2	93,1
56 και άνω	12	6,9	6,9	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Όπως προκύπτει από τους 174 συμμετέχοντες οι 83 είναι 36 έως 45 ετών (ποσοστό 47,7%), οι 70 είναι 46 έως 55 ετών (ποσοστό 40,2%), ενώ μόλις ένα ποσοστό 5,2% (9 άτομα) είναι κάτω των 35 ετών και ένα ποσοστό 6,9% (12 άτομα) είναι άνω των 56 ετών. Από τα δεδομένα αυτά προκύπτει πως το μεγαλύτερο μέρος των ελεγκτών, σχεδόν 90% του δείγματος (153 ελεγκτές) ανήκει στις ηλικίες 36 – 55. Τα παραπάνω απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Ηλικία

✓ Η επόμενη ερώτηση για τα δημογραφικά δεδομένα αφορούσε το επίπεδο εκπαίδευσης των συμμετεχόντων και από τον σχετικό πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών προκύπτουν τα εξής:

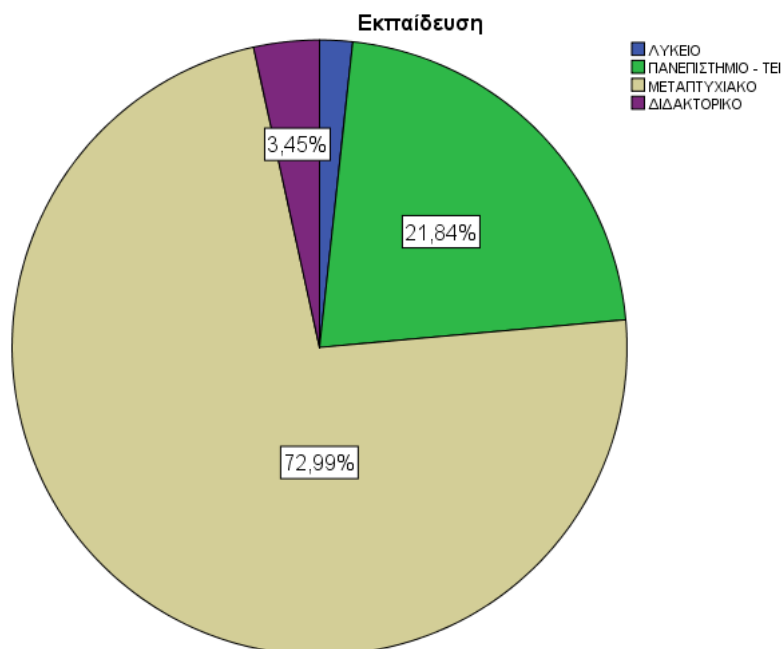
Πίνακας 3. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Επίπεδο εκπαίδευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
ΛΥΚΕΙΟ	3	1,7	1,7	1,7
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ - ΤΕΙ	38	21,8	21,8	23,6
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ	127	73,0	73,0	96,6
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ	6	3,4	3,4	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Είναι εμφανές πως η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων, συγκεκριμένα ένα ποσοστό 76,4% (133 άτομα) έχουν λάβει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών, ενώ οι 38 (ποσοστό 21,8%) είχαν βασικό πτυχίο

Πανεπιστημίου ή ΤΕΙ. Από το δείγμα των ελεγκτών που συμμετείχαν, μόλις 3 ανέφεραν πως είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστό 1,7%). Τα παραπάνω απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 3. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Επίπεδο εκπαίδευσης

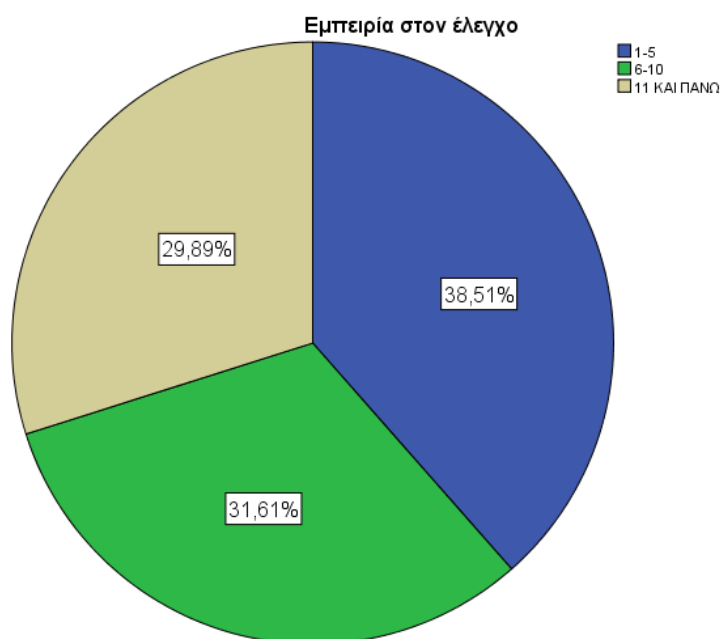
✓ Η τελευταία ερώτηση για τα δημογραφικά δεδομένα αφορούσε την εμπειρία των συμμετεχόντων στον έλεγχο και παρακάτω παρατίθεται ο σχετικός πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Εμπειρία στον έλεγχο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
1-5	67	38,5	38,5	38,5
6-10	55	31,6	31,6	70,1
11 ΚΑΙ ΠΑΝΩ	52	29,9	29,9	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αυτή οι απαντήσεις έχουν εξαιρετικά μεγάλο εύρος. Συγκεκριμένα, εμπειρία 1 – 5 έτη έχει ένα λίγο μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (38,5%) σε σχέση με τις άλλες δύο κατηγορίες, ενώ το υπόλοιπο μέρος του δείγματος μοιράζεται σχεδόν ισότιμα (31,6% και 29,9%) στις κατηγορίες 6 – 10 και 11 και πάνω έτη εμπειρίας αντίστοιχα. Τα παραπάνω απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά – Εμπειρία στον έλεγχο

Φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και μέτρα αντιμετώπισης φοροδιαφυγής

Στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου ερευνάται ο βαθμός ύπαρξης της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής, η αποτελεσματικότητα των υφιστάμενων μέτρων για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και η τυχόν ανάγκη για νέα μέτρα (ερωτήσεις 1 έως 4) και οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

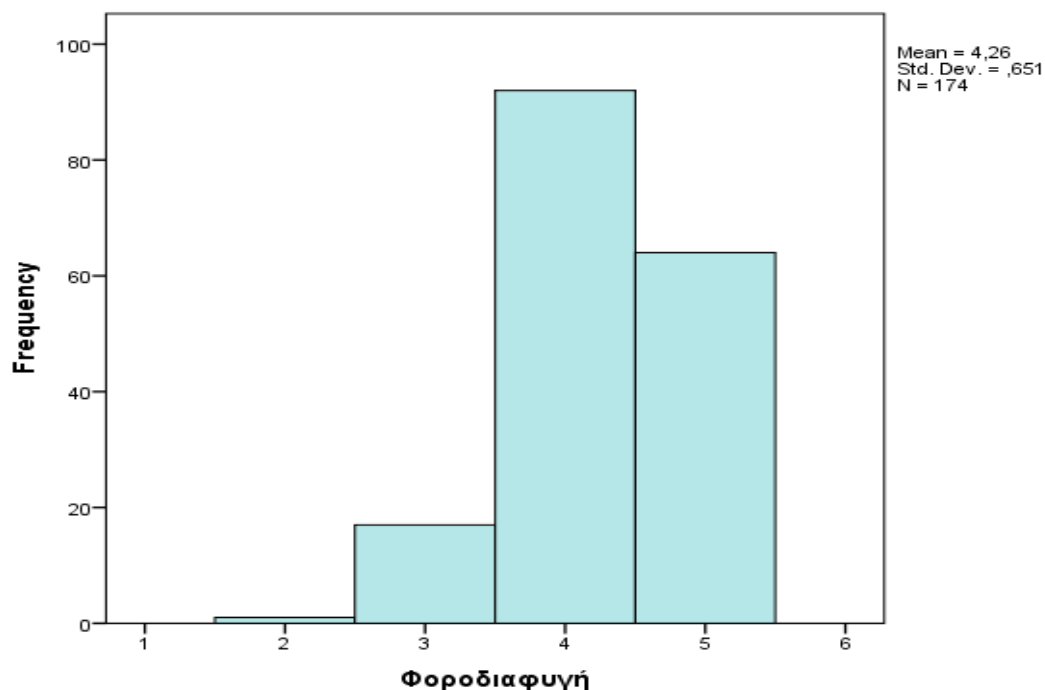
- Η **πρώτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό ύπαρξης φοροδιαφυγής και παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 5. Ύψος φοροδιαφυγής

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Λίγο	1	,6	,6	,6
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	17	9,8	9,8	10,3
Πολύ	92	52,9	52,9	63,2
Πάρα πολύ	64	36,8	36,8	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (90%) θεωρεί ότι στη χώρα μας υπάρχει *πολύ* και *πάρα πολύ* φοροδιαφυγή (92 και 64 άτομα αντίστοιχα), ενώ οι απαντήσεις *λίγο* και *ούτε λίγο, ούτε πολύ* εμφανίζονται με συνολικό ποσοστό μόλις 10,4%. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 4,26 γεγονός που προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα:

Διάγραμμα 5. Ύψος φοροδιαφυγής

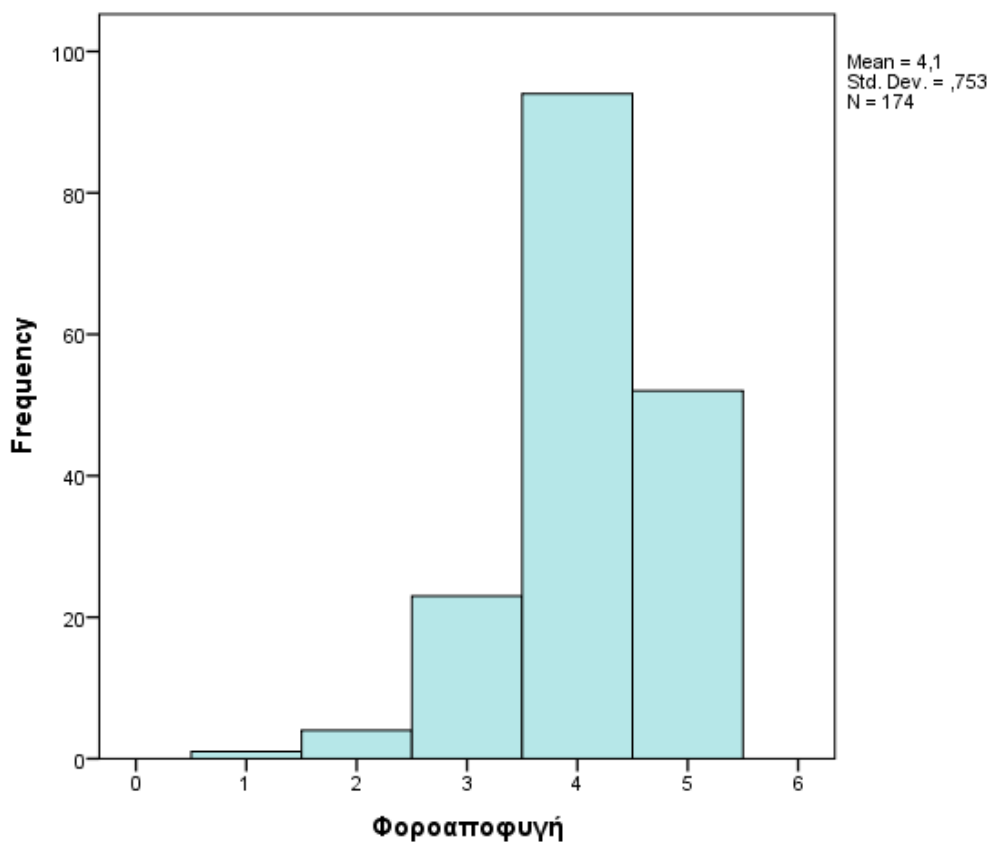
- Η **δεύτερη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό ύπαρξης φοροαποφυγής και ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών έχει ως εξής:

Πίνακας 6. Ύψος φοροαποφυγής

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	1	,6	,6	,6
Λίγο	4	2,3	2,3	2,9
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	23	13,2	13,2	16,1
Πολύ	94	54,0	54,0	70,1
Πάρα πολύ	52	29,9	29,9	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Κι εδώ παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (84% περίπου) θεωρεί ότι στη χώρα μας υπάρχει *πολύ* και *πάρα πολύ* φοροαποφυγή (92 και 64 άτομα αντίστοιχα), ενώ οι απαντήσεις *καθόλου*, *λίγο* και *ούτε λίγο, ούτε πολύ* εμφανίζονται με συνολικό ποσοστό μόλις 16,1%. Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται λίγο πιο κάτω από την φοροδιαφυγή στο 4,1 (έναντι 4,26 της φοροδιαφυγής):

Διάγραμμα 6. Ύψος φοροαποφυγής

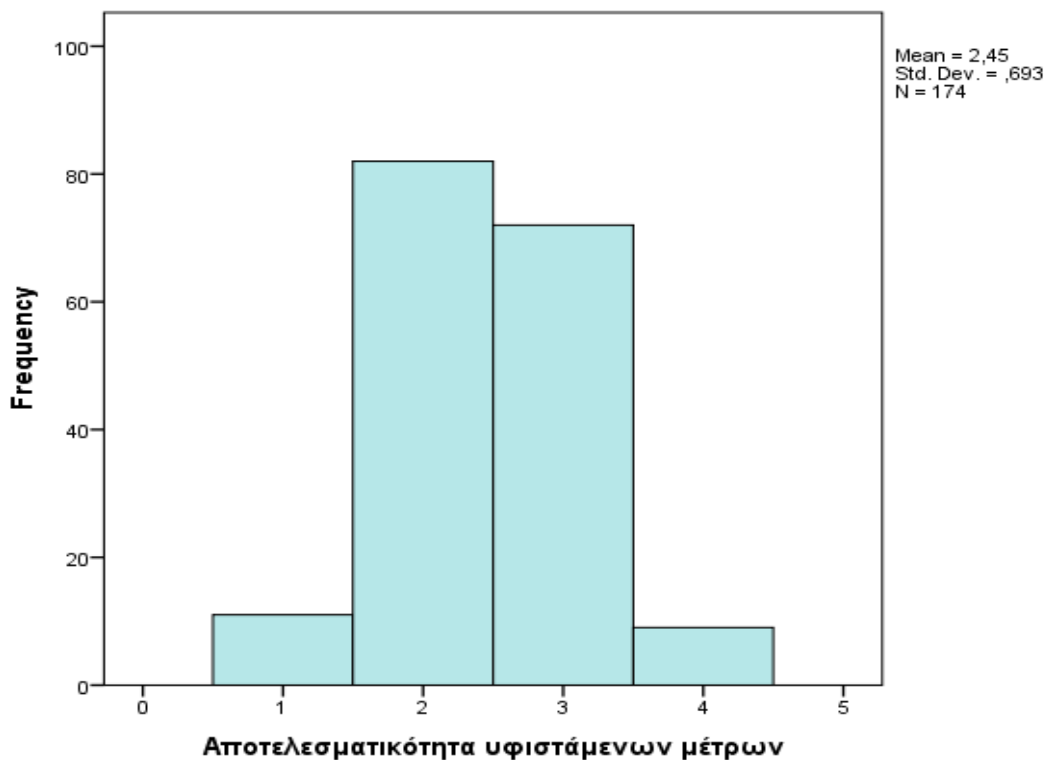
- Η **τρίτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό στον οποίο είναι αποτελεσματικά τα υφιστάμενα μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής στη χώρα μας και ο σχετικός πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών είναι ο κάτωθι:

Πίνακας 7. Αποτελεσματικότητα υφιστάμενων μέτρων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	11	6,3	6,3	6,3
Λίγο	82	47,1	47,1	53,4
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	72	41,4	41,4	94,8
Πολύ	9	5,2	5,2	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρείται ότι οι απαντήσεις *λίγο* και *ούτε λίγο, ούτε πολύ* εμφανίζονται με παρόμοια ποσοστά (47,1% και 41,4% αντίστοιχα), ενώ μαζί αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 90% των απαντήσεων. Μόλις 5,2% (9 άτομα) πιστεύουν πως υφιστάμενα μέτρα είναι *πολύ* αποτελεσματικά, ενώ κανείς δεν θεωρεί είναι *πάρα πολύ* αποτελεσματικά. Όλα τα παραπάνω καθώς και ο μέσος όρος των απαντήσεων, ο οποίος κυμαίνεται στο χαμηλό 2,45, απεικονίζονται και στο διάγραμμα που ακολουθεί:

Διάγραμμα 7. Αποτελεσματικότητα υφιστάμενων μέτρων

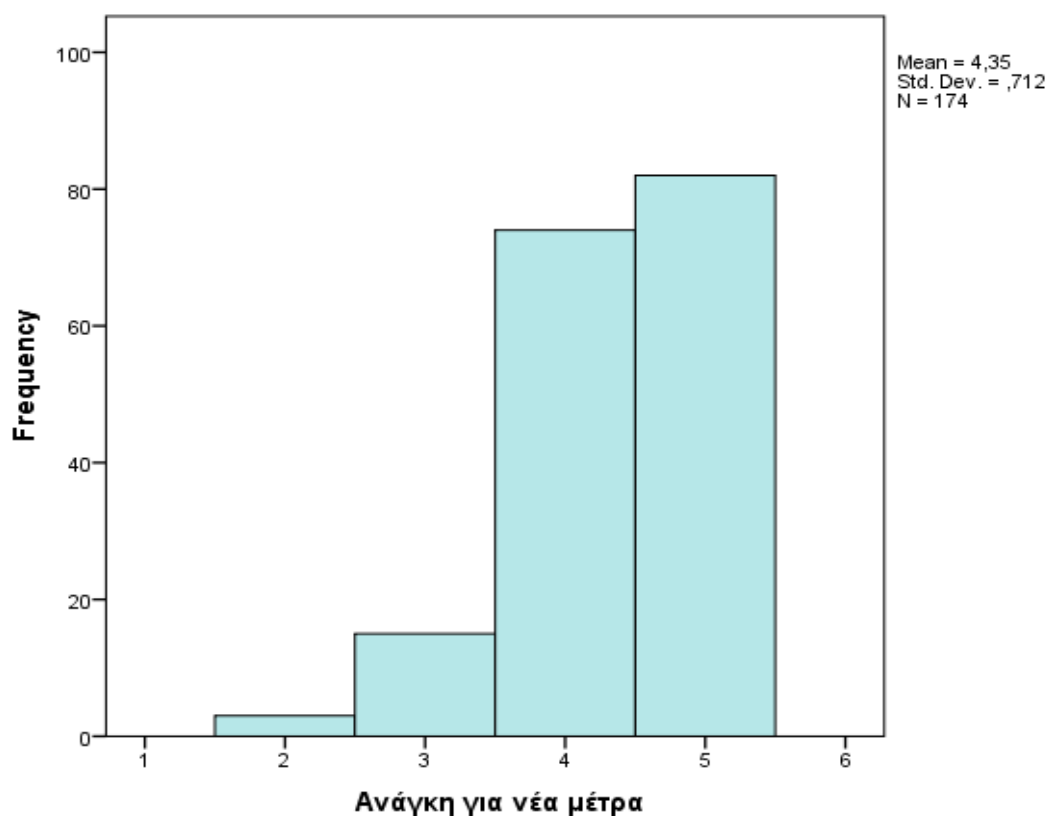
- Η **τέταρτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό στον οποίο υπάρχει ανάγκη για νέα μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και οι απαντήσεις παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 8. Ανάγκη για νέα μέτρα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Λίγο	3	1,7	1,7	1,7
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	15	8,6	8,6	10,3
Πολύ	74	42,5	42,5	52,9
Πάρα πολύ	82	47,1	47,1	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρείται ότι οι απαντήσεις *πολύ* και *πάρα πολύ* εμφανίζονται με παρόμοια ποσοστά (42,5% και 47,1% αντίστοιχα), ενώ μαζί αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 90% των απαντήσεων. Το υπόλοιπο 10,3% (18 άτομα) απαντούν *λίγο* και *ούτε λίγο, ούτε πολύ* υπάρχει ανάγκη για νέα μέτρα. Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο υψηλό 4,35:

Διάγραμμα 8. Ανάγκη για νέα μέτρα

Φορολογικός έλεγχος και φοροδιαφυγή

Στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου ερευνάται η αποτελεσματικότητα του φορολογικού ελέγχου σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 5 έως 8) και οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

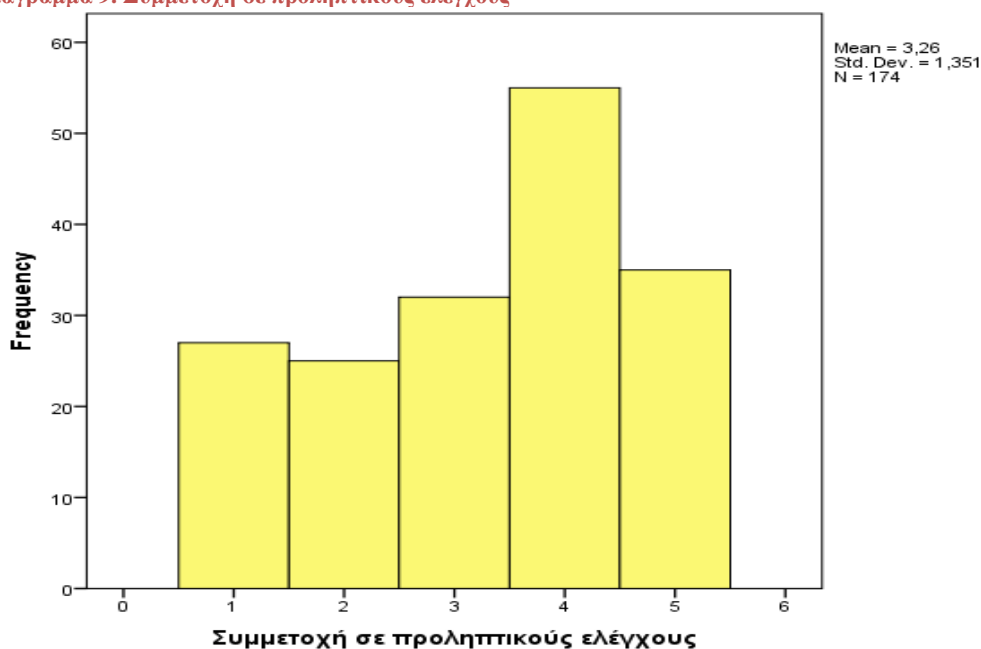
- Η **πέμπτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό συμμετοχής των ερωτηθέντων σε προληπτικούς ελέγχους. Έπεται ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 9. Συμμετοχή σε προληπτικούς ελέγχους

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	27	15,5	15,5	15,5
Λίγο	25	14,4	14,4	29,9
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	32	18,4	18,4	48,3
Πολύ	55	31,6	31,6	79,9
Πάρα πολύ	35	20,1	20,1	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρούμε ότι οι μισοί σχεδόν από τους ερωτηθέντες (51,7%) συμμετέχουν πολύ έως πάρα πολύ σε προληπτικούς ελέγχους. Οι απαντήσεις *καθόλου*, *λίγο* και *ούτε λίγο ούτε πολύ* εμφανίζονται με παρόμοια ποσοστά (15,5%, 14,4% και 18,4% αντίστοιχα), ενώ η απάντηση *πάρα πολύ* αντιπροσωπεύει το 1/5 των ερωτηθέντων (20,1%). Ακολουθεί σχετικό διάγραμμα, με το μέσο όρο των απαντήσεων κυμαίνεται στο 3,26:

Διάγραμμα 9. Συμμετοχή σε προληπτικούς ελέγχους

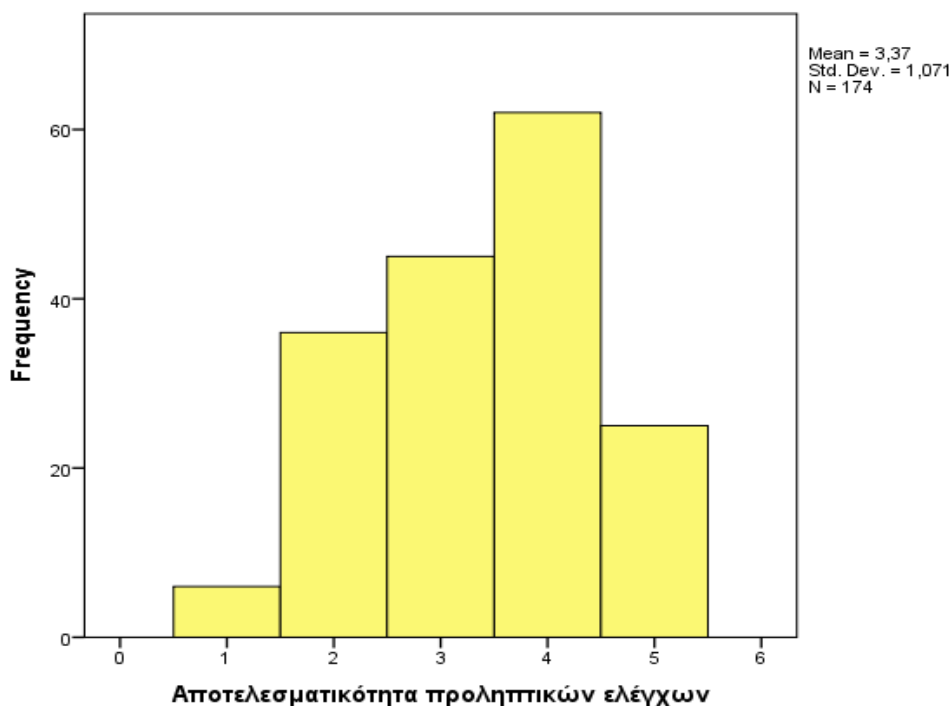
- Η **έκτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό στον οποίο οι προληπτικοί έλεγχοι συντελούν στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Ακολουθεί ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 10. Αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	6	3,4	3,4	3,4
Λίγο	36	20,7	20,7	24,1
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	45	25,9	25,9	50,0
Πολύ	62	35,6	35,6	85,6
Πάρα πολύ	25	14,4	14,4	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων απάντησαν πως οι προληπτικοί έλεγχοι συντελούν *πολύ* στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, με ποσοστό 35,6%, ενώ μαζί με αυτούς που απάντησαν *πάρα πολύ*, το ποσοστό φτάνει στο 50%. Οι υπόλοιποι μισοί, θεωρούν ότι οι προληπτικοί έλεγχοι συντελούν *καθόλου*, *λίγο* και *ούτε λίγο ούτε πολύ* σε ποσοστό 3,4%, 20,7% και 25,9% αντίστοιχα. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 3,37 και συνολικά τα παραπάνω απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 10. Αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων

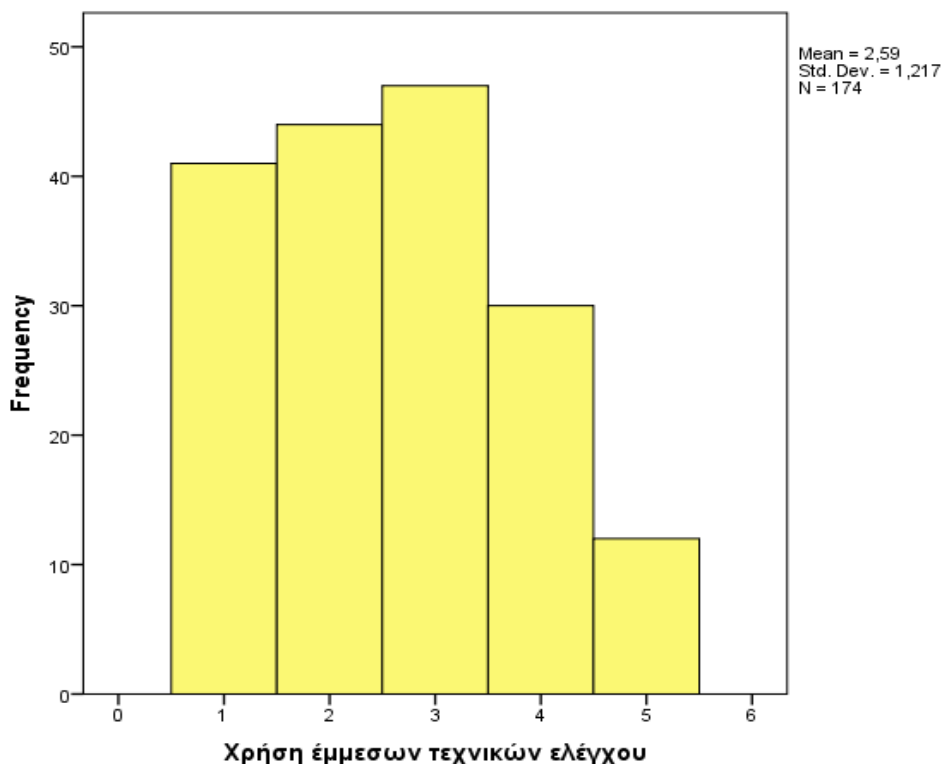
- Η **έβδομη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό χρήσης έμμεσων τεχνικών ελέγχου από τους ελεγκτές και ακολουθεί ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 11. Χρήση έμμεσων τεχνικών ελέγχου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	41	23,6	23,6	23,6
Λίγο	44	25,3	25,3	48,9
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	47	27,0	27,0	75,9
Πολύ	30	17,2	17,2	93,1
Πάρα πολύ	12	6,9	6,9	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων (75,9%) δεν χρησιμοποιεί ιδιαίτερα έμμεσες τεχνικές ελέγχου (41, 44 και 47 άτομα απάντησαν ότι χρησιμοποιούν έμμεσες τεχνικές ελέγχου *καθόλου*, *λίγο* και *ούτε λίγο, ούτε πολύ* αντίστοιχα), ενώ μόλις το 6,9% (12 άτομα) απάντησαν ότι τις χρησιμοποιούν *πάρα πολύ*. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται μόλις στο 2,59 και όλα τα παραπάνω απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 11. Χρήση έμμεσων τεχνικών ελέγχου

- Η **όγδοη** ερώτηση αφορούσε το βαθμό στον οποίο θεωρούν οι ερωτηθέντες ότι οι έμμεσες τεχνικές ελέγχου συντελούν στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών έχει ως εξής:

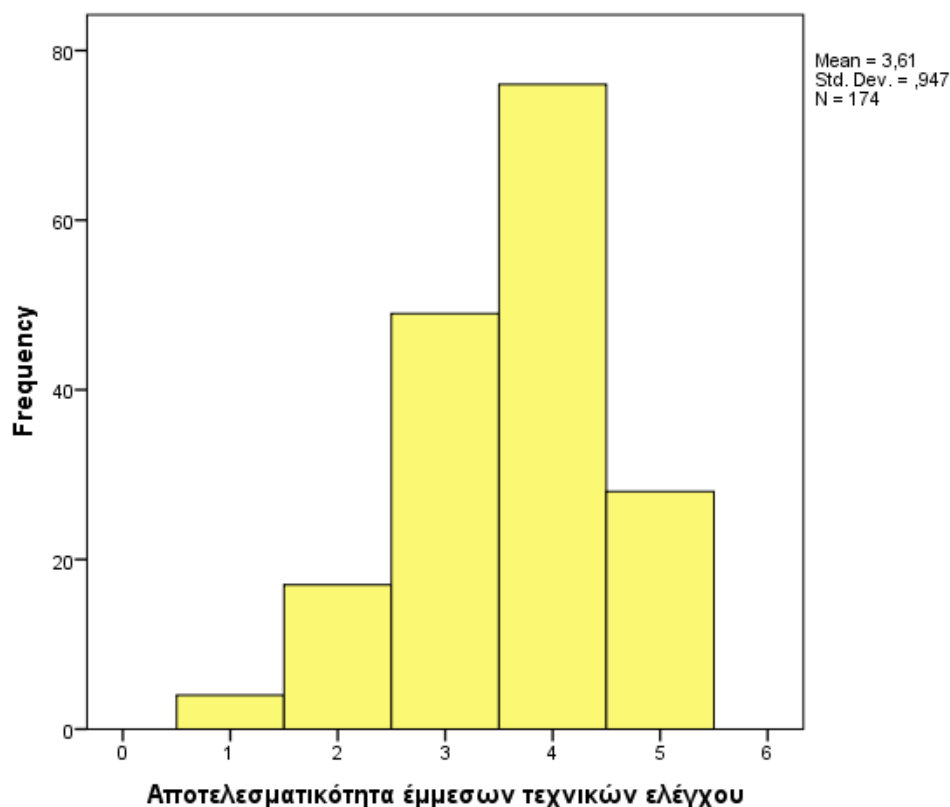
Πίνακας 12. Αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	4	2,3	2,3	2,3
Λίγο	17	9,8	9,8	12,1
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	49	28,2	28,2	40,2
Πολύ	76	43,7	43,7	83,9
Πάρα πολύ	28	16,1	16,1	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρείται ότι περίπου 3 στους 5 από τους ερωτηθέντες (59,80%) θεωρούν ότι οι έμμεσες τεχνικές συντελούν *πολύ* έως *πάρα πολύ* στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, ενώ ένα ποσοστό 40,2% απάντησαν πως οι έμμεσες τεχνικές δεν βοηθούν *καθόλου* (2,3%), *λίγο* (9,8%) και *ούτε λίγο ούτε πολύ* (28,2%) στην μείωση της φοροδιαφυγής.

Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 3,61:

Διάγραμμα 12. Αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών ελέγχου

Φορολογικοί ελεγκτές και φοροδιαφυγή

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου ερευνάται ο βαθμός κατάρτισης, ο αριθμός και η εμπειρία των φορολογικών ελεγκτών (ερωτήσεις 9 έως 11) και οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

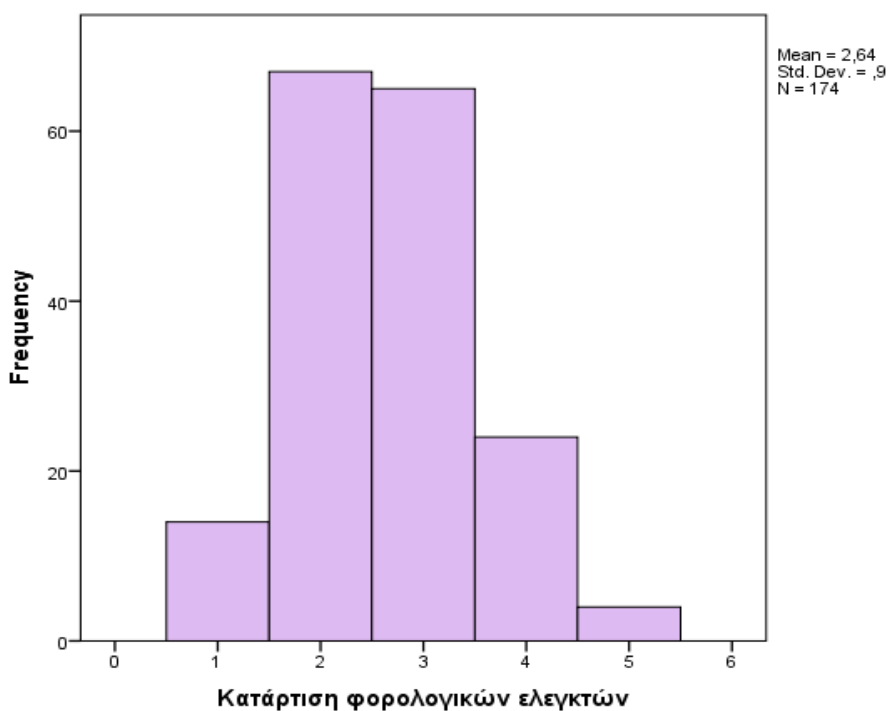
- Η **ένατη** ερώτηση αφορούσε το βαθμό στον οποίο οι ελεγκτές έχουν συνεχή κατάρτιση και παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών των απαντήσεων:

Πίνακας 13. Κατάρτιση φορολογικών ελεγκτών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	14	8,0	8,0	8,0
Λίγο	67	38,5	38,5	46,6
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	65	37,4	37,4	83,9
Πολύ	24	13,8	13,8	97,7
Πάρα πολύ	4	2,3	2,3	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν θεωρούν ότι οι ελεγκτές έχουν επαρκή κατάρτιση (14, 67 και 65 άτομα απάντησαν *καθόλου*, *λίγο* και *ούτε λίγο ούτε αντίστοιχα*), ενώ μόλις το 16,1% (28 άτομα) απάντησαν *πολύ* ή *πάρα πολύ*. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται μόλις στο 2,64. Έπεται σχετικό διάγραμμα για τη σχηματική απεικόνιση των παραπάνω:

Διάγραμμα 13. Κατάρτιση φορολογικών ελεγκτών

- Η **δέκατη** ερώτηση αφορούσε το βαθμό στον οποίο υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός ελεγκτών (αριθμός υποθέσεων ανά ελεγκτή) και ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών έχει ως εξής:

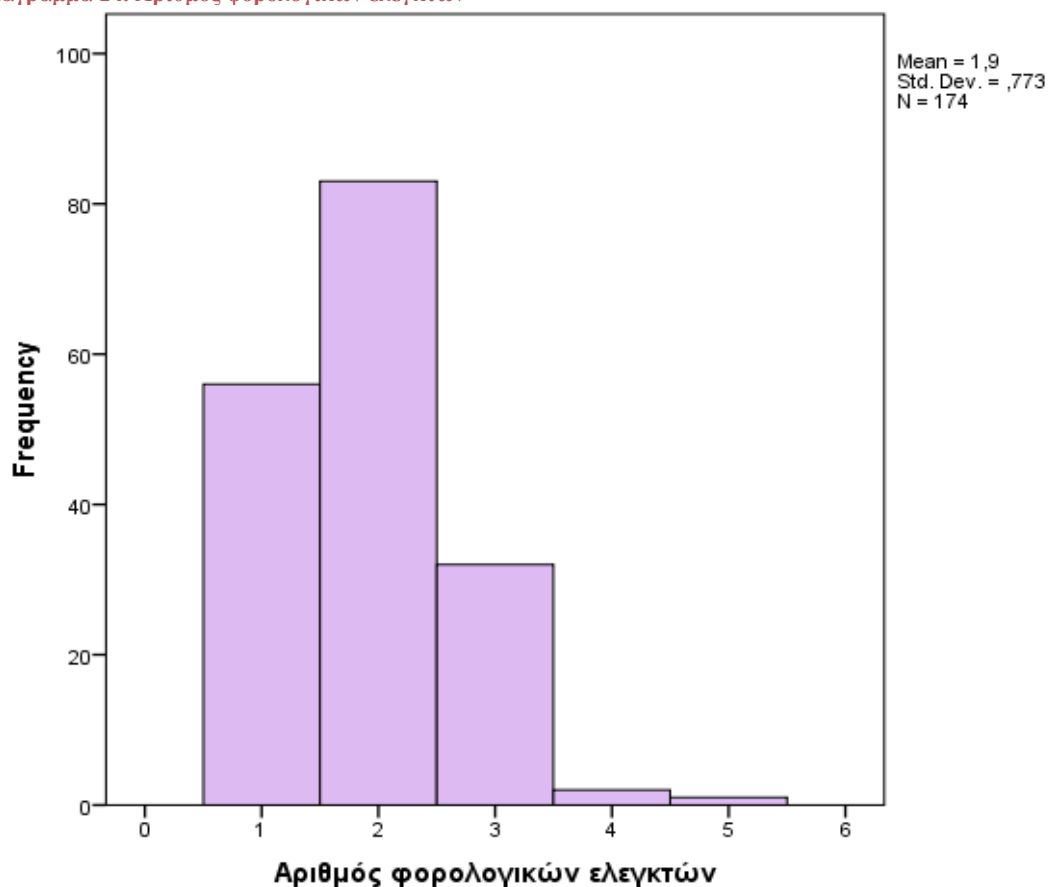
Πίνακας 14. Αριθμός φορολογικών ελεγκτών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	56	32,2	32,2	32,2
Λίγο	83	47,7	47,7	79,9
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	32	18,4	18,4	98,3
Πολύ	2	1,1	1,1	99,4
Πάρα πολύ	1	,6	,6	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Βλέπουμε η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν πιστεύει ότι ο αριθμός των ελεγκτών είναι ικανοποιητικός, καθώς το 79,9% απάντησε *καθόλου* και *λίγο*, το 18,4% απάντησε *ούτε λίγο ούτε πολύ*, ενώ και μόλις 3 άτομα πιστεύουν ότι ο αριθμός τους είναι *πολύ* και *πάρα πολύ* ικανοποιητικός.

Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται μόλις στο 1,9:

Διάγραμμα 14. Αριθμός φορολογικών ελεγκτών

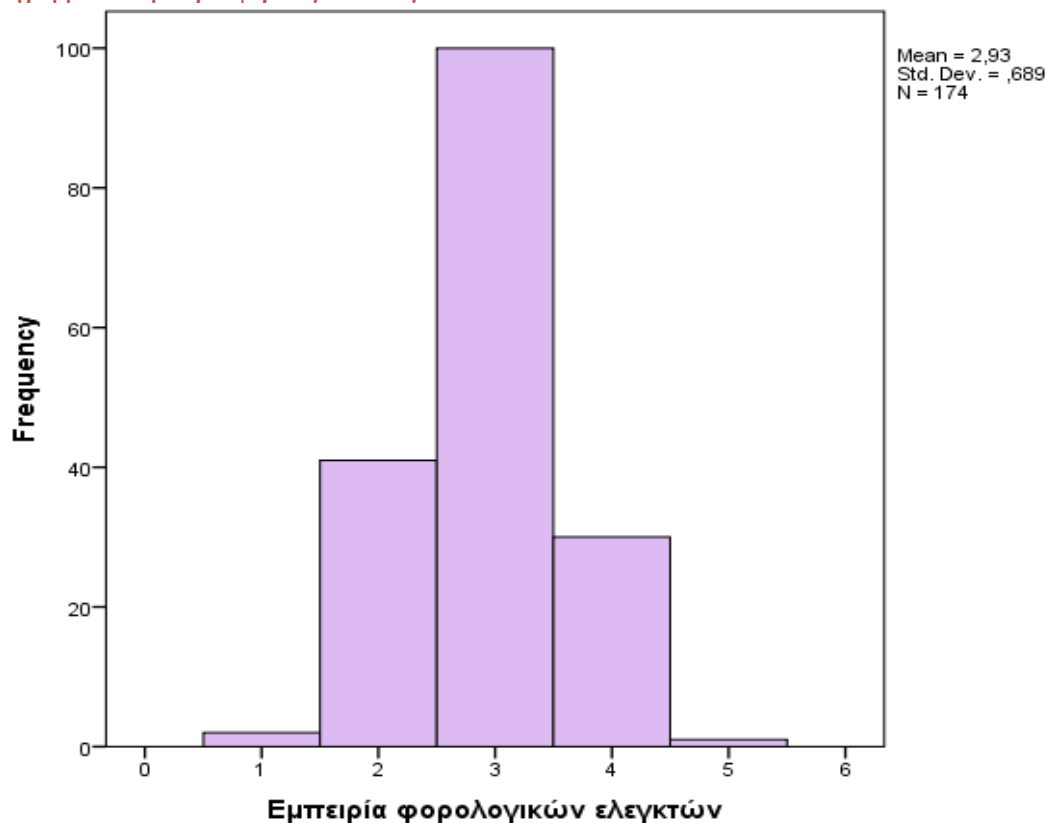
- Η **ενδέκατη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό στον οποίο οι φορολογικοί ελεγκτές έχουν εμπειρία και οι απαντήσεις εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 15. Εμπειρία φορολογικών ελεγκτών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	2	1,1	1,1	1,1
Λίγο	41	23,6	23,6	24,7
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	100	57,5	57,5	82,2
Πολύ	30	17,2	17,2	99,4
Πάρα πολύ	1	,6	,6	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρούμε ότι η απάντηση *ούτε λίγο ούτε πολύ* αντιστοιχεί σε 57,5% και ακολουθούν οι απαντήσεις *λίγο* (23,6%), *πολύ* (17,2%), *καθόλου* (1,1%) και *πάρα πολύ* (0,6%). Ο μέσος όρος των απαντήσεων ανέρχεται σε 2,93. Ακολουθεί σχετικό ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 15. Εμπειρία φορολογικών ελεγκτών

Νομοθετικές παρεμβάσεις και φοροδιαφυγή

Στο τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου ερευνάται η αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων προτεινόμενων νομοθετικών παρεμβάσεων σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 12 έως 17) και οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

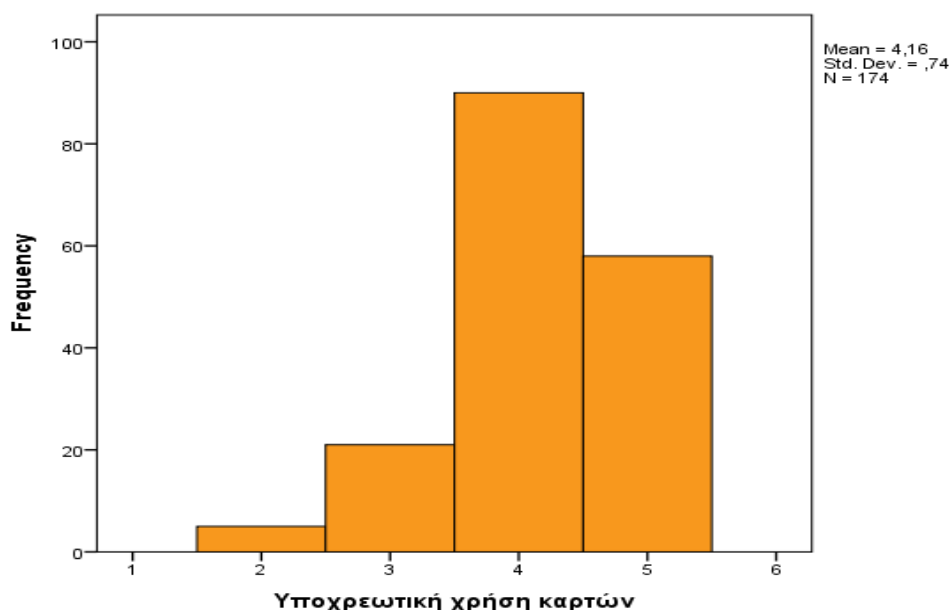
- Η δωδέκατη ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η θεσμοθέτηση υποχρεωτικής χρήσης καρτών ή άλλων ηλεκτρονικών δικτύων σε συγκεκριμένες συναλλαγές. Από τις σχετικές απαντήσεις ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών διαμορφώθηκε ως εξής:

Πίνακας 16. Υποχρεωτική χρήση καρτών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Λίγο	5	2,9	2,9	2,9
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	21	12,1	12,1	14,9
Πολύ	90	51,7	51,7	66,7
Πάρα πολύ	58	33,3	33,3	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Η απάντηση που προηγείται είναι το *πάρα πολύ* με ποσοστό 51,7%, ενώ εξίσου μεγάλο ποσοστό έχει και η απάντηση *πάρα πολύ* (33,3%), ακολουθεί το *ούτε λίγο ούτε πολύ* με 12,1% και το *λίγο* με μόλις 2,9%. Καμία απάντηση στο *καθόλου*. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 4,16, που είναι ο μεγαλύτερος μέσος όρος όλων των απαντήσεων. Ακολουθεί σχετική γραφική απεικόνιση σε ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 16. Υποχρεωτική χρήση καρτών

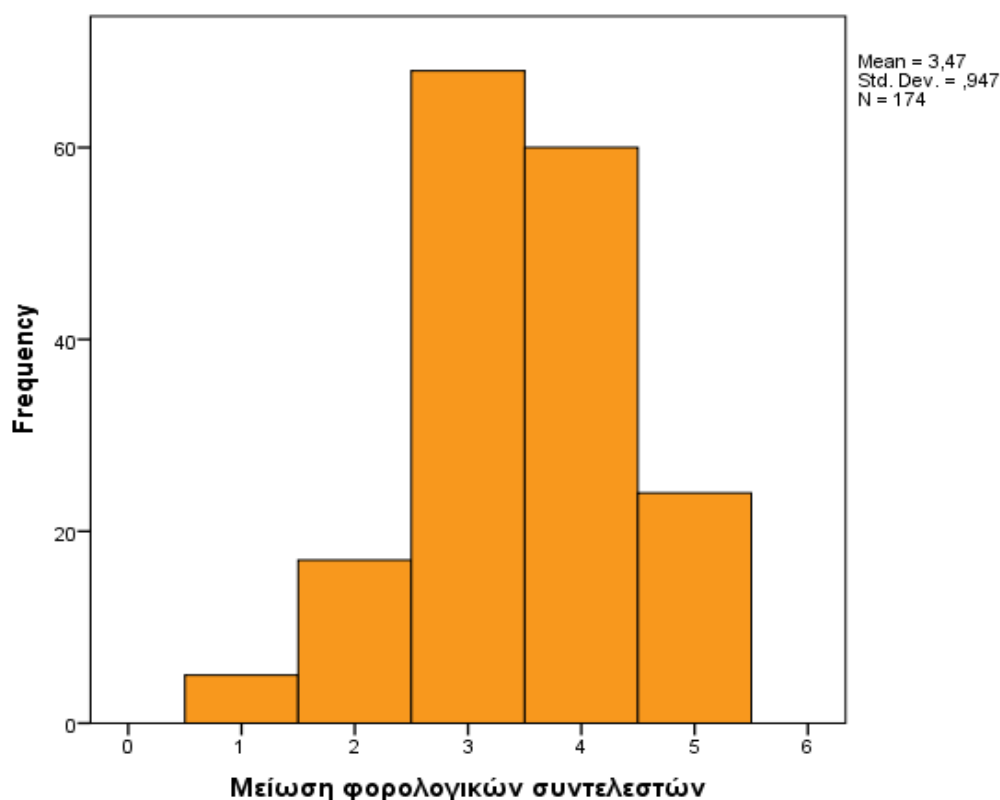
- Η **δέκατη τρίτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η μείωση των φορολογικών συντελεστών (π.χ. 1^ο κλιμάκιο 0-5.000€, 2^ο κλιμάκιο 5.001-10.000€ κοκ) με ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των κλιμακίων φορολόγησης. Οι απαντήσεις διαμόρφωσαν των κάτωθι πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 17. Μείωση φορολογικών συντελεστών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	5	2,9	2,9	2,9
Λίγο	17	9,8	9,8	12,6
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	68	39,1	39,1	51,7
Πολύ	60	34,5	34,5	86,2
Πάρα πολύ	24	13,8	13,8	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Βλέπουμε ότι η απάντηση *ούτε λίγο ούτε πολύ* εμφανίζεται με ποσοστό 39,1%, η απάντηση *πολύ* με 34,5%, και ακολουθούν πολύ πιο κάτω η απάντηση *πάρα πολύ* με 13,8%, το *λίγο* με ποσοστό 9,8% και τέλος εμφανίζεται το *καθόλου* με 2,9%. Ο μέσος όρος των απαντήσεων ανέρχεται σε 3,47 και όλα τα παραπάνω απεικονίζονται στο διάγραμμα που ακολουθεί:

Διάγραμμα 17. Μείωση φορολογικών συντελεστών

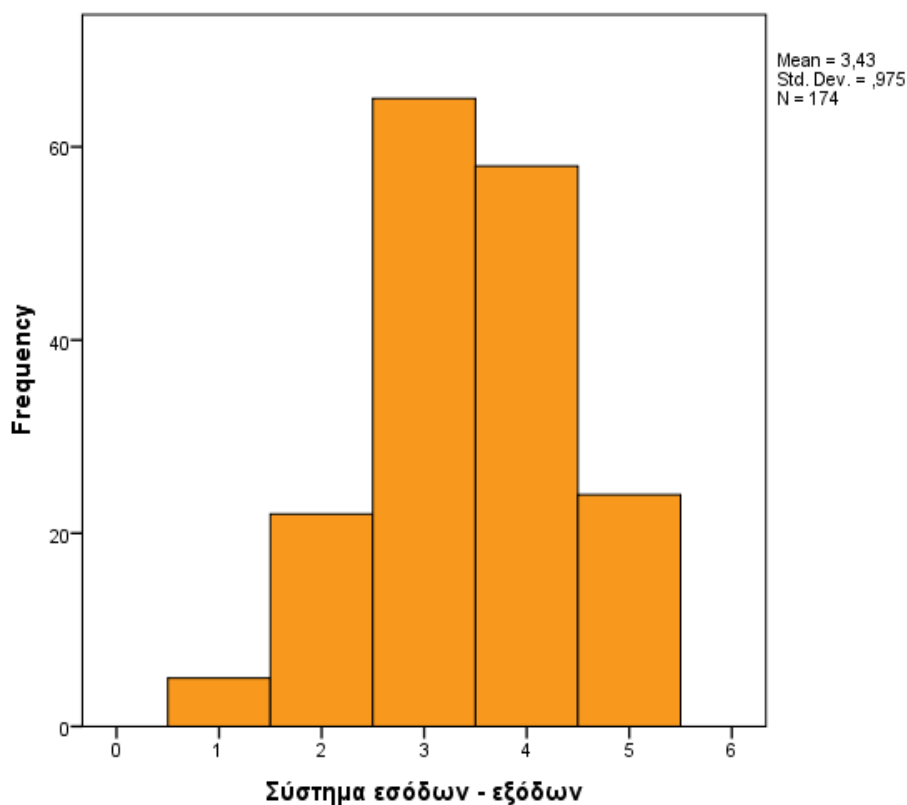
- Η **δέκατη τέταρτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η καθιέρωση συστήματος εσόδων – εξόδων (φορολόγηση μόνο για το ποσό του εισοδήματος που δεν καταναλώθηκε) για όλα τα φυσικά πρόσωπα και επιχειρήσεις και ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών έχει ως εξής:

Πίνακας 18. Σύστημα εξόδων – εσόδων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	5	2,9	2,9	2,9
Λίγο	22	12,6	12,6	15,5
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	65	37,4	37,4	52,9
Πολύ	58	33,3	33,3	86,2
Πάρα πολύ	24	13,8	13,8	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρούμε ότι από το σύνολο των ερωτηθέντων το 37,4% απαντά *ούτε λίγο ούτε πολύ* και το 33,3% *πολύ*, ενώ αρκετά πιο χαμηλά βρίσκονται οι απαντήσεις *πάρα πολύ*, *λίγο* και *καθόλου* με ποσοστά 13,8%, 12,6% και 2,9% αντίστοιχα. Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 3,43:

Διάγραμμα 18. Σύστημα εσόδων – εξόδων

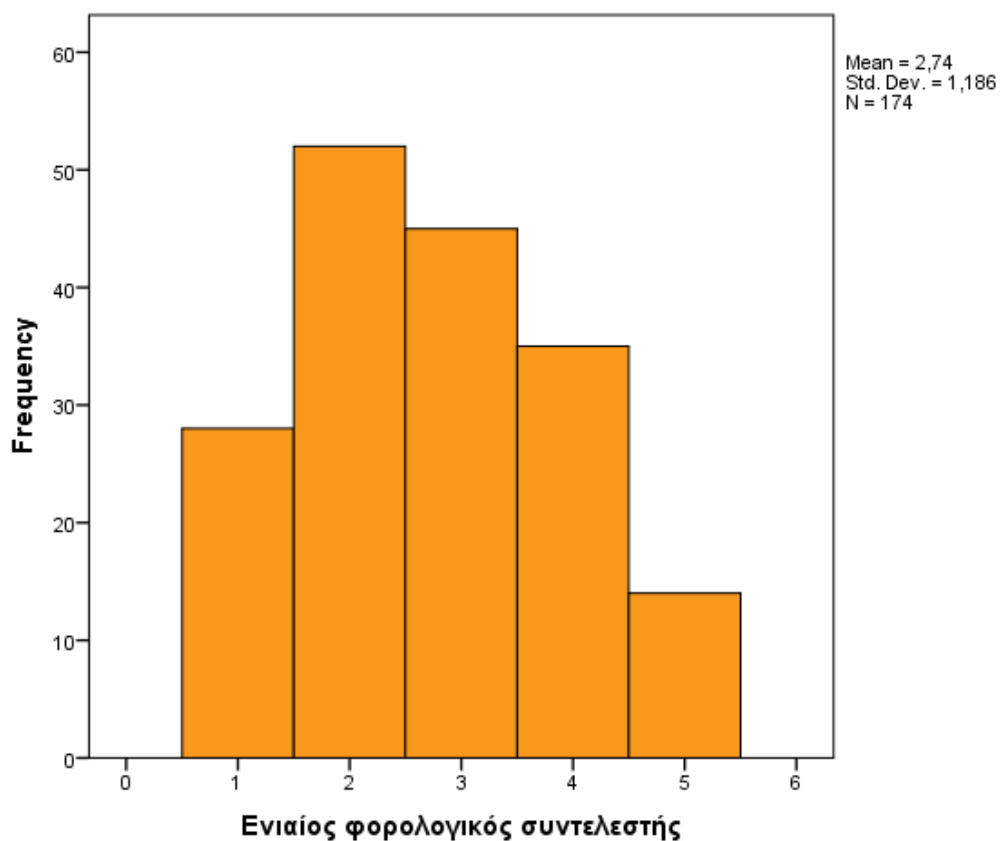
- Η **δέκατη πέμπτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η θεσμοθέτηση ενιαίου φορολογικού συντελεστή (επίπεδη φορολόγηση/flat tax) για όλα τα φυσικά πρόσωπα και τις επιχειρήσεις. Έπεται ο σχετικός πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 19. Ενιαίος φορολογικός συντελεστής

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	28	16,1	16,1	16,1
Λίγο	52	29,9	29,9	46,0
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	45	25,9	25,9	71,8
Πολύ	35	20,1	20,1	92,0
Πάρα πολύ	14	8,0	8,0	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος των απαντήσεων ανέρχεται σε 2,74. Οι συμμετέχοντες απαντούν *λίγο* σε ποσοστό 29,9%, *ούτε λίγο ούτε πολύ* σε ποσοστό 25,9% και ακολουθούν οι απαντήσεις *πολύ* με ποσοστό 20,1% αλλά και *καθόλου* με ποσοστό 16,1%, ενώ τελευταία είναι η απάντηση *πάρα πολύ* με ποσοστό 8%. Όλα τα παραπάνω απεικονίζονται στο παρακάτω ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 19. Ενιαίος φορολογικός συντελεστής

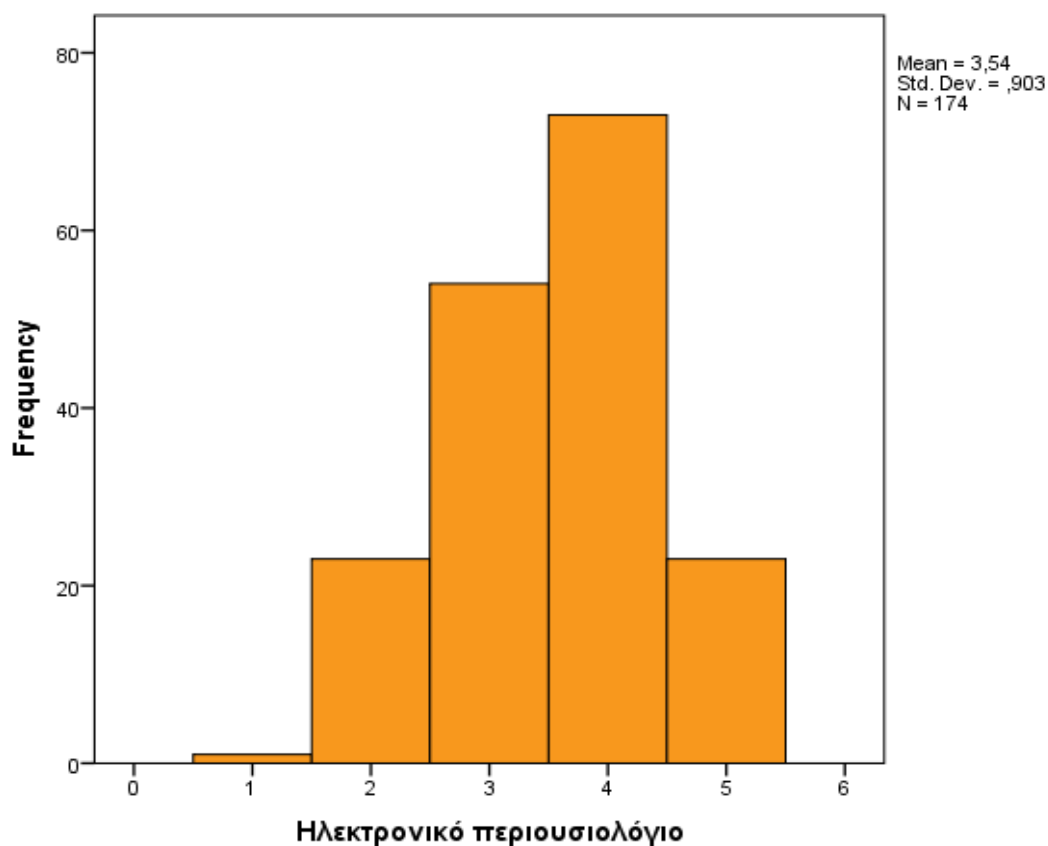
- Η **δέκατη έκτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η εφαρμογή του Ηλεκτρονικού Περιουσιολογίου και με βάση τις απαντήσεις προέκυψε ο παρακάτω ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 20. Ηλεκτρονικό περιουσιολόγιο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	1	,6	,6	,6
Λίγο	23	13,2	13,2	13,8
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	54	31,0	31,0	44,8
Πολύ	73	42,0	42,0	86,8
Πάρα πολύ	23	13,2	13,2	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Βλέπουμε ότι οι απαντήσεις *πολύ* και *πάρα πολύ* έχουν συνολικό ποσοστό 55,2% (42% και 13,2% αντίστοιχα), ενώ ακολουθεί η απάντηση *ούτε λίγο ούτε πολύ* με ποσοστό 31,0%, και τέλος έπεται το *λίγο* με 13,2% και το *καθόλου* με 0,6%. Ο δε μέσος όρος των απαντήσεων ανέρχεται σε 3,54 όπως προκύπτει από το παρακάτω ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 20. Ηλεκτρονικό περιουσιολόγιο

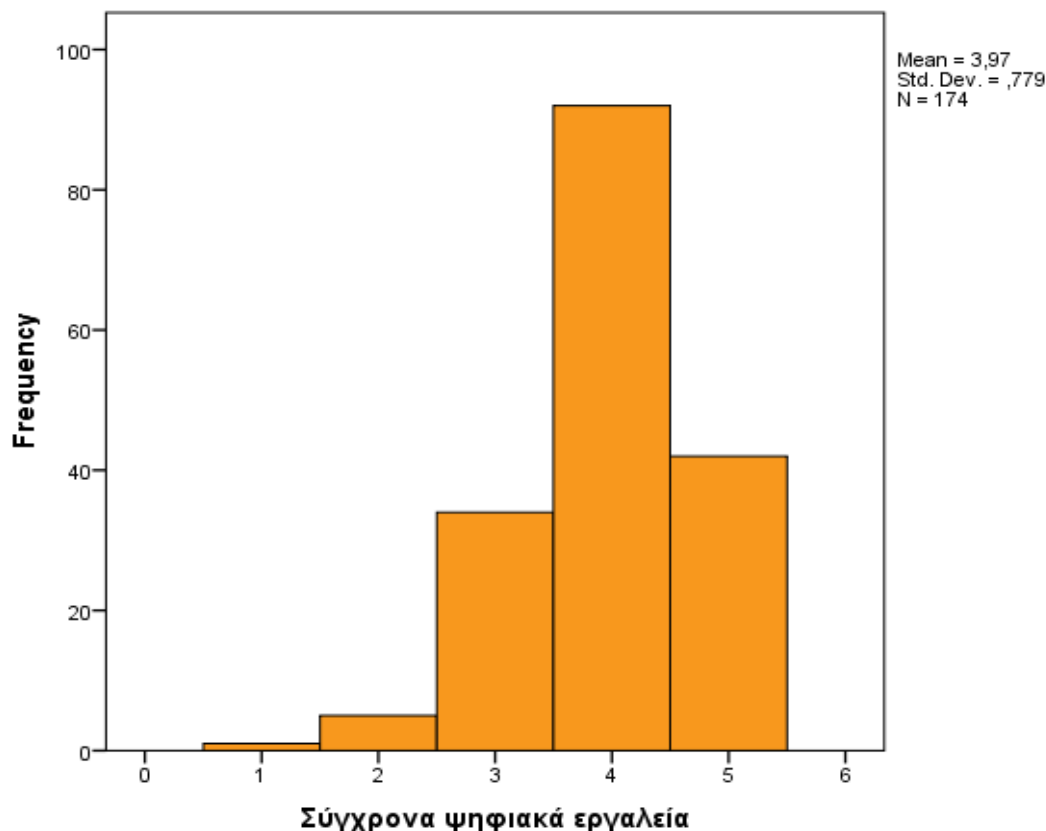
- Η **δέκατη έβδομη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η υιοθέτηση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων (π.χ. data mining, Internet of things, τεχνητή νοημοσύνη) και οι απαντήσεις αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 21. Σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	1	,6	,6	,6
Λίγο	5	2,9	2,9	3,4
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	34	19,5	19,5	23,0
Πολύ	92	52,9	52,9	75,9
Πάρα πολύ	42	24,1	24,1	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Η απάντηση που προηγείται είναι το πολύ με το αυξημένο ποσοστό του 52,9%, ακολουθεί το πάρα πολύ με 24,1% και ούτε λίγο ούτε πολύ με 19,5%, ενώ το λίγο και το καθόλου έλαβαν μόλις 2,9% και 0,6% αντίστοιχα. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 3,97. Έπεται σχετικό ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 21. Σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία

Πληροφοριακά συστήματα – νέες τεχνολογίες και φοροδιαφυγή

Στο πέμπτο μέρος του ερωτηματολογίου ερευνάται η αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων πληροφοριακών συστημάτων και εφαρμογών σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (ερωτήσεις 18 έως 22) και οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

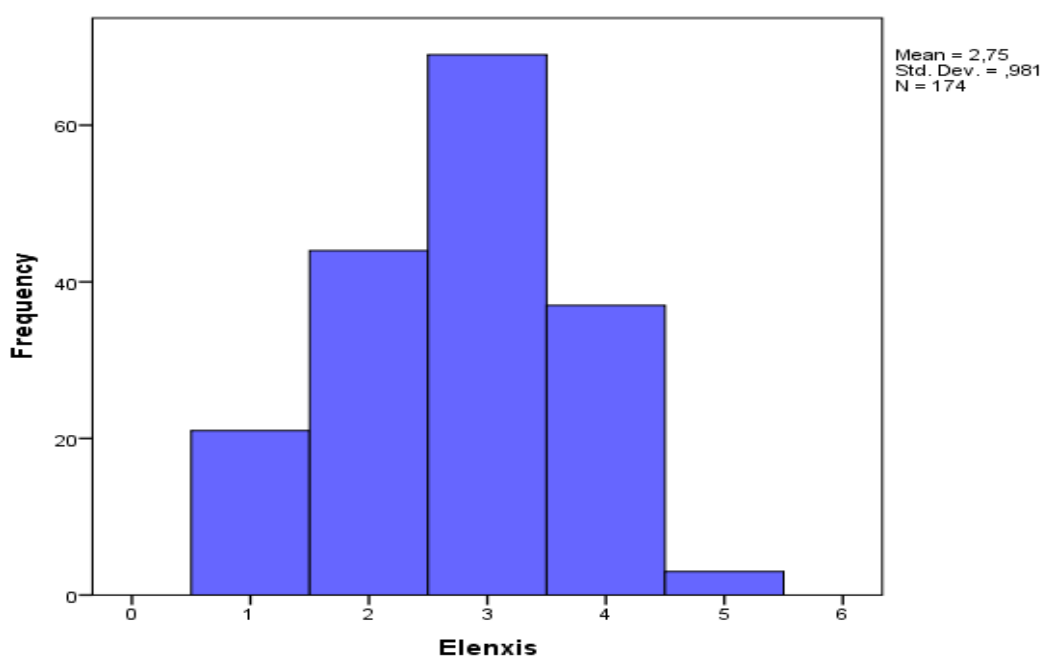
- Η δέκατη όγδοη ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής το σύστημα φορολογικού ελέγχου ELENXIS. Ακολουθεί σχετικός πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 22. Elenxis

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	21	12,1	12,1	12,1
Λίγο	44	25,3	25,3	37,4
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	69	39,7	39,7	77,0
Πολύ	37	21,3	21,3	98,3
Πάρα πολύ	3	1,7	1,7	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Διαπιστώνουμε, όπως φαίνεται και στο σχετικό ραβδόγραμμα, ότι οι απαντήσεις είναι σχετικά μοιρασμένες, καθώς η απάντηση *ούτε λίγο ούτε πολύ* προηγείται με ποσοστό 39,7%, έπεται η απάντηση *λίγο* με 25,3% και το *πολύ* με 21,3%, το *καθόλου* με 12,1% και το *πάρα πολύ* με 1,7%. Ο μέσος όρος των απαντήσεων ανέρχεται σε 2,75:

Διάγραμμα 22. Elenxis

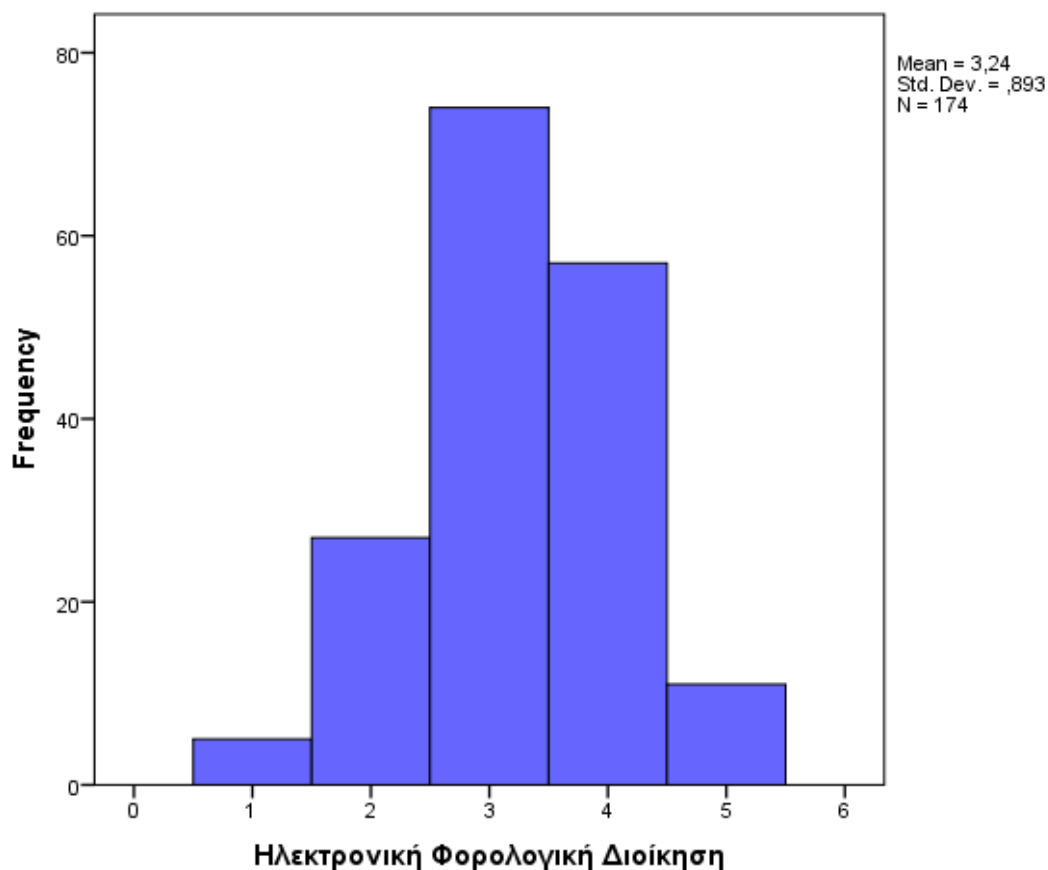
- Η δέκατη ένατη ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση (υποβολή ηλεκτρονικών δηλώσεων κλπ) και ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών έχει ως εξής:

Πίνακας 23. Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	5	2,9	2,9	2,9
Λίγο	27	15,5	15,5	18,4
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	74	42,5	42,5	60,9
Πολύ	57	32,8	32,8	93,7
Πάρα πολύ	11	6,3	6,3	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Και πάλι παρατηρείται ότι οι περισσότεροι βρίσκονται κάπου στη μέση και απάντησαν *ούτε λίγο ούτε πολύ* σε ποσοστό 42,5%, ακολουθεί το *πολύ* με 32,8%, το *λίγο* με 15,5% και τέλος το *πάρα πολύ* με 6,3 και το *καθόλου* με 2,9%, ενώ όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 3,24:

Διάγραμμα 23. Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση

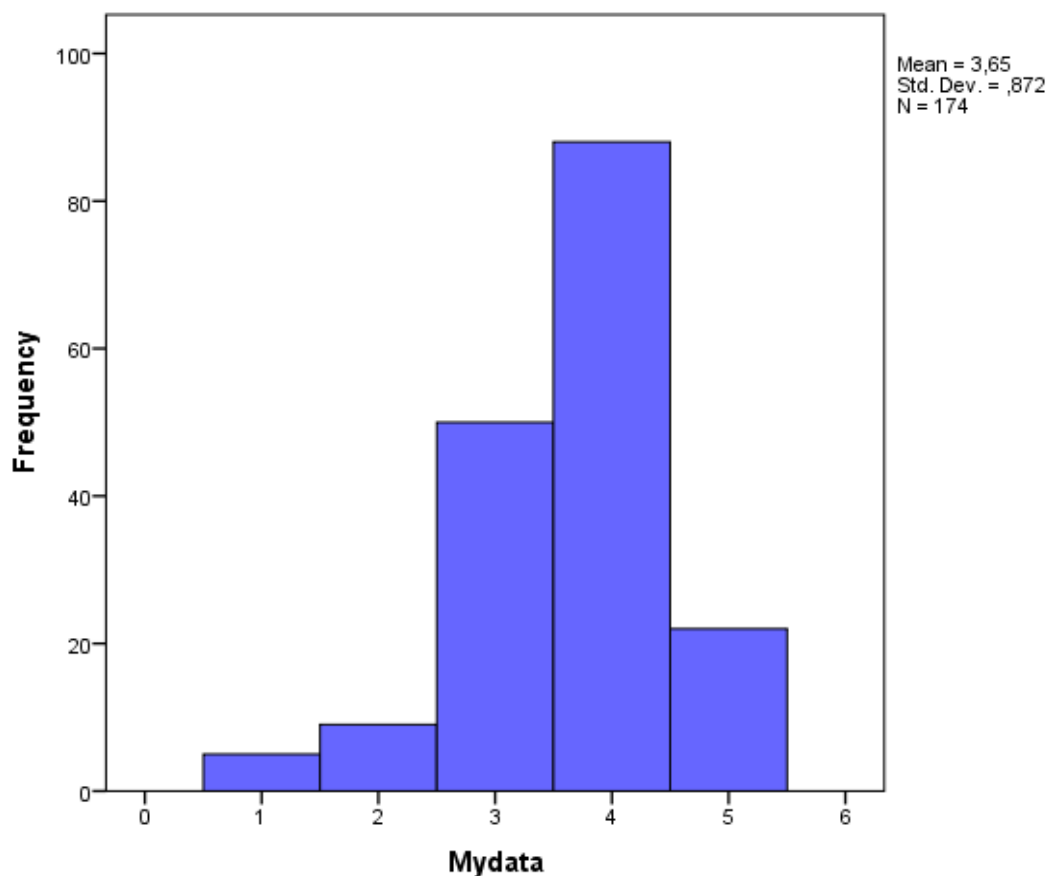
- Η **εικοστή** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η εφαρμογή My data (online διασύνδεση των ηλεκτρονικών βιβλίων – τιμολογίων) και οι απαντήσεις αποτυπώνονται στον κάτωθι πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 24. myData

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	5	2,9	2,9	2,9
Λίγο	9	5,2	5,2	8,0
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	50	28,7	28,7	36,8
Πολύ	88	50,6	50,6	87,4
Πάρα πολύ	22	12,6	12,6	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Διαπιστώνεται ότι μόλις το 8% θεωρούν ότι το My data δεν συντελεί *καθόλου* ή *λίγο* στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, ενώ το 50,6% απάντησε *πολύ*, το 28,7% *ούτε λίγο ούτε πολύ* και τέλος το 12,6% *πάρα πολύ*. Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 3,65:

Διάγραμμα 24. myData

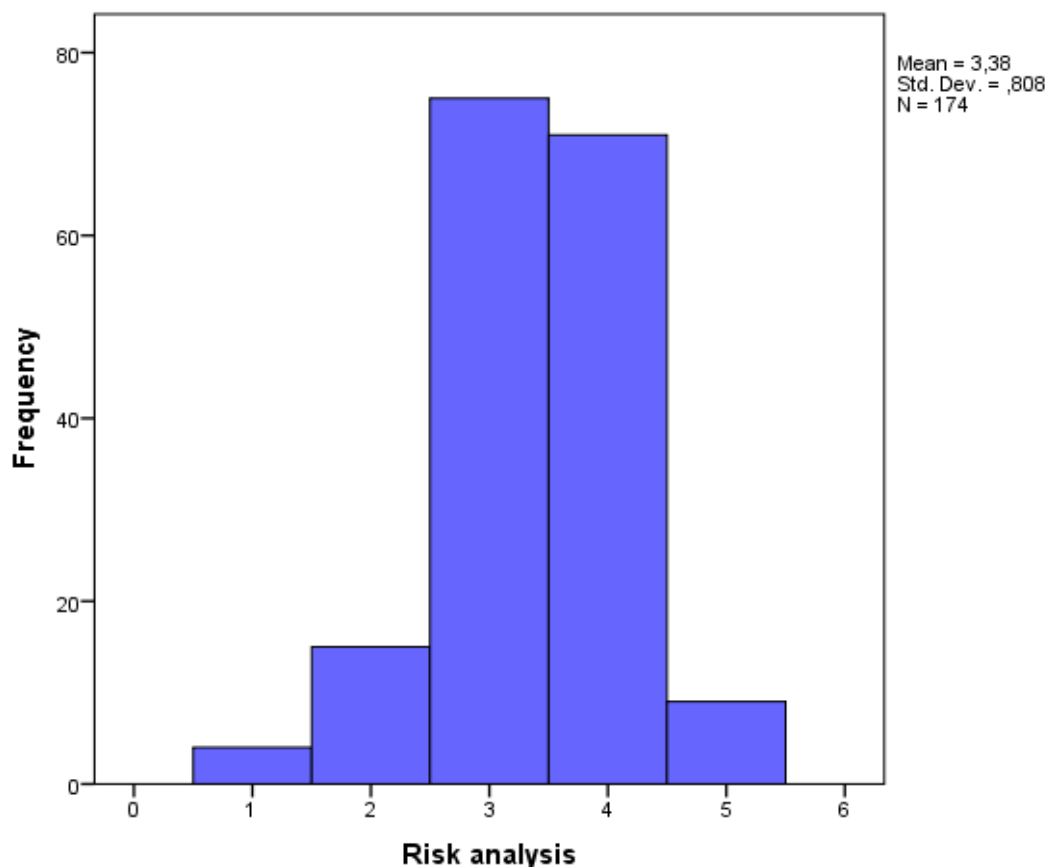
- Η **εικοστή πρώτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η εφαρμογή του συστήματος ανάλυσης κινδύνου (risk analysis). Ακολουθεί πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 25. Risk analysis

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Καθόλου	4	2,3	2,3	2,3
Λίγο	15	8,6	8,6	10,9
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	75	43,1	43,1	54,0
Πολύ	71	40,8	40,8	94,8
Πάρα πολύ	9	5,2	5,2	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρείται ότι οι απαντήσεις *ούτε λίγο ούτε πολύ* και *πολύ* που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά (43,1% και 40,8%) αντιπροσωπεύουν περίπου το 84% των απαντήσεων, και ακολουθούν με πολύ μικρότερα ποσοστά οι απαντήσεις *λίγο* με ποσοστό 8,6%, *πάρα πολύ* με 5,2% και *καθόλου* με 2,3%. Όπως προκύπτει και από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 3,38:

Διάγραμμα 25. Risk analysis

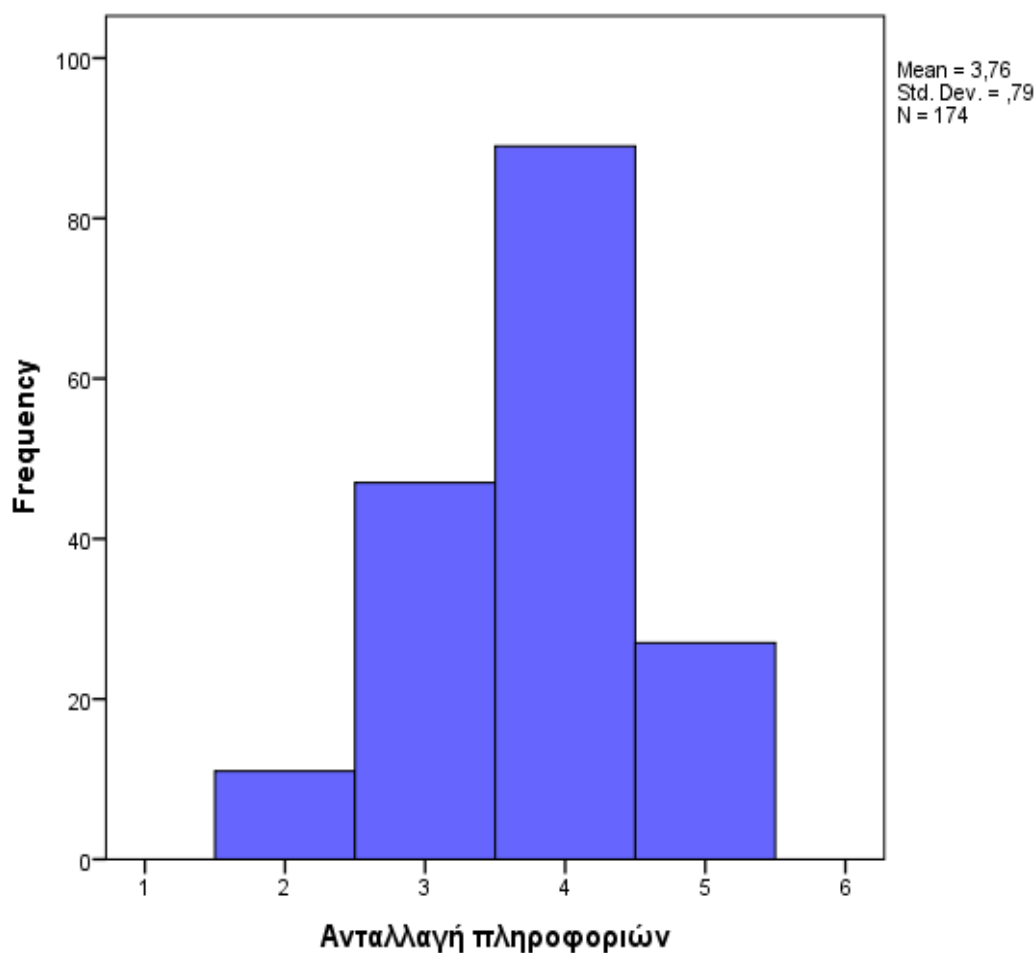
- Η **εικοστή δεύτερη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε το βαθμό που συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η εφαρμογή του συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών με άλλες χώρες και παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 26. Ανταλλαγή πληροφοριών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Λίγο	11	6,3	6,3	6,3
Ούτε λίγο, ούτε πολύ	47	27,0	27,0	33,3
Πολύ	89	51,1	51,1	84,5
Πάρα πολύ	27	15,5	15,5	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Παρατηρούμε ότι η απάντηση *πάρα πολύ* αντιστοιχεί σε ποσοστό 51,1%, ακολουθεί η απάντηση *ούτε λίγο ούτε πολύ* με 27%, το *πάρα πολύ* με 15,5% και το *λίγο* με 6,3%. Ο μέσος όρος των απαντήσεων ανέρχεται σε 3,76. Ακολουθεί σχετικό ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 26. Ανταλλαγή πληροφοριών

Φορολογική ηθική και φοροδιαφυγή

Στο έκτο και τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου ερευνάται η σχέση της φορολογικής ηθικής με την φοροδιαφυγή (ερωτήσεις 23 έως 25) και οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

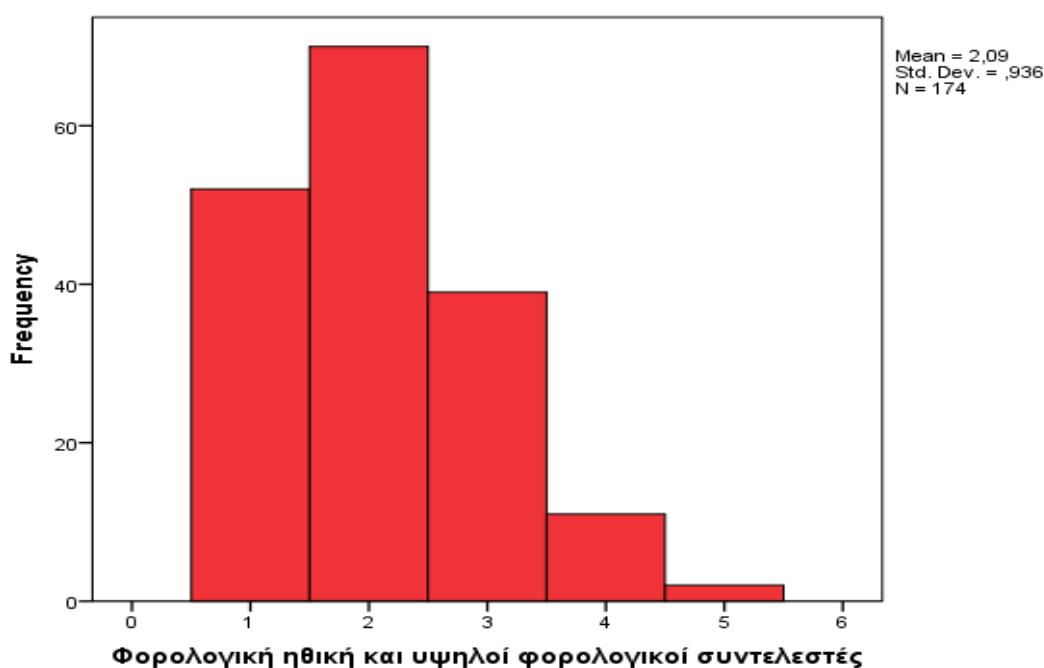
- Η **εικοστή τρίτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε στο βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με την άποψη ότι η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη εάν οι φορολογικοί συντελεστές είναι υπερβολικά υψηλοί και ο πίνακας συχνότητας και ποσοστών έχει ως εξής:

Πίνακας 27. Φορολογική ηθική και υψηλοί φορολογικοί συντελεστές

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	52	29,9	29,9	29,9
Διαφωνώ	70	40,2	40,2	70,1
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	39	22,4	22,4	92,5
Συμφωνώ	11	6,3	6,3	98,9
Συμφωνώ απόλυτα	2	1,1	1,1	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Στις απαντήσεις προηγείται το *διαφωνώ* με ποσοστό 40,2%, ακολουθεί το *διαφωνώ απόλυτα* με 29,9%, το *ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ* με 22,4% και έπονται οι απαντήσεις *συμφωνώ* και *συμφωνώ απόλυτα* με ποσοστά 6,3% και 1,1% αντίστοιχα. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 2,09. Παρατίθεται σχετικό ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 27. Φορολογική ηθική και υψηλοί φορολογικοί συντελεστές

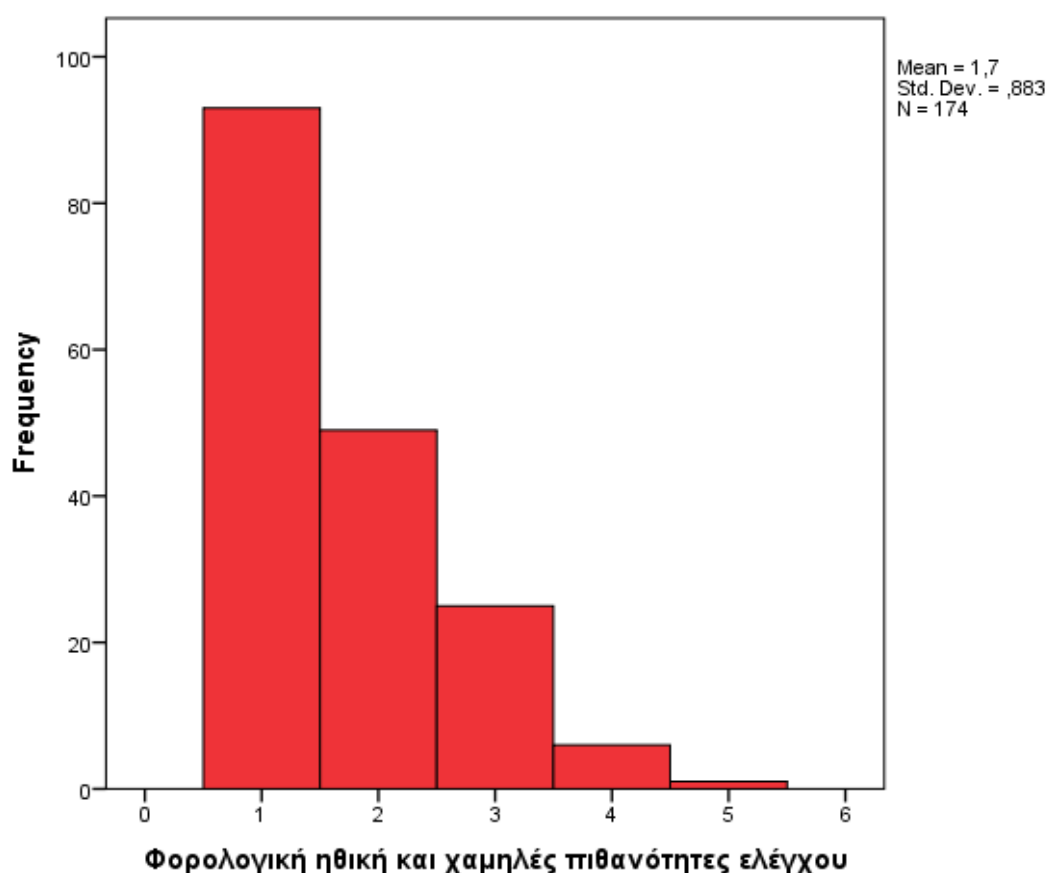
- Η **εικοστή τέταρτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε στο βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με την άποψη ότι η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη εάν οι πιθανότητες να σε πιάσουν είναι χαμηλές και οι απαντήσεις αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών:

Πίνακας 28. Φορολογική ηθική και χαμηλές πιθανότητες ελέγχου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	93	53,4	53,4	53,4
Διαφωνώ	49	28,2	28,2	81,6
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	25	14,4	14,4	96,0
Συμφωνώ	6	3,4	3,4	99,4
Συμφωνώ απόλυτα	1	,6	,6	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Από το σύνολο των ερωτηθέντων οι 93 (ποσοστό 53,4%) διαφωνούν απόλυτα με την παραπάνω άποψη, ενώ το 28,2% απλά διαφωνεί. Ακολουθούν οι απαντήσεις ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ με 14,4%, συμφωνώ με 3,4% και συμφωνώ απόλυτα 0,6%. Ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 1,7. Ακολουθεί ραβδόγραμμα:

Διάγραμμα 28. Φορολογική ηθική και χαμηλές πιθανότητες ελέγχου

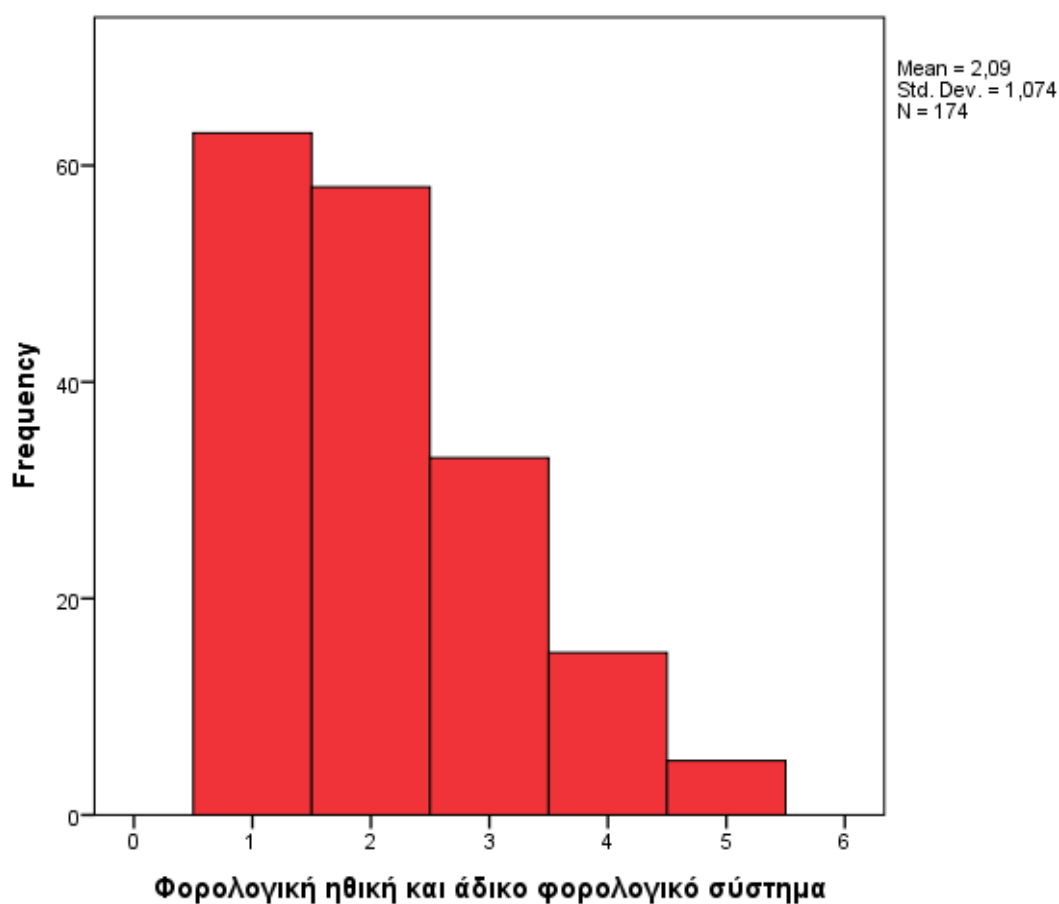
- Η **εικοστή πέμπτη** ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε στο βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με την άποψη ότι η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη εάν το φορολογικό σύστημα είναι άδικο και ο πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών έχει ως εξής:

Πίνακας 29. Φορολογική ηθική και άδικο φορολογικό σύστημα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	63	36,2	36,2	36,2
Διαφωνώ	58	33,3	33,3	69,5
Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	33	19,0	19,0	88,5
Συμφωνώ	15	8,6	8,6	97,1
Συμφωνώ απόλυτα	5	2,9	2,9	100,0
Σύνολο	174	100,0	100,0	

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 36,2% απαντά πως διαφωνεί απόλυτα, το 33,3% διαφωνεί, το 19% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί και ακολουθούν οι απαντήσεις συμφωνώ με 8,6% και συμφωνώ απόλυτα με 2,9%. Όπως προκύπτει από το παρακάτω σχετικό διάγραμμα, ο μέσος όρος των απαντήσεων βρίσκεται στο 2,09:

Διάγραμμα 29. Φορολογική ηθική και άδικο φορολογικό σύστημα

Παρατίθεται αμέσως παρακάτω ένας πίνακας (αρ. 30) με τη μέση τιμή για κάθε μία από τις επιμέρους ερωτήσεις και ακολούθως ένας πίνακας (αρ. 31) στον οποίο συγκεντρώνονται ομαδοποιημένες οι ερωτήσεις κάθε επί μέρους ερευνητικού ερωτήματος, οι διακριτικοί αριθμοί των ερωτήσεων που συμπεριλαμβάνει η καθεμιά μεταβλητή και οι μέσοι όροι αυτής:

Πίνακας 30. Μέση τιμή – Μέτρα, τεχνικές και εργαλεία αντιμετώπισης φοροδιαφυγής

Descriptive Statistics		
ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	N	Mean
Αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων	174	3,37
Αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών ελέγχου	174	3,61
Κατάρτιση φορολογικών ελεγκτών	174	2,64
Αριθμός φορολογικών ελεγκτών	174	1,90
Εμπειρία φορολογικών ελεγκτών	174	2,93
Υποχρεωτική χρήση καρτών	174	4,16
Μείωση φορολογικών συντελεστών	174	3,47
Σύστημα εσόδων - εξόδων	174	3,43
Ενιαίος φορολογικός συντελεστής	174	<u>2,74</u>
Ηλεκτρονικό περιουσιολόγιο	174	3,54
Σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία	174	3,97
Elenxis	174	<u>2,75</u>
Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση	174	3,24
myData	174	3,65
Risk analysis	174	3,38
ανταλλαγή πληροφοριών	174	3,76
Υψηλοί φορολογικοί συντελεστές	174	2,09
Χαμηλές πιθανότητες ελέγχου	174	1,70
Άδικο φορολογικό σύστημα	174	2,09
Valid N (listwise)	174	

Πίνακας 31. Μέσος όρος – ομαδοποιημένες μεταβλητές

	ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	ΑΡΙΘΜΟΙ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ
1	Φορολογικός έλεγχος και αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής	6 και 8	3,49
2	Φορολογικοί ελεγκτές	9, 10 και 11	2,49
3	Νομοθετικές παρεμβάσεις και αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής	12, 13, 14, 15, 16 και 17	3,55
4	Πληροφοριακά συστήματα / νέες τεχνολογίες και αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής	18, 19, 20, 21 και 22	3,36
5	Φορολογική ηθική και φοροδιαφυγή	23, 24 και 25	1,96

Από τους παραπάνω πίνακες προκύπτει ότι ο μέσος όρος για τις ερωτήσεις καθεμιάς από τις τρεις ομάδες / κατηγορίες μέτρων, εργαλείων και τεχνικών για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (1, 3 και 4), όπως ομαδοποιήθηκαν παραπάνω στο κεφάλαιο θεωρητικής προσέγγισης της παρούσας έρευνας (Κεφάλαιο 2.3.), κυμαίνονται περίπου στο ίδιο μέγεθος, και συγκεκριμένα σε 3,49 ανέρχεται ο μέσος όρος για τον φορολογικό έλεγχο, σε 3,55 για τις νομοθετικές παρεμβάσεις και σε 3,36 για τα πληροφοριακά συστήματα και νέες τεχνολογίες.

Παρατηρώντας τις επί μέρους ερωτήσεις βλέπουμε πως σύμφωνα με τους ελεγκτές η τεχνική που βοήθησε περισσότερο στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής (έλαβε μέσο όρο 4,17) ανήκει στη δεύτερη ομάδα (των νομοθετικών παρεμβάσεων) και είναι η θεσμοθέτηση της υποχρεωτικής χρήσης καρτών και άλλων ηλεκτρονικών δικτύων, ενώ αντίθετα το χαμηλότερο μέσο όρο έλαβε η θεσμοθέτηση ενιαίου φορολογικού συντελεστή (μ.ο. 2,74) επίσης στην ίδια ομάδα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, εκτός από τον προληπτικό έλεγχο (μ.ο. 3,37) και την εφαρμογή έμμεσων τεχνικών ελέγχου (μ.ο. 3,61), υψηλούς μέσους όρους έλαβαν τα πληροφοριακά συστήματα myData (μ.ο. 3,64) και τα συστήματα ανταλλαγής πληροφοριών (μ.ο. 3,76), όπως επίσης και η υιοθέτηση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων (μ.ο. 3,97), γεγονός που αποδεικνύει τον εκσυγχρονισμό της ΑΑΔΕ και τον προσανατολισμό του προσωπικού της σε σύγχρονα εργαλεία αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής, κατά τις απαιτήσεις της εποχής αλλά και τις δυνατότητες που προσφέρει η ραγδαία ανάπτυξη των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ).

Παρατηρείται επίσης οι ελεγκτές θεωρούν ότι η κατάρτιση (μ.ο. 2,64) και η εμπειρία τους (μ.ο. 2,93) είναι εξαιρετικά μειωμένη και επιδέχεται βελτίωσης, ενώ το πιο σημαντικό πρόβλημα για τους ίδιους είναι ο αριθμός τους (μ.ο. 1,90), γεγονός που αυξάνει κατά πολύ τον αριθμό υποθέσεων ανά ελεγκτή, με αποτέλεσμα να μειώνεται και η αποτελεσματικότητα του έργου τους.

Τέλος, σύμφωνα με την πλειοψηφία των ελεγκτών δεν αποτελεί δικαιολογία για τη φοροδιαφυγή ούτε οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές (μ.ο. 2,09), ούτε οι χαμηλές πιθανότητες ελέγχου (μ.ο. 1,70), ούτε και το άδικο φορολογικό σύστημα (μ.ο. 2,09).

5.2 Αποτελέσματα Ανάλυσης Συσχετίσεων

Στο σημείο αυτό θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο συσχετίσεων των παραπάνω ομαδοποιημένων μεταβλητών και στη συνέχεια κάποιες συσχετίσεις και αναλύσεις μεταβλητών που παρουσιάζουν σχετικά μεγάλους μέρους όρους.

A) Αρχικά από τον έλεγχο συσχετίσεων των ομαδοποιημένων μεταβλητών με τον δείκτη Pearson προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα, όπως παρουσιάζονται στο σχετικό πίνακα:

Πίνακας 32. Συσχέτιση ομαδοποιημένων μεταβλητών

Correlations

		ΕΛΕΓΧΟΣ	ΕΛΕΓΚΤΕΣ	ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΗΘΙΚΗ
ΕΛΕΓΧΟΣ	Pearson Correlation	1	,212**	,284*	,276**	-,131
	Sig. (2-tailed)		,005	,000	,000	,084
ΕΛΕΓΚΤΕΣ	Pearson Correlation	,212**	1	,207**	,330**	-,082
	Sig. (2-tailed)	,005		,006	,000	,282
ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	Pearson Correlation	,284**	,207**	1	,400**	-,007
	Sig. (2-tailed)	,000	,006		,000	,930
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	Pearson Correlation	,276**	,330**	,400**	1	-,190
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,012
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΗΘΙΚΗ	Pearson Correlation	-,131	-,082	-,007	-,190	1
	Sig. (2-tailed)	,084	,282	,930	,012	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

B) Προχωρώντας σε μία πρώτη συσχέτιση που αφορά την εμπειρία σχετικά με την ερώτηση «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι συντελούν οι έμμεσες τεχνικές ελέγχου στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής» προέκυψε ο παρακάτω πίνακας:

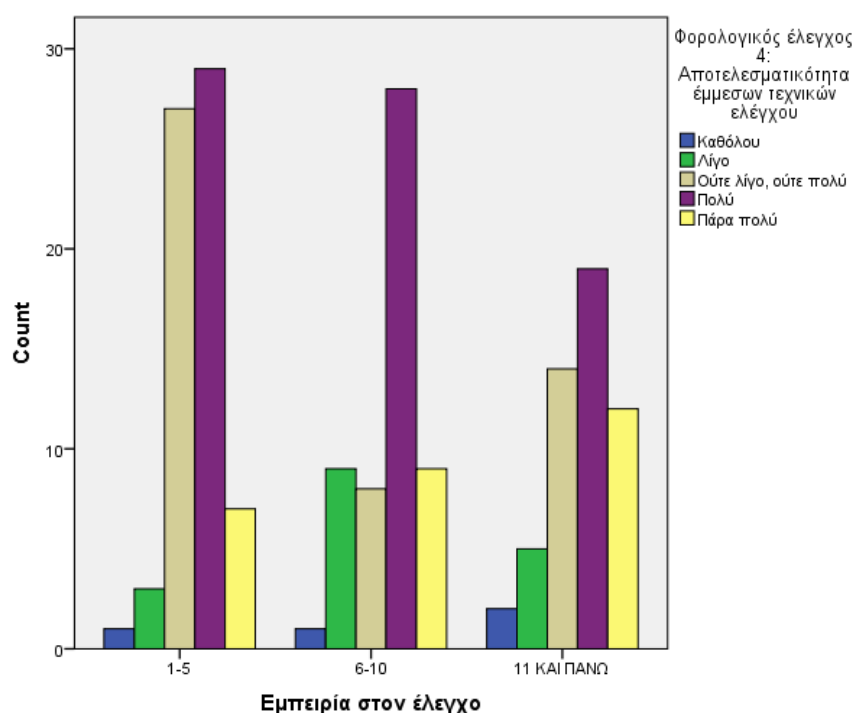
Πίνακας 33. Συσχέτιση εμπειρία στον έλεγχο * αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών

Crosstabulation

	Αποτελεσματικότητα έμμεσων τεχνικών ελέγχου					Σύνολο
	Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ	
Εμπειρία στον έλεγχο						
1-5 Count	1	3	27	29	7	67
% within Εμπειρία στον έλεγχο	1,5%	4,5%	40,3%	43,3%	10,4%	100,0%
6-10	1	9	8	28	9	55
Count% within Εμπειρία στον έλεγχο	1,8%	16,4%	14,5%	50,9%	16,4%	100,0%
11 ΚΑΙ ΠΑΝΩ	2	5	14	19	12	52
Count% within Εμπειρία στον έλεγχο	3,8%	9,6%	26,9%	36,5%	23,1%	100,0%
Σύνολο Count	4	17	49	76	28	174
% within Εμπειρία στον έλεγχο	2,3%	9,8%	28,2%	43,7%	16,1%	100,0%

Από τα 174 άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα τα 76 άτομα (43,7%) θεωρούν ότι οι έμμεσες τεχνικές ελέγχου συντελούν *πολύ* έως *πάρα πολύ* στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Από αυτούς 36 είχαν 1-5 έτη εμπειρίας στον έλεγχο, οι 37 είχαν 6 – 10 έτη εμπειρία και οι 31 είχαν 11 έτη εμπειρία και πάνω. Μιλώντας με ποσοστά από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι ένα μεγάλο ποσοστό από τους έχοντες μέτρια εμπειρία (6 – 10 έτη) πιστεύουν *πολύ* έως *πάρα πολύ* στην αποτελεσματικότητα των έμμεσων τεχνικών (ποσοστό 67,3% απάντησαν *πολύ* και *πάρα πολύ*), ενώ οι απαντήσεις αυτών που έχουν εμπειρία από 11 έτη και πάνω παρουσιάζονται περισσότερο μοιρασμένες (ποσοστό 26,9% απάντησαν *ούτε λίγο ούτε πολύ*, 36,5% *πολύ* και 23,1% *πάρα πολύ*). Όσον αφορά δε αυτούς που δεν έχουν μεγάλη εμπειρία (1 έως 5 έτη) η συντριπτική πλειοψηφία τους μοιράζεται μεταξύ των απαντήσεων *ούτε λίγο ούτε πολύ* (40,3%) και *πολύ* (43,3%).

Όλα τα παραπάνω προκύπτουν και από την παρακάτω απεικόνιση όπου εμφανίζονται οι σχετικά μοιρασμένες απαντήσεις των πιο έμπειρων και οι πιο συγκεντρωμένες απαντήσεις των υπόλοιπων:

Συμπληρωματικά, προχωρώντας σε έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ των δύο παραπάνω μεταβλητών, από το παρακάτω πίνακα φαίνεται να υπάρχει συσχέτιση μεταξύ τους καθώς ο συντελεστής Pearson είναι $0,036 < 0,05$:

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,483 ^a	8	,036
Likelihood Ratio	16,868	8	,032
Linear-by-Linear Association	,258	1	,611
N of Valid Cases	174		

a. 3 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,20.

Γ) Μία δεύτερη συσχέτιση αφορά την εμπειρία στον έλεγχο σχετικά με την αποτελεσματικότητα των προληπτικών ελέγχων. Κρίθηκε σημαντικό στην συσχέτιση αυτή να ληφθούν υπόψη οι απαντήσεις μόνο αυτών που συμμετέχουν σε προληπτικούς ελέγχους *πολύ και πάρα πολύ*. Επιλέχθηκαν λοιπόν μόνο οι απαντήσεις που ικανοποιούσαν την συνθήκη αυτή και δημιουργήθηκε ένα νέο αρχείο δεδομένων, στο οποίο συμπεριλήφθηκαν οι απαντήσεις 90 ατόμων.

Διερευνώντας στη συνέχεια τη συσχέτιση ανάμεσα στην εμπειρία στον έλεγχο με την ερώτηση «*Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι συντελούν οι προληπτικοί έλεγχοι στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής*» προέκυψε ο παρακάτω πίνακας.

Correlations

		Αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων	Εμπειρία στον έλεγχο
Αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων	Pearson Correlation	1	,321**
	Sig. (2-tailed)		,002
	N	90	90
Εμπειρία στον έλεγχο	Pearson Correlation	,321**	1
	Sig. (2-tailed)	,002	
	N	90	90

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η τιμή του συντελεστή συσχέτισης Pearson Correlation είναι ίση με 0,321, η οποία σημαίνει ότι υπάρχει μία μικρή συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών (εμπειρία στον έλεγχο και αποτελεσματικότητα προληπτικών ελέγχων) και μάλιστα θετική, δηλαδή όσο αυξάνεται η εμπειρία στον έλεγχο αυξάνεται και η αποτελεσματικότητα των προληπτικών ελέγχων.

Η δεύτερη τιμή (Sig. (2-tailed)) είναι η στατιστική σημαντικότητα, η οποία πρέπει να είναι μικρότερη από του 0,05 για να έχουμε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, επομένως το αποτέλεσμά μας είναι στατιστικά σημαντικό.

Δ) Μια τελευταία συσχέτιση αφορά την εμπειρία στον έλεγχο των ερωτώμενων σχετικά με το βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η θεσμοθέτηση υποχρεωτικής χρήσης καρτών ή άλλων ηλεκτρονικών δικτύων σε συγκεκριμένες συναλλαγές, ερώτηση που έλαβε το μεγαλύτερο μέσο όρο απαντήσεων (4,17). Από τη συσχέτιση αυτή προέκυψε ο παρακάτω πίνακας:

		Εμπειρία στον έλεγχο	Υποχρεωτική χρήση καρτών
Εμπειρία στον έλεγχο	Pearson Correlation	1	,107
	Sig. (2-tailed)		,159
	N	174	174
Υποχρεωτική χρήση καρτών	Pearson Correlation	,107	1
	Sig. (2-tailed)	,159	
	N	174	174

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η τιμή του συντελεστή συσχέτισης Pearson Correlation είναι ίση με 0,107. Εφόσον είναι μικρότερη από 0,5 δεν υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, ενώ και η δεύτερη τιμή (Sig. (2-tailed)) που είναι η στατιστική σημαντικότητα, είναι μεγαλύτερη από 0,05 επομένως το αποτέλεσμά μας δεν είναι ούτε στατιστικά σημαντικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

6.1 Συμπεράσματα – σχολιασμός ευρημάτων

Στην παρούσα μελέτη γίνεται μία προσπάθεια να παρασχεθούν στοιχεία σχετικά με την επίδραση που έχει μία σειρά από ομαδοποιημένους προσδιοριστικούς παράγοντες στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, όπως είναι ο φορολογικός έλεγχος, οι νομοθετικές παρεμβάσεις και τα πληροφοριακά συστήματα και οι νέες τεχνολογίες. Επειδή ακριβώς το φαινόμενο της φοροδιαφυγής διακρίνεται για την πολυδαίδαλη διάρθρωσή του απαιτεί για την αντιμετώπισή του πλέγμα ρυθμίσεων και συστηματική και συντονισμένη προσπάθεια.

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση αλλά και από τα αποτελέσματα της έρευνας, καθίσταται αντιληπτό ότι από την πληθώρα των μέτρων που είναι διαθέσιμα στη φαρέτρα κατά της φοροδιαφυγής πρέπει να επιλεγθούν αυτά που ταιριάζουν στις ανάγκες κάθε χώρας. Καθίσταται λοιπόν επιτακτική και στη χώρα μας η προτεραιοποίησή τους, προκειμένου να εκμεταλλευτούμε τα εργαλεία αυτά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για να επιτύχουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα με το λιγότερο κόστος, οικονομικό κόστος για το κράτος αλλά και ψυχολογικό κόστος για τους φορολογούμενους που αποζητούν ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα.

Τα βασικότερα συμπεράσματα της έρευνας είναι τα παρακάτω:

Καταρχάς από την ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων του δείγματος καταδείχθηκε ότι αναφορικά με την εμπειρία των ερωτώμενων στο ελεγκτικό αντικείμενο τα ποσοστά είναι μοιρασμένα: προηγούνται οι έχοντες μόλις 1-5 έτη εμπειρία (38,5%) και ακολουθεί η εμπειρία 6-10 ετών (31,6%) και τέλος 11 έτη και πάνω (29,9%). Αυτό που καταδείχθηκε όμως χωρίς αμφισβήτηση είναι πως το προσωπικό της ΑΑΔΕ και κυρίως τα τμήματα ελέγχου στελεχώνονται από άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία (73%) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών. Αυτό εξηγείται από το πραγματικό γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια το νέο προσωπικό που διορίζεται στην ΑΑΔΕ έχει μεν μεγαλύτερο μορφωτικό επίπεδο, αλλά φυσικά όχι την ανάλογη προϋπηρεσία στο ελεγκτικό αντικείμενο.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω στο κεφάλαιο της θεωρητικής προσέγγισης η ΑΑΔΕ προσπαθεί να επενδύσει στον εκσυγχρονισμό της φορολογικής Διοίκησης και στην ενδυνάμωση των ελεγκτικών της οργάνων, δίνοντας προτεραιότητα σε σύγχρονα εργαλεία, ενισχύοντας με αυτά τις παραδοσιακές διαδικασίες αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής. Συγκεκριμένα όσον αφορά τους ελέγχους, συνεχίζουν να αποτελούν σημαντικό εργαλείο αλλά πλέον προτεραιότητα της ΑΑΔΕ (ΑΑΔΕ, 2022) αποτελεί η αποτελεσματικότερη στόχευση ελέγχων μέσω εξειδικευμένης ανάλυσης κινδύνου φορολογούμενων και εφαρμογής έμμεσων τεχνικών ελέγχου. Τα αποτελέσματα της έρευνας συνάδουν με τους παραπάνω στόχους της ΑΑΔΕ, καθώς και οι φορολογικοί ελεγκτές θεωρούν σημαντικά εργαλεία στην πάταξη της φοροδιαφυγής τόσο τους προληπτικούς ελέγχους και την εφαρμογή έμμεσων τεχνικών ελέγχου, όσο και τον εκσυγχρονισμό τους με την εφαρμογή συστήματος risk analysis, ενώ στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η μελέτη της E&Y (2018), η οποία κάνει λόγο για ανάγκη εντατικοποίησης των ελεγκτικών διαδικασιών με ταυτόχρονο όμως εκσυγχρονισμό τους.

Αυτά τα στατιστικά ευρήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα του φορολογικού ελέγχου στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, συνάδουν και επιβεβαιώνουν τα αποτελέσματα των περισσότερων ερευνών στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω. Ήδη από το 2001 ο Τάτσος είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αύξηση της πιθανότητας εντοπισμού οδηγεί σε αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, ενώ αργότερα και οι Alm & MacKee (2006), ο Kleven (2011), η Βασαρδάνη (2011), οι Drogalas et al. (2018) και οι Kasper and Alm (2022), καταλήγουν ότι η πιθανότητα ελέγχου, η επιβαλλόμενη ποινή και η πιθανότητα εντοπισμού, τόσο μεγαλύτερη η φοροδιαφυγή και η μη συμμόρφωση.

Σχετικά με την επίδραση του φορολογικού ελέγχου στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, η έρευνα δεν φαίνεται να διακρίνει την αποτελεσματικότητα των προληπτικών ελέγχων από τον έλεγχο γραφείου και ειδικότερα από την εφαρμογή των έμμεσων τεχνικών ελέγχου, συμβαδίζοντας με την μελέτη των Olaoye et al. (2018) που κατέληξε ότι τόσο ο επιτόπιος έλεγχος, όσο και ο φορολογικός έλεγχος γραφείου ασκούν σημαντική θετική επίδραση στη φορολογική παραγωγικότητα.

Αναφορικά δε με την εκπαίδευση και επιμόρφωση των ελεγκτών, από την έρευνα προέκυψε μειωμένη κατάρτιση των φορολογικών ελεγκτών, οι οποίοι θεωρούν ιδιαίτερος χαμηλή τόσο την κατάρτισή τους και την εμπειρία τους, όσο και τον αριθμό τους. Αυτό σε συνδυασμό με το ότι οι περισσότερες έρευνες που καταλήγουν

στην σπουδαιότητα του φορολογικού ελέγχου, αναδεικνύουν ως εξίσου σημαντικό παράγοντα την εκπαίδευση του προσωπικού και την επαγγελματική πείρα και κατάρτισή τους, δείχνει πόσο σημαντική είναι η κατάρτιση και εκπαίδευση του προσωπικού. Προς το συμπέρασμα αυτό τείνουν και σχετικές έρευνες, καθώς σύμφωνα με τον Tagkalakis (2014) πέρα από την εντατικοποίηση των φορολογικών ελέγχων απαραίτητη θεωρείται και η επανεκπαίδευση του προσωπικού, ενώ οι Drogalas et al. (2015) καταλήγουν ότι η εκπαίδευση, η προϋπηρεσία σε θέσεις ευθύνης και η επαγγελματική κατάρτιση, ενισχύουν την ικανότητα των ελεγκτών στον εντοπισμό φορολογικών παραβάσεων.

Η έρευνα κατέδειξε επίσης ότι σύμφωνα με τους φορολογικούς ελεγκτές συγκεκριμένες προτεινόμενες νομοθετικές παρεμβάσεις μπορούν να συντελέσουν περισσότερο στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, από ότι ο φορολογικός έλεγχος. Το εύρημα αυτό συμβαδίζει με τις εκτιμήσεις των Enste και Schneider (2000) οι οποίοι επισήμαναν ότι είναι προτιμότερο οι χώρες να υιοθετήσουν ριζικές μεταρρυθμίσεις του φορολογικού συστήματος, παρά διάφορα άλλα μέτρα όπως η τιμωρία και η δίωξη.

Πιο αναλυτικά σχετικά με τις προτεινόμενες νομοθετικές παρεμβάσεις στην πρώτη θέση στην έρευνα σε σχέση με όλες τις προτάσεις και τα εργαλεία βρίσκεται η υποχρεωτική χρήση καρτών ή άλλων ηλεκτρονικών δικτύων σε συγκεκριμένες συναλλαγές (μ.ο. 4,17). Με την άποψη αυτή συντάσσονται πάρα πολλές μελέτες, όπως αυτή της E&Y (2016) που αναφέρεται στην επέκταση των ηλεκτρονικών συναλλαγών και τη χρήση του πλαστικού χρήματος ως αποδεδειγμένη λύση στο πρόβλημα της φοροδιαφυγής, οι δύο μελέτες του IOBE (2015 και 2021) που πέρα από την αύξηση της διείσδυσης των ηλεκτρονικών πληρωμών προτείνουν ακόμα και την απαγόρευση χρήσης μετρητών σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, ενώ και οι Schneider (2013) και Rogoff (2015) καταλήγουν ότι οι ηλεκτρονικές συναλλαγές θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην μείωση της παραοικονομίας, άρα και της φοροδιαφυγής. Μάλιστα απόδειξη της αποτελεσματικότητας των πληρωμών χωρίς μετρητά αποτελεί και η ανάλυση της Τράπεζας της Ελλάδας (Mylonas, 2016), σχετικά με απροσδόκητη ανθεκτικότητα της ελληνικής οικονομίας απέναντι στα capital controls.

Αναφορικά με τους φορολογικούς συντελεστές, όπως προαναφέρθηκε η σύνδεση της φοροδιαφυγής με τους αυξημένους φορολογικούς συντελεστές στη χώρα μας δεν λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη χάραξη της φορολογικής πολιτικής. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι η μείωση των φορολογικών συντελεστών

είναι ένα μέτρο προς τη σωστή κατεύθυνση (μ.ο. 3,47), σε αντίθεση με τη θεσμοθέτηση ενός ενιαίου φορολογικού συντελεστή (μ.ο. 2,74).

Το συμπέρασμα αυτό ταιριάζει με τα αποτελέσματα των μελετών των Mylonas et al. (2010) και των Anastasiou et al. (2020), που καταλήγουν ότι δεν υπάρχει περιθώριο αύξησης της φορολογικής επιβάρυνσης (δηλαδή των ήδη υψηλών φορολογικών συντελεστών), όπως και αυτής της E&Y (2016), με το χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιτυχημένης μείωσης του ΦΠΑ στην εστίαση το 2013 στη χώρα μας, ενώ ισχυρή θετική συσχέτιση της φορολογικής συμμόρφωσης με τους συντελεστές φορολόγησης, κατέδειξε και η έρευνα του Artavanis (2015), όπως και οι Drogalas et al. (2018), που τονίζουν τη σπουδαιότητα καθορισμού του κατάλληλου φορολογικού συντελεστή. Αντίθετα το αποτέλεσμα της παρούσας μελέτης διαφέρει από την μελέτη του Katsios (2006), που αναφέρει ότι η μείωση των φορολογικών συντελεστών δεν μπορεί να οδηγήσει στην μείωση της φοροδιαφυγής,

Αναφορικά με τη θεσμοθέτηση ενιαίου φορολογικού συντελεστή τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας δεν φαίνεται να συμφωνούν με το παράδειγμα της Ρωσίας η οποία υιοθετώντας από το 2001 την παραπάνω πρακτική (flat tax) κατόρθωσε να αυξήσει τα έσοδά της αυξήσει τη φορολογική συμμόρφωση των πολιτών της (Gorodnichenko et al., 2009), αλλά αντίθετα τείνουν προς το συμπέρασμα της έρευνας των Albarea et al. (2022), που τονίζουν ότι ένας ενιαίος φορολογικός συντελεστής μπορεί να αύξανε τη φορολογική συμμόρφωση, ωστόσο η συνολική επίπτωση στην φοροδιαφυγή θα ήταν μικρή.

Προχωρώντας στις ερωτήσεις που έχουν να κάνουν με την αποτελεσματικότητα των πληροφοριακών συστημάτων και των νέων τεχνολογιών στον αγώνα κατά της φοροδιαφυγής, η έρευνά μας ανέδειξε το σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών και την εφαρμογή myData, ενώ ακολουθούν το σύστημα στοχευμένων ελέγχων (risk analysis) και η ηλεκτρονική φορολογική διοίκηση. Πράγματι προέκυψε ότι η υιοθέτηση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων για τη συλλογή και επεξεργασία των φορολογικών δεδομένων που προσφέρονται πλέον στη φορολογική διοίκηση εξαιτίας της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, θα μπορούσε να συμβάλει τα μέγιστα στην πάταξη της φοροδιαφυγής.

Τα συμπεράσματά ταιριάζουν με την πρωτοποριακή για την εποχή του μελέτη του Τάτσου (2001), που μίλησε για τη θεσμοθέτηση ενός συστήματος επιλογής επιχειρήσεων για διενέργεια ελέγχου με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, όπως και με άλλες μελέτες που ακολούθησαν (Mylonas et al., 2010, Tagkalakis, 2014), που

καταλήγουν ότι η φορολογική συμμόρφωση απαιτεί στοχευμένους ελέγχους σε φορολογούμενους επιρρεπείς στη φοροδιαφυγή.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η μελέτη της Βασαρδάνη (2011), που προτείνει τον εξοπλισμό του φορολογικού ελέγχου με ένα σύγχρονο και ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα διασταύρωσης και παρακολούθησης των φορολογικών δεδομένων, όπως και οι Drogalas et al (2015), που υπογραμμίζουν τη σημασία που έχει στον έλεγχο, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός εύκολου στη χρήση συστήματος πληροφοριών.

Από την άλλη και η υιοθέτηση της ηλεκτρονικής τιμολόγησης κερδίζει συνεχώς χώρο στον αγώνα κατά της πάταξης της φοροδιαφυγής, με την εφαρμογή myData να βρίσκεται ψηλά στην εκτίμηση των φορολογικών ελεγκτών, παρά τις δυσκολίες εφαρμογής της και κυρίως την καθυστέρηση εφαρμογής της. Για την σημαντικότητα του μέτρου της ηλεκτρονικής τιμολόγησης είχε γίνει λόγο ήδη από το 2016 στην μελέτη της E&Y (2016), ενώ και η μελέτη των Anastasiou et al. (2020), εξαίρει την ανάγκη επέκτασης των **ηλεκτρονικών φορολογικών υπηρεσιών**, τη ψηφιοποίηση της φορολογικής διοίκησης και την εισαγωγή της **ηλεκτρονικής τιμολόγησης**.

Σε αντίθεση με την θετική στάση των φορολογικών ελεγκτών απέναντι στα υπόλοιπα πληροφοριακά συστήματα, η αποτελεσματικότητα του ELENXIS αμφισβητείται από την παρούσα έρευνα. Πράγματι τα στατιστικά μας ευρήματα δεν συμβαδίζουν με την έρευνα των Tenidou et al. (2015), αλλά ίσως αυτό έχει να κάνει και με τη ραγδαία ανάπτυξη των πληροφοριακών συστημάτων τα τελευταία χρόνια και την είσοδο στο προσκήνιο νέων σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων (βλ. myData, τεχνητή νοημοσύνη, data mining, risk analysis).

Τέλος μελετώντας τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τη σύνδεση της φορολογικής ηθικής με τους υψηλούς φορολογικούς συντελεστές, το άδικο φορολογικό σύστημα και την χαμηλή πιθανότητα του ελέγχου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι φορολογικοί ελεγκτές δεν συμφωνούν ιδιαίτερα με την άποψη ότι οι τρεις αυτοί παράγοντες καθιστούν τη φοροδιαφυγή ηθική πράξη. Το συμπέρασμα αυτό δεν συνάδει απόλυτα με τη μελέτη των Drogalas et al. (2018) όσον αφορά τουλάχιστον τους δύο πρώτους παράγοντες, καθώς σύμφωνα με την έρευνά τους οι ερωτηθέντες ήταν μοιρασμένοι αναφορικά με το αν η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη αν οι φορολογικοί συντελεστές είναι υψηλοί και αν το φορολογικό σύστημα είναι άδικο, ενώ στην παρούσα οι φορολογικοί ελεγκτές τείνουν να διαφωνούν με την

άποψη αυτή. Αντίθετα όμως παρουσιάζεται μεγάλη ταύτιση συμπερασμάτων της παρούσας έρευνας με αυτή των Drogalas et al. όσον αφορά τον παράγοντα της χαμηλής πιθανότητας ελέγχου, καθώς υπάρχει σχεδόν απόλυτη διαφωνία και στις δύο έρευνες με την άποψη ότι η φοροδιαφυγή είναι ηθική αν οι πιθανότητες να σε πιάσουν είναι χαμηλές, δηλαδή η φορολογική ηθική δεν επηρεάζεται απαραίτητα από την πιθανότητα του φορολογικού ελέγχου.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής δεν επαρκεί η μονομερής προσήλωση σε συγκεκριμένα παραδοσιακά εργαλεία, διαδικασίες και τεχνικές, αντίθετα πρέπει η φορολογική διοίκηση να υιοθετήσει νομοθετικές παρεμβάσεις και διεθνείς βέλτιστες πρακτικές (Mirrlees et al., 2010), εκμεταλλευόμενη τη θετική επίδραση της τεχνολογίας πληροφοριών στην πρακτική κατά της φοροδιαφυγής (Osalmi et al., 2022).

Οι διαδικασίες ελέγχου πρέπει να εμπλουτιστούν και να ενισχυθούν από τα σύγχρονα εργαλεία που μας παρέχουν τα πληροφοριακά συστήματα και οι σύγχρονες τεχνολογίες, όπως πράγματι αναδείχθηκαν από την έρευνα ότι αποτελούν η ενίσχυση της διεθνούς διοικητικής συνεργασίας με εφαρμογές ανταλλαγής πληροφοριών και η online διασύνδεση των ηλεκτρονικών βιβλίων – τιμολογίων (myData), ενώ με δεδομένο ότι το επίπεδο χρήσης καρτών στην Ελλάδα παραμένει χαμηλό σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ η φορολογική διοίκηση οφείλει να εκμεταλλευτεί το υφιστάμενο περιθώριο περαιτέρω εξάπλωσης της χρήσης των ηλεκτρονικών πληρωμών, που αποτελεί σύμφωνα με την έρευνά μας το σημαντικότερο όπλο στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.

6.2 Περιορισμοί – προτάσεις

Τα παραπάνω ευρήματα της παρούσας έρευνας πρέπει να τεθούν πριν την επί μέρους εξέτασή τους σε συγκεκριμένους περιορισμούς.

Ένας σημαντικός είναι ότι η αποτελεσματικότητα των νομοθετικών παρεμβάσεων που προτείνονται δεν είναι εύκολο να διερευνηθεί αν δεν εφαρμοστούν – νομοθετηθούν στην πράξη, διαφορετικά γίνεται λόγος μόνο σε θεωρητικό επίπεδο. Όσον αφορά δε τα νέα πληροφοριακά συστήματα (όπως πχ το myData) δεδομένου ότι έχει ολοκληρωθεί ακόμα η ανάπτυξή τους σε όλες τις διαστάσεις τους, δεν είναι δυνατή η ολοκληρωμένη παρουσίασή τους στους ερωτώμενους προκειμένου να γνωρίζουν την χρησιμότητά τους και να μπορούν να εξαχθούν σαφή συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητά τους.

Ένας τρίτος περιορισμός αφορά το ίδιο το εργαλείο της έρευνας, δηλαδή το ίδιο το ερωτηματολόγιο, καθώς συντάχθηκε στα πλαίσια της παρούσας έρευνας με βάση τη βιβλιογραφία και άλλα εμπειρικά δεδομένα. Επιπλέον ίσως σε μελλοντική έρευνα θα έπρεπε να δοθεί η ευκαιρία στους ερωτώμενους να συμπληρώσουν ελεύθερα και άλλους τρόπους και εργαλεία με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου ή να γίνει άντληση πρωτογενών δεδομένων μέσω συνεντεύξεων, ώστε να εξαχθούν χρησιμότερα συμπεράσματα και η έρευνα να είναι πιο πλήρης.

Προτείνεται λοιπόν σε μελλοντικούς ερευνητές όσο μάλλον θα ωριμάζουν και θα ολοκληρώνονται τα σύγχρονα εργαλεία να προσαρμόσουν και να εμπλουτίσουν το ερωτηματολόγιο με νέα δεδομένα ή ακόμα και να ακολουθήσουν την μέθοδο ανοικτών συνεντεύξεων με φορολογικούς ελεγκτές αλλά και με διευθυντές τμημάτων ελέγχου με μεγαλύτερα εμπειρία προκειμένου να γίνει προτεραιοποίηση των μέτρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξερόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές

Adebowale, O.J. and Dada, O.D. (2022). “Impact Of Tax Audit On Tax Compliance Nigeria”, in. *5th International Academic Conference, Kwara State Univeristy, Maleta, CITN - Chartered Institute of Taxation of Nigeria*.

Afeez, O.O., Ndalu, T. and Akani, P. (2022). “The Impact Of Tax Audit Practices On Revenue Generation In Nigeria”, *International Research Journal of Finance and Economics*, 9(4), pp. 42–50.

Albarea, A., Bernasconi M., Marenzi A., Rizzi D. (2022). “Tax Evasion, Behavioral Microsimulation Models and Flat-Rate Tax Reforms: Analysis for Italy”, *Public Finance Review*. Available at: <https://doi.org/10.1177/10911421221125598> (Accessed: 13 January 2023).

Allingham, M.G. and Sandmo, A. (1972). “Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis”, *Journal of Public Economics*, 1(3), pp. 323–338. Available at: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(72\)90010-2](https://doi.org/10.1016/0047-2727(72)90010-2) (Accessed: 13 January 2023).

Alm, J. (2012). “Measuring, Explaining, And Controlling Tax Evasion: Lessons From Theory, Experiments, And Field Studies”, *International Tax and Public Finance*, 19, pp. 54–77. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10797-011-9171-2> (Accessed: 13 January 2023).

Alm, J. and Mckee, M. (2006). “Audit Certainty, Audit Productivity, And Taxpayer Compliance”, *National Tax Journal*, 59. Available at: <https://doi.org/10.2139/ssrn.897341> (Accessed: 13 January 2023).

Alm, J. and Torgler, B. (2011). “Do Ethics Matter? Tax Compliance and Morality”, *Journal of Business Ethics*, 101, pp. 635–651. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10551-011-0761-9> (Accessed: 13 January 2023).

Anastasiou, A., Eleni, K. and Charalampos, K. (2020). “Estimation Of The Size Of Tax Evasion In Greece”, *Bulletin of Applied Economics*, 7(2), pp. 97–107. Available at: <https://doi.org/10.47260/bae/727> (Accessed: 13 January 2023).

Artavanis, N. (2015). “The Effect of the VAT Rate on Tax Evasion: Evidence from the Restaurant Industry in Greece”, *SSRN Electronic Journal*. Available at: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2585147> (Accessed: 13 January 2023).

Artavanis, N., Morse, A. and Tsoutsoura, M. (2016). “Measuring Income Tax Evasion Using Bank Credit: Evidence from Greece”, *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 131, Issue 2, pp. 739–798. Available at: <https://doi.org/10.1093/qje/qjw009> (Accessed: 13 January 2023).

Biber (2010). “Revenue Administration: Taxpayer Audit - Use of Indirect Methods”, (IMF) *International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department*. Available at:

<https://www.imf.org/-/media/Websites/IMF/imported-full-text-pdf/external/pubs/ft/tnm/2010/tnm1005.ashx> (Accessed: 13 January 2023).

Blumenthal, M., Christian, C. and Slemrod, J. (1998). “The Determinants of Income Tax Compliance: Evidence from a Controlled Experiment in Minnesota, *National Bureau of Economic Research, Working Paper 6575*. Available at: <http://www.nber.org/papers/w6575.pdf> (Accessed: 13 January 2023).

Bucci, V. (2020). “Presumptive Taxation Methods: A Review Of The Empirical Literature”, *Journal of Economic Surveys*, 32(2), pp. 372–397. Available at: <https://doi.org/10.1111/joes.12304>. Available at: <https://doi.org/10.1111/joes.12304> (Accessed: 13 January 2023).

Buehn, A. and Schneider, F. (2012). “Size and Development of Tax Evasion in 38 OECD Countries: What do we (not) know? ”, *Journal of Economics and Political Economy*, 3(1). Available at: <http://kspjournals.org/index.php/JEPE/article/view/634> (Accessed: 13 January 2023).

Chrysolora, E. (2019). “Overtaxation led to tax evasion”, *eKathimerini.com*. Available at: <https://www.ekathimerini.com/economy/244280/overtaxation-led-to-tax-evasion/> (Accessed: 13 January 2023).

Drogalas, G. *et al.* (2015). “Tax audit effectiveness in Greek firms: Tax auditors’ perceptions”, *Journal of Accounting and Taxation*, 7, pp. 123–130. Available at: <https://doi.org/10.5897/JAT2015.0186> (Accessed: 13 January 2023).

Drogalas, G. , Anagnostopoulou, E. , Pazarskis, M. and Petkopoulos, D. (2018). “Tax Ethics and Tax Evasion, Evidence from Greece”, *Theoretical Economics Letters*, 8, pp. 1018–1027. Available at: <https://doi.org/10.4236/tel.2018.85070> (Accessed: 13 January 2023).

Enste, D. and Schneider, F. (2000). “Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences”, *Journal of Economic Literature*, 38(1), pp. 77–114. Available at: <https://doi.org/10.1257/jel.38.1.77> (Accessed: 13 January 2023).

European Central Bank (2022). “Payments statistics: methodological notes”. Available at: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000004051> (Accessed: 13 January 2023).

European Commission (2019). “Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2019 Final Report”. Available at: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2019-09/vat-gap-full-report-2019_en.pdf (Accessed: 13 January 2023).

Gorodnichenko, Y., Martinez-Vazquez, J. and Peter, K. (2009). “Myth and Reality of Flat Tax Reform: Micro Estimates of Tax Evasion Response and Welfare Effects in Russia”, *Journal of Political Economy*, 117, pp. 504–554. Available at: <https://doi.org/10.1086/599760> (Accessed: 13 January 2023).

Internal Revenue Service (IRS), (2022). «Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA)». Available at: <https://www.irs.gov/businesses/corporations/foreign-account-tax-compliance-act-fatca> (Accessed: 13 January 2023).

International Monetary Fund – IMF (2013). “Greece, Selected Issues”, IMF, Country Report No. 13/155. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13155.pdf> (Accessed: 13 January 2023).

International Monetary Fund – IMF (2015). “Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries”, Working Paper WP/15/118. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15118.pdf> (Accessed: 13 January 2023).

International Tax Compact (ITC), 2010. “Addressing Tax Evasion and Tax Avoidance In Developing Countries”, *Federal Ministry for Economic Cooperation and Development*.

Available at: <https://www.taxcompact.net/sites/default/files/resources/2010-12-ITC-Addressing-Tax-Evasion-and-Avoidance.pdf> (Accessed: 13 January 2023).

Kasper, M. and Alm, J. (2022). “Audits, audit effectiveness, and post-audit tax compliance”, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 195, pp. 87–102. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2022.01.003> (Accessed: 13 January 2023).

Kleven, H., Knudsen, M.B., Kreiner, C.T., Pedersen, S. and Saez, E. (2011). “Unwilling or Unable to Cheat? Evidence From a Tax Audit Experiment in Denmark”, *Econometrica*, 79(3), pp. 651–692. Available at: <https://doi.org/10.3982/ECTA9113> (Accessed: 13 January 2023).

Leventi, C., Matsaganis, M. and Flevotomou, M. (2013). “Distributional Implications of Tax Evasion and the Crisis in Greece”, *EUROMOD Working Paper No. EM17/13*, (Accessed: 13 January 2023).

Malik, S., Mihm, B. and Timme, F (2018). “An experimental analysis of tax avoidance policies”, *International Tax and Public Finance*, 25, 200 – 239. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10797-017-9448-1> (Accessed: 13 January 2023).

Mirrlees J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., Gammie, M., Johnson, P., Myles, G. and Poterba, J. (2010). “Dimensions of Tax Design: The Mirrlees Review”, (*IFS*), *Institute for Fiscal Studies, Oxford University Press*. Available at:

https://www.researchgate.net/publication/50876719_Dimensions_of_Tax_Design_The_Mirrlees_Review (Accessed: 13 January 2023).

Mylonas, P. (2016). *Cashless transactions support activity, NBG*. Available at: <https://www.nbg.gr/-/jssmedia/Files/nbgportal/reports/migrated-data/files/greek/the-group/press-office/e-spot/reports/documents/macrovew-final.pdf?rev=ada983edbf6f47a9a8de7825a9fd8784> (Accessed: 13 January 2023).

Mylonas, P., Magginas, N. and Pateli, E. (2010). “What Are the Margins for Increasing PIT Revenue in the Greek Economy?”, *National Bank of Greece, Monthly Macroeconomic Outlook, Greece*.

Organization of Economic Cooperation and Development – OECD (2023a). «Forum on Tax Administration». Available at: <https://www.oecd.org/tax/forum-on-tax-administration> (Accessed: 13 January 2023).

Organization of Economic Cooperation and Development – OECD (2023b). “Glossary of tax terms”. Available at: <https://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm> (Accessed: 13 January 2023)

Organization of Economic Cooperation and Development – OECD (2023c). Tackling Aggressive Tax Planning through Improved Transparency and Disclosure - OECD. Available at: <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/tacklingaggressivetaxplanningthroughimprovedtransparencyanddisclosure.htm> (Accessed: 13 January 2023).

Osaloni, B., Igbekoyi, O., Ogungbade and O. Akpan, J. (2022). “Information Technology And Tax Evasion Practice In Nigeria”, *International Journal of Advanced Academic Research*, Vol. 8, Issue 11, pp. 2488–9849.

Olaoye, C., Ogunleye, S. and Solanke, F. (2018). “Tax audit and tax productivity in Lagos state, Nigeria”, *Asian Journal of Accounting Research*, 3, pp. 202–210. Available at: <https://doi.org/10.1108/AJAR-08-2018-0028> (Accessed: 13 January 2023).

Rettig, C.P. (2014). “Overview: Indirect Methods of Determining Taxable Income”, *Journal of Tax Practice and Procedure*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=2462228> (Accessed: 13 January 2023).

Rogoff, K. (2015). “Costs and Benefits to Phasing out Paper Currency”, *National Bureau of Economic Research (NBER), Macroeconomics Annual*, 29(1), p. 445. Available at: <https://doi.org/10.1086/680657> (Accessed: 13 January 2023).

Schneider, F. (2013). “The Shadow Economy in Europe. Using payment systems to combat the shadow economy”, *AT Kearney*. Available at: http://www.iberglobal.com/files/2015/Shadow_Economy_Europe.pdf (Accessed: 13 January 2023).

Slemrod, J. (2007). “Cheating Ourselves: The Economics of Tax Evasion”, *Journal of Economic Perspectives*, 21(1), pp. 25 – 48. Available at: <https://doi.org/10.1257/jep.21.1.25> (Accessed: 13 January 2023).

Slemrod, J. (2019). “Tax Compliance and Enforcement”, *Journal of Economic Literature*, 57(4), pp. 904 – 954. Available at: <https://doi.org/10.1257/jel.20181437> (Accessed: 13 January 2023).

Tagkalakis, A. (2014). “Tax administration reforms and the fight against tax evasion: Recent evidence from Greece”, *Centre for Economic Policy Research (CEPR)*. Available at: <https://cepr.org/voxeu/columns/tax-administration-reforms-and-fight-against-tax-evasion-recent-evidence-greece> (Accessed: 13 January 2023).

Tenidou, E., Valsamidis, S., Petasakis, I. and Mandilas, A. (2015). “Elenxis, an Effective Tool for the War Against Tax Avoidance and Evasion”, *Procedia Economics and Finance*, 33, pp. 303 – 312. Available at: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01714-1](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01714-1) (Accessed: 13 January 2023)

Webley, P., Robben, H, Elffers, H. and Hessing, D.J. (1991). “*Tax evasion: an experimental approach*”, *European Monographs on Social Psychology*. Cambridge University Press.

Zoitsas A., Valsamidis D., Toptsi T. and Tsoktouridou K. (2020). “Indirect Auditing Methods for Individuals Subject to Income Tax”, *KnE Social Sciences*, 4(1), 385–400. Available at: <https://doi.org/10.18502/kss.v4i1.6001> (Accessed: 13 January 2023)

Ελληνικές βιβλιογραφικές αναφορές

ΑΑΔΕ (2019). «Παρουσίαση Πλατφόρμας myDATA». Διαθέσιμο: <https://www.aade.gr/myData/parousiasiplatformas> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

ΑΑΔΕ (2020). «2020 Επιχειρησιακό Σχέδιο ΑΑΔΕ». Διαθέσιμο: <https://www.aade.gr/sites/default/files/2021-01/epixeirisiakosxedio2020.pdf> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

ΑΑΔΕ, (2021). «Έκθεση Απολογισμού 2021». Διαθέσιμο: https://www.aade.gr/sites/default/files/2022-04/apologistiki_ekthesi2021.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

ΑΑΔΕ (2022). «Επιχειρησιακό Σχέδιο 2022». Διαθέσιμο: https://www.aade.gr/sites/default/files/2022-03/ES_2022_AADE.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Βικιπαίδεια (2022). «Διαδίκτυο των πραγμάτων». Διαθέσιμο: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%BF_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Βασαρδάνη, Μ. (2011). «Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια γενική επισκόπηση», *Τράπεζα της Ελλάδος*, Οικονομικό Δελτίο (τεύχος 35). Διαθέσιμο: <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201106.pdf> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

ΓΓΔΕ (2015). “Επιχειρησιακό Σχέδιο ΓΓΔΕ 2015”. Διαθέσιμο: https://www.aade.gr/sites/default/files/2016-12/Epix_sxed_ggde_050315.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

ΓΓΔΕ (2016). «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΓΔΕ 2016». Διαθέσιμο: https://www.aade.gr/sites/default/files/2016-12/epixirisiako_sxedio_ggde_2016_v5.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

διαΝΕΟσις – ΙΟΒΕ, (2018). «Η φορολογία Εισοδήματος στην Ελλάδα Συγκριτική Ανάλυση και Προτάσεις Αναμόρφωσης». Διαθέσιμο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/05/Forologia_Eisodimatos_Stin_Ellada_Upd_090518.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

διαNEΟσις – Ernst & Young (2016). «Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της». Διαθέσιμο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_230616_1.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Δουκίδης, Γ. and Λεκάκος, Γ. (2015). «Η προώθηση των σημαντικών ψηφιακών συναλλαγών (πληρωμές, τιμολόγηση, τραπεζική) για την στρατηγική αύξησης της ανταγωνιστικότητας της εθνικής οικονομίας, αύξησης των δημοσίων εσόδων και πάταξης της φοροδιαφυγής», *Εργαστήριο Ηλεκτρονικού Επιχειρείν και Ηλεκτρονικού Εμπορίου (ELTRUN), Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών*.

Δούρου, Ε. (2018). “Η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των φορολογικών αρχών των κρατών, ένα ισχυρό μέτρο κατά της φοροδιαφυγής”, *Φορολογική Επιθεώρηση*, (813), p. σελ. 711.

Ευρετήριο Οικονομικών Όρων (2023). «Φόρος (Tax) – ορισμός», *Ευρετήριο Οικονομικών Όρων*. Διαθέσιμο: <https://euretirio.com/foros/> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) (2015). «Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα». Διαθέσιμο: iobe.gr/docs/research/RES_05_F_21102015_REP.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) (2021). “Ηλεκτρονικές πληρωμές στην Ελλάδα: Πολιτικές και επιδράσεις στη χρήση καρτών, 2015-2020”. Διαθέσιμο: http://iobe.gr/docs/research/RLS_22032021_PRS_GR.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Μανεσιώτης, Β., (1989). «Φοροδιαφυγή», Ίδρυμα Κωνσταντίνου Σιμήτη. Διαθέσιμο: <http://hdl.handle.net/11649/580> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Μήτσιος, Στ. (2016). «Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα: Κρίσιμες πτυχές και πιθανές λύσεις», 8th Thessaloniki Tax Forum – American Hellenic Chamber of Commerce. Διαθέσιμο: https://static.livemedia.gr/livemedia/documents/al19233_us63_20161107181843_10_mitsios.pdf (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Παλαιτσάκης, Γ. (2020). «Στις καλένδες παραπέμφθηκε το περίφημο e-περιουσιολόγιο», Διαθέσιμο: <https://www.naftemporiki.gr/finance/1322177/stis-kalendes-parapemfthike-to-perifimo-e-periouseiologio/> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Παπαδογιάννης, Γ. (2016). «Φορολόγηση αναλήψεων μετρητών για μείωση της φοροδιαφυγής». Διαθέσιμο: <https://www.kathimerini.gr/economy/local/885378/forologisi-analipseon-metriton-gia-meiosi-tis-forodiatygis/> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Ρόντος Κ.Β., (2011). «Ανάλυση στατιστικών δεδομένων και δημογραφικές – κοινωνικές εφαρμογές», *Εκδόσεις Μπένου*, Αθήνα.

Ρούσκα Ζ. (2019). “Ο ρόλος των πληροφοριακών συστημάτων στα πλαίσια της σύγχρονης ηλεκτρονικής διακυβέρνησης των Υπηρεσιών του Δημοσίου και της ΑΑΔΕ”, *Φορολογική Επιθεώρηση*, (820).

Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) – διαΝΕΟσις – Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης (ΟΕΑ) (2017). «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή – η χώρα χρειάζεται λύσεις», (ημερίδα Ίδρυμα Μποδοσάκη). Available at: <https://www.blod.gr/events/paraoikonomia-kai-forodiatfygi-i-hora-hreiazetai-lyseis-imerida/> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Τάτσος, Ν. (2001). Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, *Παπαζήσης*.

Τάτσος, Ν. (2012). Θεωρία των φόρων και φορολογική πολιτική, *Κριτική*.

Τράπεζα της Ελλάδος (2009). «Νομισματική Πολιτική, 2007 – 2008». Διαθέσιμο: <https://www.bankofgreece.gr/Publications/NomPol2008-2009.pdf> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Φοιτητικό Συνέδριο ΔΕΤ (ΦΣΔΕΤ) (2023). «Internet of Things: Τι είναι και πώς αλλάζει τη ζωή μας». Διαθέσιμο: <https://fsdet.dmst.aueb.gr/?p=1428> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

cnn.gr (2022). «Εκτίναξη του αριθμού των ηλεκτρονικών συναλλαγών στην Ελλάδα μέσα σε 24 μήνες», *CNN.gr*. Διαθέσιμο: <https://www.cnn.gr/oikonomia/chrima/story/324962/ektinaxi-toy-arithmoy-ton-ilektronikon-synallagon-stin-ellada-mesa-se-24-mines> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

taxheaven.gr (2011). «ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ 2011-2013. Πολίτες και πολιτεία Μαζί». Διαθέσιμο: <https://www.taxheaven.gr/circulars/12197/sxedio> και <https://www.taxheaven.gr/attachment/153> (Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιανουαρίου 2023).

Νόμοι – Αποφάσεις (Α) – Πολυγραφομένες (ΠΟΛ)

Α. 1071/2022, Α.Α.ΔΕ.

Α. 1138/2020, ΑΑΔΕ

Ν. 3842/2010 κωδικοποιημένος με τον Ν. 4949/2022

Ν. 4172/2013

Ν. 4174/2013

Ν. 4336/2015

Ν. 4378/2016

Ν. 4428/2016

Ν. 4446/2016

Ν. 4987/2022

ΠΟΛ 1171/2013, 1270/2013, 1050/2014 και 1259/2014

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο

Το παρόν ερωτηματολόγιο έχει σχεδιαστεί στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής εργασίας «ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ – ΜΕΤΡΑ, ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ – Η ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ» που διενεργείται από τη μεταπτυχιακή φοιτήτρια Αλεξάνδρα Δημητριάδου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο, υπάρχει εγγύηση τήρησης της εμπιστευτικότητας και περιλαμβάνει έναν αριθμό ερωτήσεων σχετικά με τα μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και την αποτελεσματικότητά τους. Ο χρόνος που θα διαθέσετε είναι περίπου 5 λεπτά.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας.

Αλεξάνδρα Δημητριάδου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια του Προγράμματος Σπουδών «Δημόσια Διοίκηση» του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΜΕΡΟΣ 1^ο: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ, ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΠΑΤΑΞΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Παρακαλώ συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω απόψεις σχετικά με τη φοροδιαφυγή, τη φοροαποφυγή και τα μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής:	Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
1. Σε ποιο βαθμό υπάρχει φοροδιαφυγή;					
2. Σε ποιο βαθμό υπάρχει φοροαποφυγή;					
3. Σε ποιο βαθμό είναι αποτελεσματικά τα υφιστάμενα μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής στη χώρα μας;					
4. Σε ποιο βαθμό υπάρχει ανάγκη για νέα μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής;					

ΜΕΡΟΣ 2^ο: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Παρακαλώ συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω απόψεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα του φορολογικού ελέγχου:	Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ

5. Σε ποιο βαθμό συμμετέχετε σε προληπτικούς ελέγχους;					
6. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι συντελούν οι προληπτικοί έλεγχοι στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής;					
7. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείτε έμμεσες τεχνικές ελέγχου;					
8. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι συντελούν οι έμμεσες τεχνικές ελέγχου στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής;					

ΜΕΡΟΣ 3^ο : ΕΛΕΓΚΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Παρακαλώ συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω απόψεις σχετικά με τους φορολογικούς ελεγκτές:	Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
9. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι ελεγκτές έχουν συνεχή κατάρτιση;					
10. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός ελεγκτών (αριθμός υποθέσεων ανά ελεγκτή);					
11. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι ελεγκτές έχουν εμπειρία;					

ΜΕΡΟΣ 4^ο: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Παρακαλώ αξιολογήστε στην αποτελεσματικότητα των κάτωθι προτεινόμενων νομοθετικών παρεμβάσεων σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής:	Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
12. Η θεσμοθέτηση της υποχρεωτικής χρήσης καρτών ή άλλων ηλεκτρονικών δικτύων σε συγκεκριμένες συναλλαγές θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					

13. Η μείωση των φορολογικών συντελεστών με ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των κλιμακίων φορολόγησης (π.χ. 1ο κλιμάκιο 0-5.000€, 2ο κλιμάκιο 5.001-10.000 κοκ) θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					
14. Η καθιέρωση συστήματος εσόδων – εξόδων (φορολόγηση μόνο για το ποσό του εισοδήματος που δεν καταναλώθηκε) για όλα τα φυσικά πρόσωπα και τις επιχειρήσεις θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					
15. Η θεσμοθέτηση ενιαίου φορολογικού συντελεστή (επίπεδη φορολόγηση/flat tax) για όλα τα φυσικά πρόσωπα και τις επιχειρήσεις θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					
16. Η εφαρμογή του Ηλεκτρονικού Περιουσιολογίου θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					
17. Η υιοθέτηση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων (π.χ. data mining, Internet of Things, τεχνητή νοημοσύνη) θα μπορούσε να συντελέσει στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					

ΜΕΡΟΣ 5^ο: ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ – ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Παρακαλώ αξιολογήστε στην αποτελεσματικότητα των κάτωθι πληροφοριακών συστημάτων και εφαρμογών σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής:	Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
18. Το σύστημα φορολογικού ελέγχου ELENXIS συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					
19. Η Ηλεκτρονική Φορολογική Διοίκηση (υποβολή ηλεκτρονικών δηλώσεων κλπ) συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					
20. Η εφαρμογή My data (online διασύνδεση των ηλεκτρονικών βιβλίων – τιμολογίων) συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					

21. Η εφαρμογή του συστήματος ανάλυσης κινδύνου (risk analysis) συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					
22. Η εφαρμογή του συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών με άλλες χώρες συντελεί στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.					

ΜΕΡΟΣ 6^ο: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Παρακαλώ συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω απόψεις σχετικά με τη φοροδιαφυγή ως ηθική πράξη:	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
23. Η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη, εάν οι φορολογικοί συντελεστές είναι υπερβολικά υψηλοί.					
24. Η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη, εάν οι πιθανότητες να σε πιάσουν είναι χαμηλές.					
25. Η φοροδιαφυγή είναι ηθική πράξη, γιατί το φορολογικό σύστημα είναι άδικο.					

ΜΕΡΟΣ 7^ο: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

26. Φύλο: άνδρας γυναίκα

27. Ηλικία: 25-35 36-45 46-55 56 και πάνω

28. Επίπεδο εκπαίδευσης: Γυμνάσιο Λύκειο Πανεπιστήμιο – ΤΕΙ

Μεταπτυχιακό Διδακτορικό

29. Εμπειρία στον έλεγχο: 1-5 6-10 11 και πάνω